

พระคัมภีร์
ชาดก และ อรรถกถาชาดก
บาลี - ไทย
เล่ม ๑๓
(บาลี ภาค ๕ ตอนที่ ๑)

JĀTAKAPĀLI and JĀTAKAṬṬHAKATHĀ
Pāli - Thai
Volume XIII
(Pāli Part V First Section)

ฉบับภูมิพโลภิกขุ

พุทธศักราช ๒๕๔๘

สารบัญ
พระคัมภีร์ชาดก และ อรรถกถาชาดก
บาลี-ไทย เล่ม ๑๓
(บาลี ภาค ๕ ตอนที่ ๑)

เรื่อง	หน้า
ฉกกนิบาต	
๑. อวาริยวรรค	
๑. อวาริยชาดก (๓๗๖)	๑
๑. พรรณนาอวาริยชาดก (๓๗๖)	๔
๒. เสตเกตุชาดก (๓๗๗)	๑๗
๒. พรรณนาเสตเกตุชาดก (๓๗๗)	๑๕
๓. ทรีมุขชาดก (๓๗๘)	๓๔
๓. พรรณนาทรีมุขชาดก (๓๗๘)	๓๖
๔. เนรุชาดก (๓๗๙)	๕๕
๔. พรรณนาเนรุชาดก (๓๗๙)	๖๑
๕. อาสังกชาดก (๓๘๐)	๖๘
๕. พรรณนาอาสังกชาดก (๓๘๐)	๗๐
๖. มิกาโลปชาดก (๓๘๑)	๘๖
๖. พรรณนามิกาโลปชาดก (๓๘๑)	๘๘
๗. สิริกาพกัณณีชาดก (๓๘๒)	๙๔
๗. พรรณนาสิริกาพกัณณีชาดก (๓๘๒)	๙๕

(๕๐)

เรื่อง	หน้า
๘. กุกกุฏชาดก (๓๘๓)	๑๒๔
๘. พรรณนา กุกกุฏชาดก (๓๘๓)	๑๒๖
๙. รัมมัทธชชาดก (๓๘๔)	๑๓๔
๙. พรรณนา รัมมัทธชชาดก (๓๘๔)	๑๓๖
๑๐. นันทิมิคราษชาดก (๓๘๕)	๑๔๕
๑๐. พรรณนา นันทิมิคราษชาดก (๓๘๕)	๑๔๗

๒. ขุรปุตตวรรค

๑. ขุรปุตตชาดก (๓๘๖)	๑๖๐
๑. พรรณนา ขุรปุตตชาดก (๓๘๖)	๑๖๒
๒. สุธิชาดก (๓๘๗)	๑๗๕
๒. พรรณนา สุธิชาดก (๓๘๗)	๑๘๑
๓. ตุมภิลชาดก (๓๘๘)	๑๕๔
๓. พรรณนา ตุมภิลชาดก (๓๘๘)	๑๕๖
๔. สุวัณณกั๊กกกุชชาดก (๓๘๙)	๒๑๕
๔. พรรณนา สุวัณณกั๊กกกุชชาดก (๓๘๙)	๒๑๗
๕. มัยหสกุณชาดก (๓๙๐)	๒๓๑
๕. พรรณนา มัยหสกุณชาดก (๓๙๐)	๒๓๓
๖. ปัพพิชิตวิเหฐกชาดก (๓๙๑)	๒๔๖
๖. พรรณนา ปัพพิชิตวิเหฐกชาดก (๓๙๑)	๒๔๙
๗. อุปสิงฆปุบผชาดก (๓๙๒)	๒๖๑
๗. พรรณนา อุปสิงฆปุบผชาดก (๓๙๒)	๒๖๓

เรื่อง	หน้า
๘. วิมาสาทชาดก (๓๕๓)	๒๗๑
๘. พรรณनावิมาสาทชาดก (๓๕๓)	๒๗๓
๙. วัฏฏกชาดก (๓๕๔)	๒๗๕
๙. พรรณनावัฏฏกชาดก (๓๕๔)	๒๘๑
๑๐. มณีชาดก (๓๕๕)	๒๘๘
๑๐. พรรณนามณีชาดก (๓๕๕)	๒๙๐
การยกชาดกขึ้นแสดง	๒๙๕

๗. สัตตกนิบาต

๑. กุกกุวรรค

๑. กุกกุชาดก (๓๕๖)	๒๕๖
๑. พรรณนากุกกุชาดก (๓๕๖)	๒๕๘
๒. มโนชชาดก (๓๕๗)	๓๐๕
๒. พรรณนามโนชชาดก (๓๕๗)	๓๑๑
๓. สุตตชาดก (๓๕๘)	๓๒๐
๓. พรรณนาสุตตชาดก (๓๕๘)	๓๒๒
๔. มาตุโปสกคิขมชาดก. (๓๕๙)	๓๓๖
๔. พรรณนามาตุโปสกคิขมชาดก (๓๕๙)	๓๓๘
๕. ทัพพุปผชาดก (๔๐๐)	๓๔๓
๕. พรรณนาทัพพุปผชาดก (๔๐๐)	๓๔๖

(๕๒)

เรื่อง	หน้า
๖. ทสันณกชาดก (๔๐๑)	๓๖๐
๖. พรรณนาทสันณกชาดก (๔๐๑)	๓๖๓
๗. เสนกชาดก (๔๐๒)	๓๗๗
๗. พรรณนาเสนกชาดก (๔๐๒)	๓๘๐
๘. อัญญาเสนาชาดก (๔๐๓)	๔๐๕
๘. พรรณนาอัญญาเสนาชาดก (๔๐๓)	๔๐๗
๙. กปิชาดก (๔๐๔)	๔๑๕
๙. พรรณนากปิชาดก (๔๐๔)	๔๒๑
๑๐. พกพรหมชาดก (๔๐๕)	๔๓๐
๑๐. พรรณนาปกพรหมชาดก (๔๐๕)	๔๓๓
ประมวลชาดกแห่งกุกกุวรรคนี้	๔๔๘

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ

ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับมุลนิธิภูมิพโลภิกขุ

คำย่อ	คำเต็ม	
วิ. มหาวิภงฺค.	วินยปิฎก	มหาวิภงฺค
วิ. ภิกขุณี.	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภงฺค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคฺค
วิ. จุ.	วินยปิฎก	จุลลวคฺค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. สี.	ทีฆนิกาย	สีลขนฺธวคฺค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคฺค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวคฺค
ม. มุ.	มชฺฉิมนิกาย	มุลปณฺณาสก
ม. ม.	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณฺณาสก
ม. อุ.	มชฺฉิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
สั. ส.	สัยฺยุตตนิคาย	สคาถวคฺค
สั. นิ.	สัยฺยุตตนิคาย	นิทานวคฺค
สั. ขนฺธ.	สัยฺยุตตนิคาย	ขนฺธวารวคฺค
สั. สพา.	สัยฺยุตตนิคาย	สพายตนวคฺค
สั. มหา.	สัยฺยุตตนิคาย	มหาวารวคฺค
อง. เอกก.	องฺคฺคตฺตรนิคาย	เอกกนิปาท
อง. ทุก.	องฺคฺคตฺตรนิคาย	ทุกนิปาท
อง. ดิก.	องฺคฺคตฺตรนิคาย	ดิกนิปาท
อง. จตุกก.	องฺคฺคตฺตรนิคาย	จตุกกนิปาท
อง. ปณฺจก.	องฺคฺคตฺตรนิคาย	ปณฺจกนิปาท
อง. ฉก.	องฺคฺคตฺตรนิคาย	ฉกนิปาท
อง. สตฺตก.	องฺคฺคตฺตรนิคาย	สตฺตกนิปาท
อง. อฏฺฐก.	องฺคฺคตฺตรนิคาย	อฏฺฐกนิปาท

คำย่อ	คำเต็ม
อง. นวก.	องค์คุณตรนิกาย นวกนิปาต
อง. ทสก.	องค์คุณตรนิกาย ทสกนิปาต
อง. เอกาทสก.	องค์คุณตรนิกาย เอกาทสกนิปาต
ช. ชุ.	ชุททกนิกาย ชุททกปาจ
ช. ฐ.	ชุททกนิกาย ฐมมปทคาถา
ช. อุ.	ชุททกนิกาย อุทาน
ช. อิติ.	ชุททกนิกาย อิติวุตตก
ช. สุ.	ชุททกนิกาย สุตตนิปาต
ช. วิ.	ชุททกนิกาย วิมานวตถุ
ช. เปต.	ชุททกนิกาย เปตวตถุ
ช. เถร.	ชุททกนิกาย เถรคาถา
ช. เถรี.	ชุททกนิกาย เถรีคาถา
ช. ชา.	ชุททกนิกาย ชาตก
ช. มหา.	ชุททกนิกาย มหานิทเทศ
ช. จุฬ.	ชุททกนิกาย จุฬนิทเทศ
ช. ป.	ชุททกนิกาย ปฏีสम्मภิทามคค
ช. อ.	ชุททกนิกาย อปทาน
ช. พุทฐ.	ชุททกนิกาย พุทฐวิส
ช. จรียา.	ชุททกนิกาย จรียาปิฎก
อภ. ส.	อภิธมมปิฎก ฐมมสงคณี
อภ. วิ.	อภิธมมปิฎก วิงฺก
อภ. ฐา.	อภิธมมปิฎก ฐาตูกถา
อภ. ปุ.	อภิธมมปิฎก ปุคคคปณฺณตติ
อภ. ก.	อภิธมมปิฎก กถาวตถุ
อภ. ย.	อภิธมมปิฎก ยมก
อภ. ป.	อภิธมมปิฎก ปฏฺจจาน

วิธีใช้ เช่น วิ. มหาวิงฺก. ๑/๔๑๓
เล่มที่ ๑ หน้า ๔๑๓.

หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับสยามรัฐ

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม
สี.	สีหพไปตถก (ฉบับสิงหพ)
ม.	มรุมไปตถก (ฉบับพม่าเดิม)
ณ.	ณฺฐสงคิตฺติไปตถก (ฉบับสังคายนาคั้งที่ ๖)
รา.	รามณฺญไปตถก (ฉบับมอญ)
โป.	โปราณไปตถก (ฉบับไบลานเก่า)
อ.	อิงคฺลิสไปตถก (ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ชื่อว่า ยู.)
ก.	กตฺถจฺจิไปตถก (คัมภีร์บางฉบับ)

(๕๖)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET
as used in this pāli text
of
THE BHŪMIBALO BHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

ะ a ำ ā ิ i ี ī , u , ū े e โ ो

CONSONANTS - 33

ก ka	ข kha	ค ga	ฆ gha	ง ṅa
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฉ jha	ญ ña
ฎ ṭa	ฐ ṭha	ฑ ḍa	ฒ ḍha	ณ ṇa
ด ta	ถ tha	ท da	ธ dha	น na
ป pa	ฝ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	
ส sa	ห ha	ฬ ḷa	◌ ṃ	

FIGURES

๑ 1 ๒ 2 ๓ 3 ๔ 4 ๕ 5 ๖ 6 ๗ 7 ๘ 8 ๙ 9 ๐ 0

COMBINATION

ก ka	กา kā	กี ki	กී kī
कु ku	กู kū	เก ke	โก ko

พระคัมภีร์

ชาดก และ อรรถกถาชาดก

บาลี - ไทย

เล่ม ๓๓

(บาลี ภาค ๕ ตอนที่ ๑)

พระบาลีสูตรต้นตอปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก

ฉกกนิบาต

๑. อวาริยวคฺค

๑. อวาริยชาดก (๓๗๖)

๑. “มาสุ กุชฺฌ ภูมิปติ
มาสุ กุชฺฌ รตสภ
กุฑฺธํ อปฺปฏิกุชฺฌนฺโต
ราชา รฏฺจสฺส ปุชฺชิตฺโต.

๒. คาเม วา ยถิ วา รณฺเวย
นินฺเน วา ยถิ วา ฏเล
สพฺพตฺตมฺนุสสาสามิ
มาสุ กุชฺฌ รตสภ.

๑. อวาริยวรรค

๑. อวาริยชาดก (๓๗๖)

๑. “ข้าแต่พระราชา ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดิน
ขอพระองค์จงอย่าทรงกริ้ว ข้าแต่
พระราชาผู้เป็นจอมแห่งพลรบ ขอ
พระองค์อย่าทรงกริ้ว พระมหา-
กษัตริย์ เมื่อไม่ทรงกริ้วตอบบุคคล
ที่โกรธ ชาวแคว้นแคว้นจึงจะพา
กันบูชา.

๒. ในบ้านก็ตาม ในป่าก็ตาม ในที่ลุ่ม
ก็ตาม ที่ดอนก็ตาม ทุก ๆ แห่ง
อาตมภาพก็สอนอย่างนี้ ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นจอมพลรบ ขอพระ-
องค์อย่าทรงกริ้วเลย.

๓. อวาริยปีตา นาม
 อหุ กงคาย นาวิก
 ปุพฺเพ ชนฺ ติรายิตฺวา
 ปจฺฉา ยาจติ เวตฺนํ
 เตนฺสฺส ภาณฺทณฺ ्हิติ
 น จ โภเคหิ วฑฺฒติ.
๓. คนเรือจ้าง หนึ่ง แม่ น้ำคองคา ชื่อว่า
 อวาริยปีตา ส่งคนข้ามไปก่อนแล้ว
 ค่อยขอค่าจ้างทีหลัง เพราะเหตุนั้น
 เขาจึงแตกร้างกัน ทั้งไม่เจริญ ด้วย
 โภคสมบัติ.
๔. อติณฺณณฺเวย ยาจสฺสุ
 อปาริ ตาต นาวิก
 อญฺเวย หิ ติณฺณสฺส มโน
 อญฺเวย ्हิติ ติเรสิโน.
๔. ดูกรพ่อเรือจ้าง ท่านจงขอค่าจ้าง
 กับคน ที่ยังไม่ข้ามปากเลยทีเดียว
 เพราะผู้ที่ข้ามปากแล้วใจเป็นอย่าง
 หนึ่ง คนที่อยู่ฝั่งนี้ใจเป็นอีกอย่าง
 หนึ่ง.
๕. กามเ ว ยทิ วา รณฺเวย
 นิณฺเน วา ยทิ วา ถล
 สพฺพตฺตมฺนุสฺสาสามิ
 มาสฺสุ กุชฺฌิตฺถ นาวิก.
๕. ในที่ทุกแห่ง จะเป็นในบ้านหรือ
 ในป่า ที่ลุ่มหรือที่ดอน เราก็จร่า-
 สอนอย่างนี้ ดูก่อนนายเรือ ท่าน
 อย่าได้โกรธเลย.
๖. ยาเยว อนุสฺสาสนิยา
 ราชา กามวริ อทา
 ตาเยว อนุสฺสาสนิยา
 นาวิกอ ปหริ มุขํ.
๖. พระราชาได้พระราชทานบ้านส่วย
 เพราะอนุสาสนีใด คนเรือตบปาก
 พระดาบส เพราะอนุสาสนีข้อนั้น
 เหมือนกัน.
๗. ภตฺตํ ภินฺนํ หตา ภริยา
 คพฺโภ จ ปติโต จมา
๗. คนเรือจ้างทำลายภตภักดิ์ ติเมีย
 ครรภาไหลตกไปบนภาคพื้น เขาไม่

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มิโคว ชาตฺรุเปณ
น เตนตฺถิ อวทฺถิตฺตุนฺ”ติ.

สามารถจะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น
ได้ เหมือนเนื้อไม่สามารถจะทำ
ประโยชน์ได้ด้วยทอง”.

อวาริยชาดก ปจมี.

อวาริยชาดก ที่ ๑.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย

ฉกกนิบาต

๑. อาวารียวคค

๑. อาวารียวรรค

๑. อาวารียชาตกถกถณา (๓๗๖)

มาสุ กุซณ ภูมิปตีติ อิหิ สตุถา
เซตวเน วิหรนโต เอกิ ติตถนาวิกิ
อารพุก กเถสิ.

โส กิร พาโล อโหสิ อญญาโณ
เนว, โส พุทธาทินิ รตนานิ น
อญเจสญจ ปุคฺคลานิ कुณิ ชานาติ
จณฺโท ผุโรโส สาหสิโก.

อเถโก ชานปโท ภิกขุ “พุทฺธปุญฺจานํ
กิริสฺสามิ”ติ อากจฺจนฺโต สายํ
อจิรวตีติตฺถํ ปตฺวา ตํ เอวมาห
“อุปาสก ปรีตีริ คมิสฺสามิ นาวํ เม

๑. พรรณนาอาวารียชาดก (๓๗๖)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ใน
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภนาย
เรือจ้างคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนา
ว่า ข้าแต่พระราชาผู้เป็นเจ้าแห่งแผ่นดิน
ขอพระองค์จงอย่าทรงกริ้ว ดังนี้ เป็นต้น.

ได้ยินว่า คนเรือจ้างนั้น เป็นคน
พาล ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ, เขาไม่รู้
คุณของพระรัตนตรัยมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น
และของคนอื่น ๆ เป็นคนดुर้าย หยาบช้ำ
ผลุนผลัน.

ครั้งนั้น ภิกษุชาวชนบทรูปหนึ่ง ตั้งใจ
ว่า “จะทำการอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า” จึง
มาถึงท่าน้ำอจิรวตี ในเวลาเย็นกล่าวกับ
คนเรือจ้างนั้น อย่างนี้ว่า “อุปาสก

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เทหิ”ติ. ภนฺเต อิทานิ อกาโล
 เอกสมิ จาเน อิท วสสฺสูติ. อุปาสก
 อิท กุหิ วสิสฺสามิ, มํ คณฺหิตฺวา
 คจฺฉาหิติ. โส กุชฺฉิตฺวา “เอหิ เร
 สมณ วหามิ”ติ วตฺวา เถรํ นาวํ
 อาโรเปตฺวา อุชฺชํ อคฺนตฺวา เหฏฺฐา
 นาวํ เนตฺวา อุลฺโลลํ กตฺวา ตสฺส
 ปตฺตจิวริํ เตเมตฺวา กิลเมตฺวา ติริ
 ปตฺวา อนฺธการเวลายํ อฺยุโยเชสิ.

เราจักข้ามฟาก จงให้เรือเรา”. นายเรือ
 นั้น กล่าวตอบว่า ท่านผู้เจริญ บัดนี้
 หมดเวลาเสียแล้ว ท่านจงพักอยู่ในที่
 แห่งหนึ่งที่ฝั่งนี้เถิด. ภิกษุ นั้น กล่าวว่
 อุปาสก เราจักอยู่ที่ไหนได้ที่ฝั่งนี้, จงพา
 เราไปเถิด. นายเรือ นั้น โกรธ กล่าวว่
 “มาเถิดเว้ย สมณะ เราจะพาไป” แล้ว
 ให้พระเถระ ขึ้นเรือ (แต่) ไม่ไปตรง ๆ
 กลับนำเรือไปทางใต้ ทำให้ถูกคลื่น ให้
 บาตรจีวรของพระเถระนั้นเปียก ให้ท่าน
 ลำบากถึงฝั่งแล้ว ส่งท่านไปเวลามีด.

อถ โส วิหารํ คนฺตฺวา ตํ ทิวสํ
 พุทฺธปฺภูจฺานสฺส โสกาสํ อลภิตฺวา
 ปุณทิวเส สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา
 วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติวฺวา สตฺถารา
 กตปฏฺิสนฺถาโร “กทา อาคโตสิ”ติ
 วุตฺเต “หิโยโย ภนฺเต”ติ วตฺวา
 “อถ กสฺมา อชฺช พุทฺธปฺภูจฺานํ
 อาคโตสิ”ติ วุตฺเต ตมตฺถํ อาโรเจสิ.

ครั้งนั้น ภิกษุชาวชนบทรูปนั้น ไปสู่
 วิหาร วันนั้นไม่ได้โอกาสที่จะทำการ
 อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า วันรุ่งขึ้นจึงไป
 เฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ
 ส่วนข้างหนึ่ง พระศาสดาทรงกระทำ
 ปฏิสันถารแล้วตรัสถามว่า “เธอมา
 เมื่อไร” จึงกราบทูลว่า “เมื่อวาน
 พระเจ้าข้า” เมื่อพระศาสดาตรัสถามว่า
 “ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น เหตุไร เธอจึงมา
 สู่ที่อุปัฏฐากพระพุทธเจ้าในวันนี้เล่า”
 จึงกราบทูลเนื้อความนั้น.

อรรณณภาษาตก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตั้ง สุตฺวา สดฺดา “น โข
ภิกฺขุ อิทาเนว ปุพฺพเปส จณฺโฆ
ผรุโส สาหสิโก, อิทานิ ปน เตน
ตุวํ กิลมิโต ปุพฺพเปส ปณฺหิตเต
กิลเมสิ”ติ วตฺวา เตน ยาจิโต อตีตํ
อาหริ.

อตีเต พาราณสิยํ พุรหมตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเด โปธิสตุโต พุราหมณ-
กุเล นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปตุโต ตกฺก-
สิลาयํ สพุพฺพิปปานิ อุกฺคณฺหิตฺวา
อิสิปฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา ทิมมทฺธานํ
หิมวฺนเต ผลาผลเนน ยาเปตฺวา
โลณมฺพิลเสวนตฺถาย พาราณสิยํ
คณฺตุวา ราชฺยุยานเ วสิตฺวา ปุณฺทิวเส
นคฺร์ ภิกฺขาย ปาวิสิ.

ถ นํ ราชฺงฺกณฺเ ปตฺตํ ราชา
ทิสฺวา ตสฺส อิริยาปถे ปสฺสีทิตฺวา
อนฺเตปฺรํ อาเนตฺวา โภเชตฺวา ปฏฺิณฺณํ
คเหตฺวา ราชฺยุยานเ วสาเปสิ,

พระศาสดา ทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว
ตรัสว่า “ภิกษุ มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น
แม้ในกาลก่อน คนเรอจ้างนี้ ก็เป็นผู้
ดูร้าย หยาบช้า ผลุนผลัน, อนึ่ง
คนเรอจ้างนั้นทำเธอให้ลำบากในบัดนี้
เท่านั้น ก็หามิได้ แม้ในกาลก่อน คน
เรอจ้างนี้ก็ได้ทำให้บัณฑิตทั้งหลายลำบาก
แล้ว” อันภิกษุนั้นทูลอาราธนา จึงทรง
นำอดีตนิทานมาตรัสว่า

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ครองราชสมบัติในพระนครพาราณสี
พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์
ครั้นเจริญวัยแล้วได้ศึกษาศิลปะทุกอย่าง
ในเมืองตักศิลา แล้วออกบวชเป็นฤๅษี
เลี้ยงชีพด้วยผลไม้ไม่น้อยใหญ่ ในหิมวันต-
ประเทศสิ้นกาลนาน เพื่อต้องการจะเสพ
รสเค็มและรสเปรี้ยวจึงไปยังพระนคร
พาราณสี พักอยู่ในพระราชอุทยาน
วันรุ่งขึ้น จึงเข้าไปปรึกษาจารย์พระนคร.

ครั้งนั้น พระราชาทอดพระเนตรเห็น
ท่านมาถึงพระลานหลวง ทรงเลื่อมใสใน
อิริยาบถของท่าน จึงนิมนต์เข้าไปภายใน
เมือง ทรงอังกาสแล้ว รับปฏิญญา ให้

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอกทิวเส สก็ อุปภูจัน อคมาสิ.
 ตเมเน โพรสิสตโต “รณญา นาม
 มหาราช จตุตตาริ อคติคมนา
 วชเชตวา อปฺปมตเตน ขนฺติ-
 เมตตานุทยสมฺปนฺเนน หุตฺวา ธมฺเม
 รชชฺ กาทเรตพฺพนฺ”ติ วตฺวา เทวสิกฺ
 โอิทฺทนฺโต

พักอยู่ในพระราชอุทยาน ได้เสด็จไป
 ทำการอุปัฏฐากวันละครั้ง. พระโพธิ-
 สัตว์ทูลท้าวเธอว่า “ข้าแต่มหาราช
 ธรรมดาว่าพระราชาควรละเว้นการถึง
 อคติทั้งสี่ เป็นผู้ไม่ประมาท ถึงพร้อมด้วย
 ขันติเมตตา และกรุณา ครองราชสมบัติ
 โดยธรรม” ดังนี้แล้ว เมื่อจะถวายโอวาท
 ทุก ๆ วัน จึงกล่าวสองคาถาว่า

๑. “มาสุ กุชฺฌ ภูมิปติ
 มาสุ กุชฺฌ รเถสภ
 กุทฺธํ อปฺปฏิกุชฺฌนฺโต
 ราชา รฏฺฐสฺส ปุชฺชิตฺ.

๑. “ข้าแต่พระราชาผู้เป็นเจ้าของแผ่นดิน
 ขอพระองค์จงอย่าทรงกริ้ว ข้าแต่
 พระราชาผู้เป็นจอมแห่งพลรบ ขอ
 พระองค์อย่าทรงกริ้ว พระ-
 มหากษัตริย์ เมื่อไม่ทรงกริ้วตอบ
 บุคคลที่โกรธ ชาวแวนแคว้น จึง
 พากันบูชา.

๒. คาเม วา ยถิ วา รณเณ
 นิเนเน วา ยถิ วา ฤเล
 สพฺพุตฺถมนุสสาสามิ.
 มาสุ กุชฺฌ รเถสภ”ติ
 เทว คาทา วทติ.

๒. ในบ้านก็ตาม ในป่าก็ตาม ในที่ลุ่ม
 ก็ตาม ในที่ดอนก็ตาม ทุก ๆ แห่ง
 อาตมภาพก็สอนอย่างนี้ ข้าแต่
 พระองค์ผู้เป็นจอมพลรบขอพระองค์
 จงอย่าทรงกริ้วเลย”.

ตตฺถ รฏฺฐสฺส ปุชฺชิตฺติ เอวรฺูโป
 ราชา รฏฺฐสฺส ปุชฺชิตฺ โหตีติ อตฺถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า “ชาว
 แวนแคว้นพากันบูชา ความว่า พระ-

อรรถกถาชาดก มุททกนิภาย ป-ท.๑๓-๑

ราชาเห็นปานนี้ ย่อมเป็นผู้อันชาวแคว้น-
แคว้นบูชาแล้ว.

สพฺพตฺถมฺนุสฺสาสามีติ เอเตสุ คามาทีสุ
ยตฺถ กตฺถจิ วสนฺโต อหํ มหาราช
อิมายเอว อนุสิฏฺฐิยา ตมฺนุสฺสาสามิ,
เอเตสุ วา คามาทีสุ ยตฺถ กตฺถจิ
เอกสฺมีปิ เอกสฺตฺเตปิ อนุสฺสาสามิ.

คำว่า ทุก ๆ แห่ง อาตมภาพก็สอน
อย่างนี้ ความว่า ข้าแต่มหาบพิตร
อาตมภาพเมื่ออยู่ในที่ใดที่หนึ่งมีบ้าน
เป็นต้นเหล่านั้น ย่อมตามสอนที่นั่น
ด้วยการกล่าวตักเตือนอย่างนี้เหมือนกัน,
หรือในที่ใดที่หนึ่งมีบ้านเป็นต้นเหล่านั้น
อาตมภาพก็ตามสอนแม้กับสัตว์พวกหนึ่ง
ในโอวาทข้อเดียวกันนี้.

มาสุ กุชฺฌม รเถสฺสาติ เอวเมวาทํ
ตํ อนุสฺสาสามิ, รญฺเญา นาม กุชฺฌมิตฺตุ
น วฏฺฏติ.

คำว่า ข้าแต่พระราชาผู้เป็นจอมพล
ความว่า เราพราสอนกับท่านก็อย่างนี้
เหมือนกัน, ขึ้นชื่อว่า พระราชากริ้ว
หาสมควรไม่.

กีกาเรณา? ราชาโน นาม วาจา วุชฺชา
เตสํ กุชฺฌานํ วจนมตฺเตเนว พหุ
ชีวิตกุชฺชยํ ปาปฺปณฺนตฺติติ.

เพราะเหตุไร? เพราะว่า ธรรมดา
พระราชามีพระวาจาเป็นอาวุธ เมื่อ
พระราชาเหล่านั้นกริ้วแล้ว สัตว์เป็น
อันมากก็ต้องสิ้นชีพ ด้วยเพียงพระคำรัส
เท่านั้น.

เอวํปิ โพรสิสฺตโต รญฺเญ
อาคตาคตทิวเส อีมา เทว คาคา
อภาสิ. ราชา อนุสิฏฺฐิยา ปสนฺนจิตฺโต

พระโพธิสัตว์ได้กล่าวสองคาถา
เหล่านี้ทุกวันที่พระราชาเสด็จมา แม้ด้วย
อาการอย่างนี้. พระราชาทรงมีจิตเสื่อม-

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาสตุตสฺส สตสฺสหฺสสุฏฺฐานกั เอฏั
คามวรั อทาสี. โพิธิสฺตฺโต ปฏิกุขิปี.

ใส่ในข้อสอน จึงได้ประทานบ้านสวย
บ้านหนึ่ง ซึ่งมีรายได้แสนหนึ่งแก่มหา-
สัตรว์. พระโพธิสัตว์ปฏิเสธแล้ว.

อิติ โส ตตฺถเว ทฺวาทส สํวจฺจเร
วสิตฺวา “อติจิรั นิฏฺฐุโจสุมิ ชนปทจาริกั
ดาว จริตฺวา อากมิสฺสามิ”ติ รณฺโณ
อกเถตฺตฺวา ว อุตฺตฺยานปาลั อามนฺเตตฺตฺวา
“ตาท อุกุณฺณจิตฺตฺวโปสุมิ ชนปทั
จริตฺวา อากมิสฺสามิ ตฺวํ รณฺโณ
กเถยฺยาสี”ติ วตฺวา ปกฺกนฺโต กงฺคฺกาย
นาวาติตฺถกั ปาปฺปณิ.

พระโพธิสัตว์ อยู่ ณ ที่นั้นนั่นเองสิ้น
สิบสองปี ด้วยประการฉะนี้ แล้วคิดว่า
“เราอยู่นานเกินไป เราจักเที่ยวไปยัง
ชนบท แล้วจักมา” ไม่ทูลแต่พระราช
ปริรักษากับคนเฝ้าอุทยานกล่าวว่า “พ่อ
เราไม่สบายใจ อยากจะไปเที่ยวยัง
ชนบทแล้วกลับมา ท่านพึงกราบทูลพระ-
ราชาด้วย” ดังนี้แล้ว หลีกไปถึงท่าเรือ
แม่คงคา.

ตตฺถ อาวาริชฺปิตา นาม นารีโก
อโหสิ. โส พาลो เนว कुณ्वनुदानं
कुणं चानाति, न अदुत्तानो उपायं
चानाति. โส कुण्वाตริตुकामं च
ปจ्जम् ताเวตฺตฺวา ปจฺจฉา เวตฺนํ ยาจติ
เวตฺนํ อเทนฺเตหิ สทฺธิ กलหं
กโรนฺโต อุกุโอสปฺปหาเรยฺเว พหุ
ลภति. อปฺปฺลามา อेरูปฺปิ อนฺธพาลं
ตํ สนฺธาย สตฺถา อภิสฺสมุพฺพุโ
หฺตุตฺวา ตติยํ คาถมาห

ที่ท่านนั้นมีนายเรือคนหนึ่ง ชื่อว่า อาวา-
ริชปิตา. เขาเป็นคนพาล ไม่รู้จักคุณของ
ผู้มีคุณทั้งหลาย, ไม่รู้จักช่องทางของตน
เลย เขาให้คนที่ต้องการจะข้ามแม่น้ำ
ข้ามไปก่อน แล้วจึงขอค่าจ้างในภายหลัง
เขากระทำการทะเลาะกับคนที่ไม่ให้ค่า-
จ้าง ได้การด่าการตีมากมาย. พระ
ศาสดาตรัสรู้ภูมิสัมโพธิญาณแล้ว ทรง
หมายคนเรือจ้างอันพาล มีลาภน้อย
เห็นปานนั้นนั้น ตรัสพระคาถาที่สามว่า

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๑

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓. “อวาริยปีตา นาม
 อหุ คงค้าย นาวีโก
 ปุพเพ ชนํ ตารยิตฺวา
 ปจฺจนํ ยาจติ เวตน์
 เตนสฺส ภาณฺชนํ โหติ
 น จ โภเคหิ วฑฺฒตี”ติ.

ตตฺถ อวาริยปีตติ อวาริยา
 นาม ตสฺส ธีตา ตสฺสา วเสน
 อวาริยปีตา นาม ชาโต.

เตนสฺส ภาณฺชนนฺติ เตน การณฺน
 เตน วา ปจฺจนํ ยาจิตฺวาเนน ชเนน
 สทุธิ ตสฺส ภาณฺชนํ โหติ.

โพธิสตุโต ตํ นาวิกํ อฺปสงฺ-
 กมิตฺวา “อาวุโส ปรีตีรํ มํ เนหิ”ติ
 อาห.

ตํ สุตฺวา โส อาห “สมณ กิ เม
 เวตน์ ทสฺสสี”ติ. “อาวุโส อหํ
 โภควุฑฺฒี อตฺตวฺกุฑฺฒี ฐมฺมวฺกุฑฺฒี
 นาม กเถสฺสามิ”ติ.

๓. “คนเรือจ้าง ณ แม่น้ำคงคา
 ชื่อว่าอวาริยปีตา ส่งคนข้ามไป
 ก่อนแล้วค่อยขอค่าจ้างทีหลัง เพราะ
 เหตุนั้น เขาจึงแตกร้างกัน ทั้งไม่
 เจริญด้วยโภคสมบัติ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อวาริย-
 ปีตา ความว่า ธีตาของเขาชื่อว่า
 อวาริยา เขาจึงชื่อว่า อวาริยปีตา
 ด้วยอำนาจแห่งธีตานั้น.

คำว่า เพราะเหตุนั้น เขาจึงแตกร้างกัน
 ความว่า ความแตกร้างของคนเรือจ้าง
 กับคนซึ่งถูกขอในภายหลัง ย่อมมิได้
 เพราะเหตุนั้น หรือเพราะการทะเลาะกัน
 นั้น.

พระโพธิสัตว์เข้าไปหานายเรือจ้าง
 นั้นแล้ว กล่าวว่่า “ผู้มีอายุ ท่านจง
 พาเราไปสู่ฝั่งโน้นเถิด”.

นายเรือจ้างนั้นฟังคำนั้นแล้ว กล่าวว่่า
 “ข้าแต่สมณะ ท่านจักให้ค่าจ้างแก่เรา
 หรือ”. พระโพธิสัตว์กล่าวว่า “แน่
 อาวุโส เราจักบอกความเจริญแห่ง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คำ สุตวา นารีโก “ธวั เอส มยห
 กัญจิ ทสฺสตี”ติ ตํ ปรีตีเร เนตฺวา
 “เทหิ เม นาวาย เวตฺน”ติ อาห.
 โส ตสฺส “สาธุ อาวุโส”ติ ปจฺม
 โภควุฑฺฒิ กณฺเฑโต

๔. “อดีตคุณณเฑว ยาจสฺสุ
 อปารี ตาต นารีโก
 อญโณ หิ ตินฺนุณฺสฺส มโน
 อญโณ โหติ ติเรสิโน”ติ
 คากมาห.

ตตฺถ อปารนฺติ ตาต นารีโก
 ปรีตีเร อติณฺนุณฺเมว ชนํ โอริมตีเร
 จิตฺตณเฑว เวตฺนํ ยาจสฺสุ, ตโต
 ลทฺถนฺจ คเหตฺวา กุฑฺตมฺจฺจเน จเปตฺวา
 ปจฺฉาปี มนุสฺสเส ปรีตีเร นิยุยาสิ
 เอวํ เต โภควุฑฺฒิ ภวิสฺสตีติ.

ภคทรัพย์ ความเจริญแห่งประโยชน์
 และความเจริญแห่งธรรมให้”.

นายเรือจ้างฟังคำนั้นแล้ว คิดว่า
 “สมณะนี้ จักให้อะไร ๆ ที่ยั่งยืนแก่เรา”
 จึงนำท่านไปสู่ฝั่งโน้นแล้วกล่าวว่า “ท่าน
 จงให้ค่าจ้างเรือแก่เราเถิด”. พระโพธิ-
 สัตว์นั้น รับว่า “ดีละท่านผู้มีอายุ” เมื่อ
 จะบอกความเจริญแห่งภคทรัพย์แก่เขา
 ก่อน กล่าวคาถาว่า

๔. “ดูก่อนพ่อเรือจ้าง ท่านจงขอค่าจ้าง
 กับคนที่ยังไม่ข้ามฟากเลยทีเดียวนะ
 เพราะผู้ที่ข้ามฟากแล้ว ใจเป็น
 อย่างหนึ่ง คนที่อยู่ฝั่งนี้ ใจเป็น
 อีกอย่างหนึ่ง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า คนที่
 ยังไม่ข้ามฟาก ความว่า ดูก่อนพ่อคนเรือ
 ท่านจงขอค่าจ้างกะชนที่ยังไม่ข้ามไป
 ฝั่งโน้นทีเดียวนะ คือ ยังยืนอยู่ที่ฝั่งนี้
 นั้นแหละ อนึ่ง ท่านรับค่าจ้างที่ได้จาก
 เขานั้นแล้ว เก็บไว้ในที่มิดชิด จึงส่งพวก
 มนุษย์ ข้ามฝั่งในภายหลัง ความเจริญ
 แห่งภคะจักมีแก่ท่านด้วยอาการอย่างนี้.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อญโณ หิ ตินฺณสฺส มโนติ ตาต
 นาวิก ปรติริ คตสฺส หิ อญโณ
 มโน ภาวติ อทตฺวา คุนฺตกาโม
 โหติ โย ปรติริสฺสึ นาม ติริ
 เอสติ ปรติริ คุนฺตกาโม โหติ โส
 อติเรกตรมฺปิ ทตฺวา คุนฺตกาโม โหติ
 อิติ ติริสฺสึโน จ อญโณ มโน โหติ
 ตสฺมา ตฺวํ อติณฺณเมว ยาเจยฺยาสีติ
 อยํ ตาว เต โภคานํ วุฑฺฒิ นามาติ.

ตํ สุตฺวา นาวิกิ จินฺตสฺสิ “อัย
 ตาว - เม โอวาโท ภวิสฺสติ อิทานิ
 ปเนส อญฺณํ กิณฺนิจิ มยฺหํ ทสฺสตี”ติ.

อถ นํ โภชิสฺสโต “อัย ตาว เต
 อาวุโส โภควุฑฺฒิ อิทานิ อตฺถ-
 ธมฺมวุฑฺฒิ สฺสุณาหิ”ติ วตฺวา ตํ
 โอวาทุโต

๕. “คาเม วา ยถิ วา รณฺเณ
 นิหฺนเน วา ยถิ วา ฆเล

คำว่า เพราะผู้ที่ข้ามฟากแล้ว ใจเป็น
 อย่างหนึ่ง ความว่า พ่อคนเรือ ก็ใจ
 ของผู้ที่ข้ามฝั่งแล้วเป็นอย่างหนึ่ง เขายัง
 ไม่ให้ (แต่) อยากจะไป. ผู้ใดชื่อว่า
 อยู่ที่ฝั่งนี้ ปรารถนาฝั่ง คืออยากจะ
 ข้ามไปฝั่งโน้น ผู้นั้นอยากจะให้มาก
 กว่าราคาด้วยซ้ำไป และใจของผู้ที่อยู่ฝั่ง
 นี้ก็เป็นอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น ท่าน
 ฟังขอกะคนที่ยังไม่ข้ามฝั่งเท่านั้น นี้ชื่อว่า
 เป็นความเจริญแห่งโภคะของท่านก่อน.

คนเรือจ้าง ฟังคำนั้นแล้ว คิดว่า
 “นี่คงจักเป็นโอวาทสำหรับเราก่อนก็บัดนี้
 ท่านจักให้อะไร ๆ อย่างอื่นแก่เรา”.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ กล่าวกับคน
 เรือจ้างนั้นว่า “ความเจริญแห่งโภคะ
 ของท่าน เพียงเท่านี้ก่อน บัดนี้ท่านจง
 ฟังความเจริญแห่งอรรถและธรรมต่อไป”
 ดังนี้แล้ว เมื่อจะโอวาทคนเรือจ้างนั้น
 กล่าวคาถาว่า

๕. “ในที่ทุก ๆ แห่ง จะเป็นในบ้าน
 หรือในป่า ที่ลุ่มหรือที่ดอน เราก็

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สพุดตมธุสาสามิ
มาสุ กุชฺฌิตถ นาวิกา”ติ

พรา้สอนอย่างนี้ ดูกรนายเรือ
ท่านอย่าได้โกรธเลย”.

คาถมาห.

อิติ ตสฺส อิมาย คากาย
อตุถธมฺมุฑฺฒิ กเถตฺวา “อัย เต
อตุถฏฺฐุฑฺฒิ จ ธมฺมุฑฺฒิ จา”ติ อาห.
โส ปน ทฺวฺงฺจปฺริโส ตํ โอวาทํ น
กิญฺจิ มณฺณมาโน “อิทํ สมณ ตยา
มยฺหํ ทินฺนํ นาวาย เวตฺนนุ”ติ อาห.

พระโพธิสัตว์กล่าวความเจริญแห่ง
อรรถและธรรมด้วยคาถานี้ แก่คน
เรือจ้างนั้น ด้วยประการฉะนี้แล้ว จึง
กล่าวว่า “นี่เป็นความเจริญแห่งอรรถ
และความเจริญแห่งธรรมสำหรับท่าน”.
ก็คนเรือจ้างนั้น เป็นบุรุษชั่วร้าย ไม่
สำคัญโอวาทนั้นว่ากระไร กล่าวว่า
“นี่หรือสมณะ เป็นค่าจ้างเรือที่ท่านให้
แก่เรา”.

“อามาวุโส”ติ. “มยฺหํ อิมินา กมฺมํ
นตฺถิ อณฺเฑํ เม เทหิ”ติ. “อาวุโส
อิมํ จเปตฺวา มยฺหํ อณฺเฑํ นตฺถิ”ติ.
“อถ ตฺวํ กสฺมา มม นาวํ
อารุโหหสิ”ติ ตาปสํ กงฺกาคีเร
ปาเตตฺวา อูเร นิสิตฺติวาท มุขเมวสฺส
โปถลสิ.

พระโพธิสัตว์ รับว่า “ใช่ ผู้มีอายุ”.
คนเรือจ้าง กล่าวว่า “การงานของ
ข้าพเจ้า ด้วยโอวาทนี้ไม่มี ท่านจงให้
สิ่งอื่นแก่ข้าพเจ้าเถิด”. พระโพธิสัตว์
กล่าวว่า “ผู้มีอายุ ยกเว้นโอวาทนี้เสีย
แล้ว เราไม่มีสิ่งอื่น”. คนเรือจ้างกล่าวว่า
“เมื่อเป็นเช่นนั้น เหตุไรท่านจึงขึ้นสู่
เรือของเราเล่า” ดังนี้แล้ว เหยียงพระ
ดาบสให้ล้มลงที่ฝั่งคงคา แล้วขึ้นนั่ง
คร่อมบนอกตบปากพระโพธิสัตว์ทันที.

อรรถกถาชาดก มุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สตถา “อิติ โส ภิกขเว ตาปโส
 โอวาทํ ทตฺวา รมฺโง สนฺตিকা คามวรี
 ลภติ, ตเมว โอวาทํ อนุทฺพาลสฺส
 นาวิกสฺส กถตฺวา มุขโปถนํ ปาปุณิ,
 ตสฺมา โอวาทํ เทนฺเตน ยุตฺตชนสฺเสว
 ทาทพฺโพ, น อุตฺตชนสฺสา”ติ วตฺวา
 อภิสมฺพุทฺโธ หุตฺวา ตทนนฺตรํ
 คาถมาห

พระศาสดาตรัสรู้ภิสัมโพธิญาณ
 แล้ว ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระดาบส
 นั้นให้โอวาท ได้รับพระราชทานบ้าน-
 ส่วยจากสำนักพระราชา, กล่าวโอวาท
 นั้นเหมือนกันแก่คนเรือผู้อันธพาล ได้
 การตบปาก ด้วยประการฉะนี้, เพราะ
 เหตุนั้น เมื่อจะให้โอวาท ฟังให้แก่คน
 ที่ควรให้เท่านั้น, ไม่ฟังให้แก่บุคคลที่ไม่
 สมควร” แล้วตรัสพระคาถาในลำดับนั้น
 ว่า

๖. “ยาเยว อนุสาสนิยา
 ราชชา คามวรี อทา
 ตาเยว อนุสาสนิยา
 นาวิกโก ปหริ มุขน”ติ.

๖. “พระราชา ได้พระราชทาน
 บ้านส่วย เพราะอนุสาสนีใน
 คนเรือตบปากพระดาบส เพราะ
 อนุสาสนีข้อนั้นเหมือนกัน”.

ตสฺส ตํ ปหรนฺตสฺเสว ภริยา
 ภตฺตํ คเหตุวฺวา อาคตา ตาปสํ ทิสฺวา
 “สามิ อโย ตาปโส ราชกฺกุลปโก มา
 ปหริ”ติ อาห.

เมื่อคนเรือจ้างนั้นทุบตีพระโพธิสัตว์
 นั้นอยู่ ภรรยาถือภักตมาแล้ว เห็นพระ-
 ดาบส จึงกล่าวว่า “นาย ดาบสนี้
 เป็นราชกกุลปะกะ อย่าได้ตีท่านเลย” ดังนี้.

โส กุชฺฌิตฺวา “ตฺวเมว อิมํ
 กุญฺจตาปสํ ปหริตฺตํ น เทสิ”ติ อญฺจาย
 ตํ ปหริตฺวา ปาเตสิ. อถ ภตฺตปาฏี
 ปติตฺวา ภิชฺชิ. ตสฺสา ภริยาย จ
 ปน ครุคฺคพฺกาย คพฺโก ภูมิมิ ปติ.

คนเรือจ้างนั้นโกรธ กล่าวว่า “มึงไม่
 ให้ตีดาบสโกงนี้” แล้วลุกขึ้นตีนางให้
 ล้มลง. ครั้งนั้น ถาดภักตตกไปแตก. ก็
 เพราะภรรยา นั้นมีกรรมแก่ กรรมจึง
 ไหลออกบนพื้นดิน.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อด น้ มนุสฺสา สมฺปริวาเรตฺวา
“ปฺริสฆาตกโจโร”ติ กเหตุวา พนฺธิตฺวา
รณฺโณ ทสฺเสสฺสุ. ราชา วิจิฉินฺติตฺวา
ตสฺส ราชาณํ การเสสิ.

ที่นั่น พวกมนุษย์จึงพากันแวดล้อมคน
เรื่อนั้น กล่าวว่า “ผู้นี้เป็นโจรฆ่าคน”
แล้วจับมัดพาไปแสดงแก่พระราชอา. พระ-
ราชาทรงวินิจฉัยแล้วให้ลงพระราช
อาญาแก่เขา.

สตฺถา อภิสมฺพุทฺโธ หุตฺวา
ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต โอสานคาถมาห

พระศาสดาตรัสรู้อภิสัมโพธิญาณ
แล้ว เมื่อประกาศเนื้อความนั้น จึงตรัส
พระคาถาท้ายสุดว่า

๗. “ภตฺตํ ภินฺนํ หตา ภริยา
คพฺโภา จ ปติโต จมา
มิโคว ชาตฺรุเปน
น เตนตฺถํ อวทุสฺมิตฺนุ”ติ.

๗. “คนเรื่อ้างทำลายภตภักดี
ภรรยาครรภักไหลตกไปบนภาคพื้น
เขาไม่สามารถจะทำประโยชน์ ให้
เกิดขึ้นได้ เหมือนเนื้อไม่สามารถ
ทำประโยชน์ได้ด้วยทอง”.

ตตฺถ ภตฺตํ ภินฺนนฺติ ภตฺตปาฏี
ภินฺนา. หตาติ ปหตา. จมาติ ภูมียํ.
มิโคว ชาตฺรุเปนาติ ยถา มิโค สฺวณฺณํ
วา หิรณฺณํ วา มุตฺตามณิอาทีนิ วา
มทฺทิตฺวา คจฺจนฺโตปิ อตฺถริตฺวา
นิปชฺชนฺโตปิ เตน ชาตฺรุเปน อตฺถโน
อตฺถํ อวทุสฺมิตฺตุ นิพฺพตฺเตตฺตุ น สกฺโกติ
เอวเมว โส อนฺธพาลो ปณฺจฺหิตฺเทหิ
ทินฺนํ โอวาทํ สุตฺวาปิ อตฺถโน อตฺถํ

ในคำนั้น คำว่า ทำลายภต ได้แก่
ภตภักดี แดกแล้ว. คำว่า หตา คือ
ประหารแล้ว. คำว่า จมา คือ บน
ภาคพื้น. คำว่า เหมือนเนื้อไม่สามารถ
ทำประโยชน์ได้ด้วยทอง มีคำอธิบายว่า
เนื้อแม้เหยียบย่ำไปบนทอง หรือเงิน
หรือแก้วมุกดาและแก้วมณีเป็นต้นก็ดี
มันนอนทับอยู่ที่ดี ก็หาอาจเจริญคือให้
ประโยชน์เกิดขึ้นแก่ตนด้วยทองนั้นไม่

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๑

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างคัมภีร์ฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วทุลิตฺตุ นีพพตฺเตตฺตํ น สกฺโกตฺตีติ วุตฺตํ
โหติ.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมทฺเสนํ อหริตฺวา
สจฺจจาณี ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธานฺสิ.
สจฺจปรีโยसानฺโส สโร กิษฺณุ สโรตฺวาปตฺติผล
ปตฺติภูจฺหิ. ตทา นาวิกอ อิทานิ
นาวิกอว, ราชา อานนฺโท, ตาปโส
ปน อหเมวาทิ.

อวาริยชาตกวรรณณา ปจฺมา.

ฉันใด คนเรือจ้างอันธพาลนั้น แม้ฟัง
โอวาทที่บัณฑิตทั้งหลายให้ไว้ หากอาจ
เจริญคือให้ประโยชน์เกิดขึ้นแก่ตน ฉะนั้น
เหมือนกันไม่.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
ทั้งหลาย ประชุมชาดก. ในเวลาจบสัจจะ
ภิกษุหนึ่ง ดำรงอยู่ในโสตาปัตติผล.
คนเรือในครั้งนั้น ได้เป็นคนเรือในบัดนี้.
พระราชาก็ได้เป็นพระอานนท์, ส่วนพระ-
ดาบสได้เป็นเรือดกาคตแล.

พรรณนาอวาริยชาดก ที่ ๑ จบ.

๒. เสตเกตุชาดก (๓๗๗)

๘. “มา ดาด กุชฌิน หิ สาธู โภโธ
 พหุมาปี เต อภิภูจัน อสสุตตญจ
 มาดาปีตา ทิสตา ดาด เสตเกตุ
 อาจริยมาหุ ทิสตัม ปสตุถา.
๙. อคาริโน อนุนทปานวตถทา
 อวุหายิกา ตมปิ ทิส วทนฺติ
 เอสา ทิสสา ปรมมา เสตเกตุ
 ยัม ปตฺวา ทุกฺขี สฺขินอ ภาวนฺติ.
๑๐. ขราชีนา ขฎฺฐิลา ปงฺกทนฺดา
 ทมฺกขรฺฐปา เยเม ชปนฺติ มนฺเต
 กจฺจि นุ เต มาณฺสเก ปโยเค
 อิทํ วิทฺฐ ปรีมฺตฺตา อปายา.
๑๑. ปาปานี กมฺมานี กริตฺวา ราช
 พหุสฺสุโต เนว จเรยฺย ฐมฺมัม

๒. เสตเกตุชาดก (๓๗๗)

๘. “อย่าโกรธเลยพ่อหนุ่ม เพราะ
 ความโกรธไม่มีประโยชน์อะไร ทิศ
 ที่เธอยังไม่เคยได้เห็น ยังไม่เคย
 ได้ฟังยังมีอีกมาก พ่อหนุ่มเสตเกตุ
 โบราณกล่าวไว้ว่า บิดามารดาก็
 เป็นทิศ อาจารย์ก็ได้รับยกย่องว่า
 เป็นทิศ.
๙. ส่วนคฤหัสถ์ผู้มีมรดกแล้ว ถวาย
 ข้าว น้ำ และผ้า ท่านก็เรียก แม้
 คฤหัสถ์นั้นว่าทิศ เสตเกตุเอ่ยทิศที่
 ทำให้ผู้มีทุกข์ไปถึงแล้ว มีความสุข
 ได้ เป็นทิศสำคัญ.
๑๐. ดาบสนุ่นหนึ่งเสื่อเหลืองหยาบกร้าน
 ชี้นั้นเขรอะ รูปร่างหน้าตาก็
 เศร้าหมอง ซึ่งร้ายมนต์อยู่ จะรู้แจ้ง
 โลกนี้แล้วรอดพ้นจากอบาย เพราะ
 การประกอบความเพียรที่คนเราจะ
 ฟังกระทำได้ไหมหนอ.
๑๑. ขอเดชะ ผู้ที่เป็นพหูสูต (เรียนมาก)
 แม้จะเรียนพระเวทตั้งพันพระคัมภีร์

- สหสสุเวโทปิ น ตัม ปฏิจฺจ
 ทุกฺขา ปมฺมุญฺเจ จรณํ อปตฺวา.
 ๑๒. สหสสุเวโทปิ น ตัม ปฏิจฺจ
 ทุกฺขา ปมฺมุญฺเจ จรณํ อปตฺวา
 มญฺญามิ เวทา อผลา ภาวนฺติ
 สสํยมํ จรณญฺเวย สจฺจํ.
 ๑๓. น เหว เวทา อผลา ภาวนฺติ
 สสํยมํ จรณญฺเวย สจฺจํ
 กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
 สนฺติ ปุณฺเนติ จรณฺเนน ทนฺโต”ติ.
 เสตเกตฺตุชาตกํ ทฺุติยํ.
 ๑๒. ทำแต่กรรม อันเป็นบาป ไม่
 ประพศิตฺถกรรม จะอาศัยแต่พระเวท
 นั้น ไม่บรรลฺุจรณะ ก็พ้นทุกข์
 ไม่ได้.
 ๑๒. คนแม้จะเรียนพระเวทตั้งพันพระ-
 คัมภีร์ ถ้ายังไม่บรรลฺุจรณะจะ
 อาศัยแต่พระเวทนั้น ก็พ้นทุกข์
 ไม่ได้ อาตมภาพเข้าใจว่า พระเวท
 ทั้งหมดนั้น ไม่มีประโยชน์อะไร
 จรณะรวมทั้งการสำรวมเท่านั้น
 หรือเป็นความจริง.
 ๑๓. พระเวทจะไร้ผล และเป็นความจริง
 แต่เฉพาะจรณะรวมทั้งการสำรวม
 ตน (คือศีล) ก็หาไม่ เพราะผู้บรรลฺุ
 พระเวทย่อมได้รับเกียรติ แต่ผู้
 ฝึกตนด้วยจรณะย่อมเข้าถึงสันติ”.
 เสตเกตฺตุชาตกํ ที่ ๒.

๒. เสตเกษตรชาดก

(๓๗๗)

มา ตาต กุชฌิ น หิ สาธุ
โกโชติ อิทํ สตุตา เขตวเน วิหรนโต
กุหกํ ภิกขุํ อารพุก กเถสิ.
ปจฺจุปปนฺนวดตฺถํ อุกุทาลกชาตเก^๑
อาวีภาวิสฺสตี.

อดีต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
รชชํ กาเรนฺเต โพรสิสตุโต พาราณสีย์
ทิสปาโมกฺโข อาจริโย หุตฺวา
ปญฺจสฺตมาณเว มนฺเต วาเจสิ. เตสํ
เชฏฺฐโก เสตเกษตรุ นาม อุกิจฺจ-
พฺราหฺมณฺกุลเ นิพฺพตฺตมาณโว, ตสฺส
ชาติ นิสฺสาย มหนฺโต มาโน อโหสิ.
โส เอกทิวสํ อญฺเฆหิ มาณเวหิ สทุธิ
นคฺรา นิภฺขมฺนฺโต นคฺรํ ปวิสฺนตํ
เอกํ จณฺฑาลํ ทิสฺวา “โกสิ ตฺวานุ”ติ
ปฺจฺฉิตฺวา “จณฺฑาโลหฺมสฺมี”ติ วุตฺเต
ตสฺส สรีริํ ปหฺริตฺวา อากตฺวาตสฺส
อตุตโน สรีโร มุสนฺนยาเนน “นสฺส

๒. พรรณนาเสตเกษตรชาดก

(๓๗๗)

พระศาสดา ประทับอยู่ที่วัดเขตวัน
มหาวิหาร ทรงปรารภถึงภิกษุโกหก
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า อย่าโกรธเลย
พ่อหนุ่ม เพราะความโกรธไม่มีประโยชน์
อะไร ดังนี้เป็นต้น. เรื่องราวในปัจจุบัน
จะมีเล่าไว้ในอุททลกชาดก.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชย์อยู่ ณ กรุงพาราณสี พระ-
โพรสิสตุ เป็นอาจารย์ทิสปาโมกข์
สอนมนต์ให้มาณพ ๕๐๐ คน. หัวหน้า
ของมาณพเหล่านั้น เป็นมาณพชื่อ
เสตเกษตรุเกิดในตระกูลพราหมณ์ชื่ออุทิจจะ,
เพราะอาศัยชาติกำเนิด เขาจึงถือตัวมาก.
วันหนึ่ง เขาออกไปจากเมืองพร้อมกับ
มาณพอื่น ๆ ก็ได้เห็นคนจันฑาลคนหนึ่ง
กำลังเข้าเมืองจึงถามว่า “เจ้าเป็นใคร”
เมื่อคนจันฑาลบอกว่า “ฉันเป็นคน
จันฑาล” จึงพูดว่า “จงฉิบหายไ้คน
จันฑาล คนกาลกณี, มึงจงไปไ้ลม”

^๑ พ. ขา. ๒๗/๒๒.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๒

จณฺหาล กาทกณฺณี, อโธวาทิ
 ยาหิ”ติ วตฺวา เวเคน ตสฺส อฺปริวาทิ
 อคมาสิ. จณฺหาโลปิ สิมฺตริ คณฺตฺวา
 ตสฺส อฺปริวาทเ อฏฺฐาสิ. อถ นํ
 โส “นสฺส วสส กาทกณฺณี”ติ
 สฺกุจฺจติ อฺกุโกสิ ปริภาสิ. ตํ สุตฺวา
 จณฺหาโล “ตฺวํ โกสิ”ติ ปุจฺฉิ.
 “พฺรหฺมณฺมาณโวหฺมสฺมี”ติ. “พฺรหฺมโณ
 โหตุ มยา ปน ปุญฺจปญฺหิ กเถตุ
 สกฺขิสฺสสึ”ติ. “อาม สกฺขิสฺสามึ”ติ.
 “สเจปิ น สกฺโกสิ, ปาทนฺตเรณ ตํ
 คเมหิ”ติ. โส อตฺตณํ ตกฺกตฺวา
 “อาคเมหิ”ติ อาห.

เพราะกลัวว่า ลมที่พัดต้องตัวคนจันฑาล
 นั้นจะมาถูกร่างกายของตัว แล้วตัวเอง
 ก็รีบวิ่งไปเหนื่อลมของคนจันฑาลนั้น.
 ส่วนคนจันฑาลไปได้เร็วกว่าจึงไปยืนอยู่
 ทางเหนื่อลมของมาณพนั้น. ขณะนั้น
 มาณพจึงตำทอคนจันฑาลนั้นหนักมือ
 ยิ่งขึ้นว่า “จงฉิบหายไ้คนถ่อย กาลกณี”.
 คนจันฑาลได้ยินคำนั้น จึงถามว่า “ท่าน
 เป็นใคร”. มาณพกล่าวว่า “เราเป็นลูก
 พราหมณ์”. คนจันฑาลถามว่า “เรื่อง
 พราหมณ์ยกไว้ก่อน แต่ท่านจะตอบปัญหา
 ที่ฉันถามได้ไหม”. มาณพกล่าวว่า “ได้ซี
 เราสามารถ”. คนจันฑาลกล่าวว่า “ถ้า
 ท่านตอบไม่ได้, ฉันจะให้ท่านลอด
 ห่วงขานะ”. มาณพปรึกษาตัวเองแล้ว
 ตอบว่า “ขอให้ท่านเตรียมตัวได้”.

จณฺหาลปฺตุโต ตสฺส กถิ ปริสํ
 คาหาเปตฺวา “มาณว ทิสสา นาม
 กตรา”ติ ปญฺหิ ปุจฺฉิ. “ทิสสา นาม
 ปฺรตฺถิมาทโย จตฺสฺโส ทิสสา”ติ.
 จณฺหาโล “อหนฺตํ เอตํ ทิสํ น
 ปุจฺฉามิ, ตฺวํ เอตฺตกมฺปิ อชานนฺโต
 มม สรีเร ปหตฺวาทิ ชิกฺขุจฺฉสิ”ติ

บุตรคนจันฑาลจึงให้พวกของ
 มาณพรับรู้ถ้อยคำไว้ แล้วถามปัญหาว่า
 “อะไรชื่อว่า ทิศ มาณพ”. มาณพ
 กล่าวว่า “ทิศทั้ง ๔ มีทิศตะวันออก
 เป็นต้น ชื่อว่าทิศ”. บุตรคนจันฑาล
 พูตว่า “ฉันไม่ได้ถามท่านถึงทิศที่ว่านั้น,
 แม้เพียงเท่านี้ ท่านก็ไมู้ แล้วมารังเกียจ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตัม ขนฺธภูจิกเก กเหตุวา โอนเมตฺวา
 อตฺตโน ปาทนฺตเรณ คเมสิ. มาณวา
 ตัม ปวตฺตี อาจริยสฺส อาจิกฺขิสฺสุ. ตัม
 สุตฺวา อาจริโย “สจฺจํ กิร ตาต
 เสตเกตฺตุ จณฺทาลเณสิ ปาทนฺตเรณ
 คมิโต”ติ ปุจฺฉิ. “อามาจริย โส มํ
 จณฺทาลทาสีปฺตฺโต ‘ทิสสามตฺตมฺปิ น
 ชานาสี’ติ วตฺวา อตฺตโน ปาทนฺตเรณ
 คเมสิ, อิทานิ ทิสฺวา กตฺตพฺพมสฺส
 ชานิสฺสามี”ติ กุทฺโธ จณฺทาลปฺตฺตํ
 อุกฺโกสิ ปริภาสิ. อถ นํ อาจริโย
 “ตาต เสตเกตฺตุ มา ตสฺส กุชฺฉิ,
 ปณฺทิตฺโต จณฺทาลปฺตฺโต, น โส ตัม
 เอตํ ทิสํ ปุจฺฉติ, อญฺฉํ ทิสํ
 ปุจฺฉิ, ตยา ปน ทิฏฺฐสฺสตีวณฺญาตโต
 อทิฏฺฐาสฺสตีวณฺญาตเมว พหุตรนฺ”ติ
 โอวาทนฺโต เทว คากา อภาสิ

ลมที่พัดมาถูกร่างกายของฉัน” จับ
 มาณพนันที่กระดุกคอยให้โน้มตัวลงลอด
 หว่างขาของตนไป. พวกมาณพบอกข่าว
 นั้นแก่อาจารย์. อาจารย์ได้ฟังเรื่องราว
 นั้นแล้ว ถามว่า “เขาว่า คนจันทาลให้
 เรอลอดหว่างขา จริงหรือพ่อเสตเกตฺตุ”.
 มาณพกล่าวว่า “ขอรับ อาจารย์ ลูก
 ของนางทาสคนจันทาลนั้นพูดกับผมว่า
 ‘แม้แต่ทิศท่านก็ยังไม่รู้’ จึงให้ผมลอด
 หว่างขาของมัน, บัดนี้ ผมได้พบกิ้ง
 ทราบว่าควรจะทำอะไรแก่มัน” โกรธ
 ขึ้นมาจึงตำท้อบุตรคนจันทาล. ครั้งนั้น
 อาจารย์ให้โอวาทเขาว่า “อย่าโกรธ
 เขาเลยพ่อเสตเกตฺตุ, บุตรคนจันทาล
 เป็นคนฉลาด, เขาไม่ได้ถามเรอถึงทิศ
 นั้นดอก, แต่ถามถึงทิศอย่างอื่น, แต่ว่า
 สิ่งที่เขายังไม่รู้ไม่เห็นยังไม่ได้ฟังยังมีมาก
 กว่าสิ่งที่เขาได้รู้ได้เห็นได้ฟังมาแล้ว” แล้ว
 จึงกล่าว ๒ คากาว่า

๘. “มา ตาต กุชฺฉิ น หิ สาธุ โโกโธ
 พหุมฺปิ. เต อทิฏฺฐจํ อสฺสุตฺตญจ
 มาตาปิตา ทิสฺสา. ตาต เสตเกตฺตุ
 อาจริยมาหุ ทิสตํ ปสฺตถา.

๘. “อย่าโกรธเลยพ่อหนุ่ม เพราะความ
 โกรธ ไม่มีประโยชน์อะไร ทิศที่
 เขายังไม่เคยเห็น ยังไม่เคยฟัง ยังมี
 อีกมาก พ่อหนุ่มเสตเกตฺตุ โบราณ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๙. อคาริโน อนนทปानวตฺถทา
อวฺหายิกา ตมฺปิ ทิสํ วทฺหติ
เอสา ทิสา ปฺรมา เสตฺเกตุ
ยํ ปตฺวา ทฺกุขี สุขิโน ภวฺนฺติ”ติ.

ตตฺถ น ทิ สาธุ โภโชติ
โภช นาม อุปฺปชฺชมาโน สุภาสิต-
ทุภาสิตํ อตฺถานตฺถํ หิตาหิตํ ชานิตฺ-
น เทตฺติ น ทิ สาธุโก.

พหุํปิ เต อทฺถุณฺติ ตยา จกฺขฺนา
อทฺถุจํ โสเตน จ อสฺสุตเมว พหุตรํ
ทิสํ. ทิสฺตาติ ทิสา. มาตาปิตโร
ปุตฺตานํ ปุริมฺตรํ อุปฺปนฺนตฺตา
ปฺรตฺถิมทิสา นาม ชาทาติ วทฺติ.
อาจริยมาหุ ทิสตํ ปสฺตฺถาติ อาจริยา
ปน ทกฺขิณฺเยยตฺตา ทิสตํ ปสฺตฺถา
ทกฺขิณา ทิสาติ พุทฺธาทโย อริยา

กล่าวไว้ว่า บิดามารดาก็เป็นทิส
อาจารย์ก็ได้รับยกย่องว่า เป็นทิส.

๙. ส่วนภคฺหฺสฺถ์ผู้นิมนต์พระแล้วถวาย
ข้าว น้ำ และผ้า ท่านก็เรียก
แม้ภคฺหฺสฺถ์นั้นว่าทิส เสตฺเกตุย
ทิสที่ทำให้ผู้มีทุกข์ไปถึงแล้วมีความ
สุขได้เป็นทิสสำคัญ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เพราะ
ความโกรธไม่มีประโยชน์อะไร หมาย-
ความว่า ธรรมตาความโกรธเมื่อเกิดขึ้น
ย่อมไม่ให้รู้ว่าพุดถูกหรือผิด มีประโยชน์
หรือไร้ประโยชน์ เป็นสิ่งที่ช่วยเกื้อหนุน
หรือหาไม่ได้ ฉะนั้น ความโกรธจึงไม่มี
ประโยชน์อะไรเลย.

คำว่า ทิสที่เธอยังไม่เห็น ยังมีอีกมาก
หมายความว่า ทิสที่เธอยังไม่เคยเห็น
ด้วยตา ยังไม่เคยฟังด้วยหู ยังมีอีกมาก.
คำว่า ทิสฺตา แปลว่า ทิส. อาจารย์
ทิสฺตาปาโมกข์ อธิบายไว้ว่า บิดามารดา
ได้ชื่อว่า เป็นทิสเบื้องหน้าของบุตรธิดา
เพราะเกิดขึ้นก่อนทิสอื่น ๆ. คำว่า
อาจารย์ก็ได้รับยกย่องว่าเป็นทิส ความว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาหุ กถณฺติ ทีเปนฺติ.

พระอริยะทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น กล่าว คือ เรียก ได้แก่ แสดงว่า ก็ อาจารย์ทั้งหลายได้รับยกย่องว่าเป็นทิส คือทิสเบื้องขวา เพราะเป็นผู้สมควรรับ ทักซิณาทาน.

อคาริโนติ คหฺภูจาว. อนฺนทปान-
วตฺตทาทิ อนฺนทา ปานทา วตฺตทา
จ. อวฺหายิกาทิ “เอถ เทยฺยธมฺม
ปฏิกุคฺคณฺเฑหา”ติ ปกฺโกสนกา. ตมฺปิ
ทิสํ วทฺนฺตฺติ ตมฺปิ พุทฺธาทโย อริยา
เอกํ ทิสํ วทฺนฺติ.

คำว่า ผู้ครองเรือน ได้แก่ คฤหัสถ์
นั่นเอง. คำว่า อนฺนทปानวตฺตทา
แปลว่า ให้ข้าว ให้น้ำ และให้ผ้า. คำว่า
นิมนต์พระแล้ว ความว่า ผู้เรียกมาว่า
“ท่านจงมารับไทยธรรมเถิด”. คำว่า
เรียกคฤหัสถ์เมื่อนั้นว่าเป็นทิส ความว่า
พระอริยะมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ก็เรียก
ผู้นั้นว่า เป็นทิส ๆ หนึ่ง.

อิมินา จตฺปจฺจยทายกา คหฺภูจาว ปจฺจเย
อวฺหายิตฺวา ธมฺมิกสมณพฺรหฺมณฺเฑหิ
อุปกฺนตฺตพฺพตฺตา เอกา ทิสสา นามาทิ
ทีเปติ. อปโร นโย เย เอเต อคาริโน
อนฺนปानวตฺตทา เตสํ จกามสฺสค-
สมฺปตฺติทายกฺกุเจเน อุปรุปรึ อวฺหายนฺโต
อวฺหายิกา ธมฺมิกสมณพฺรหฺมณา, ตมฺปิ
ทิสํ วทฺนฺติ พุทฺธาทโย อริยา
อุปริมทิสํ นาม วทฺนฺตฺติ ทีเปติ.
วตฺตตมฺปิ เจตํ

ด้วยบทนี้ท่านแสดงว่า คฤหัสถ์ผู้ถวาย
ปัจจัย ๔ นิมนต์ให้สมณพราหมณ์มารับ
ปัจจัย ๔ ก็จัดเป็นทิส ๆ หนึ่ง เพราะ
ปัจจัย ๔ สมณพราหมณ์ผู้อยู่ในธรรม
ควรเข้าไปรับ. อีกนัยหนึ่ง สมณพราหมณ์
ผู้อยู่ในธรรมทั้งหลาย ได้ชื่อว่า ผู้เรียก-
ร้องเอามาให้ เพราะหมายความว่า เป็น
ผู้ให้สมบัติในสวรรค์ ๖ ชั้น แก่คฤหัสถ์
ที่ถวายข้าวน้ำและผ้า โดยการเรียกร้อง
เอามาให้สูง ๆ ขึ้นไป, แม้สมณพราหมณ์

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท. ๑๓-๒

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ดังกล่าวนั้น ท่านก็เรียกว่า ทิศ คือ พระอริยะเจ้าทั้งหลายเป็นต้นว่าพระ พุทธเจ้า เรียกสมณพราหมณ์ดังกล่าว นั้นว่าเป็นทิศเบื้องสูง. อนึ่ง สมเด็จพระศาสดาก็ได้ตรัสไว้แล้วว่า

“มาตาปิตา ทิสสา ปุพฺพทา
 อาริยา ทฺภิชินา ทิสสา
 ปุตุตทารา ทิสสา ปจฺจนา
 มิตฺตามจฺจา จ อุตฺตรา
 ทาสกมฺมกรา เหฏฺฐา
 อุกฺกั สมณพฺราหมณา
 เอตา ทิสสา นมสฺเสยฺย
 อลฺมตฺโต กุเล คิหิ”ติ.^๑

“บิดามารดา เป็นทิศเบื้องหน้า
 อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา ภรรยา
 และบุตรเป็นทิศเบื้องหลัง มิตร
 และอำมาตย์เป็นทิศเบื้องซ้าย ทาส
 และกรรมกรเป็นทิศเบื้องต่ำ สมณะ
 และพราหมณ์ เป็นทิศเบื้องสูง
 ฤๅษีผู้สามารถจะครองเรือนอยู่
 ในตระกูลได้ ควรนอบน้อมทิศ
 ทั้ง ๖ ดังกล่าวมานี้”.

เอสา ทิสฺสาติ อิหํ ปน นิพฺพานํ
 สนฺธาย วุตฺตํ. ชาตฺวาทินา หิ
 นานปฺปกาเรน ทฺภฺเชน ทฺภฺชิตา
 สตฺตา ยํ ปตฺวา นิทฺทฺทฺชา สุขิโน
 ภาวนติ, เอสา เอว จ สตฺเตหิ
 อคตปุพฺพทา ทิสฺสา นาม. เตเนว จ
 นิพฺพานํ “ปรมา”ติ อาห. วุตฺตมฺปิ

คำว่า นี้คือทิศ นี้ ท่านกล่าว
 หมายถึงอนิพพาน. เพราะว่า สัตว์ทั้ง-
 หลายผู้ได้รับทุกข์ เพราะทุกข์นานา
 ประการมีการเกิดเป็นต้น ได้บรรลู่ถึง
 นิพพานใจแล้ว ก็ย่อมหมดทุกข์มีความสุข,
 พระนิพพานนั้นจึงได้ชื่อว่า ทิศที่สัตว์
 ทั้งหลายไม่เคยไป. และเพราะเหตุนี้เอง

^๑ ที. ป. ๑๑/๒๐๖.

เจตน์.

อาจารย์ทศปาโมกข์เรียกนิพนพานว่า
“เป็นทศที่สำคัญที่สุด”. ดังที่สมเด็จพระ
พระศาสดาตรัสไว้ว่า

“สมมติตติกั อนุวเสสกะ
เตลปตตํ ยถา ปรีหเรยย
เอวํ สจจิตตมนุรุษ
ปตฺตยาโน ทิสํ อคตปุพฺพนุ”ติ.^๑

“ผู้ปรารภนาทศคือพระนิพนพาน ซึ่ง
ตนไม่เคยไป ควรรักษาจิตของตน
ไว้ เหมือนกับคนที่ประคองบาตร-
น้ำมันที่ใส่น้ำมันเต็มเสมอขอบปาก
บาตรด้านในเต็มไปไม่ให้น้ำมันหก
ฉะนั้น”.

เอวํ มหาสตุโต มาณวสุส ทิสาก
กเถสิ. โส ปน “จณฺหาเลนมฺหิ
ปาทนฺตเรณ คมิโต”ติ ตสฺมี จาเน
อวสิตฺวา ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา ทิสาก-
ปาโมกฺขาจริยสุส สนฺติเก สพฺพสิปฺปานิ
อุกฺคณฺหิตฺวา อจริเยน อนุญญาโต
ตกฺกสิลโต นิภุมิตฺวา สพฺพสมยสิปฺปี
สิภฺขนฺโต วิจิริ. โส เอกํ ปจฺจนฺต-
คามํ คนฺตฺวา ตํ นิสุสาย วสนฺโต
ปณฺจสฺเต ตาปเส ทิสฺวา เตสํ
สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา ยนฺเต ชานนฺติ
สิปฺปี วา มนฺตํ วา จรณํ วา, ตํ

พระมหาสตุโตได้อธิบายเรื่องทศให้
มาณพฟังดังกล่าวมานี้. ส่วนมาณพนั้น
ละอายว่า “เราถูกคนจันฑาลให้ลด
หว่างขา” จึงไม่อยู่ที่นั่นไปเมืองตักสิลา
แล้วเรียนสรรพศิลปศาสตร์ในสำนัก
อาจารย์ทศปาโมกข์ ได้รับอนุญาตจาก
อาจารย์แล้วก็ออกจากเมืองตักสิลาเที่ยว
ศึกษาศิลปะทุกวิถี. เขาไปยังหมู่บ้าน
ชายแดนแห่งหนึ่งอาศัยบ้านนั้นอยู่ ได้
พบดาบสประมาณ ๕๐๐ รูป จึงบวชใน
สำนักของดาบสเหล่านั้น แล้วเรียนไม่ว่า
จะเป็นศิลปะ มนต์หรือจรณะ (การ

^๑ พ. ขา. ๒๘/๓๑.

อุคคณฺหิตฺวา คณฺสตุถา หุตฺวา เตหิ
 ปริวาริโต พาราณสี คณฺตฺวา
 ปุณฺทิวเส ภิกฺขุ จรฺนฺโต ราชนฺคณฺ
 อคมาสิ. ราชา ตาปฺसानํ อิริยาปถ
 ปสฺสิตฺวา อนุโตนิเวสเน โภเชตฺวา เต
 อตฺตโน อุตฺตยาเน วสาเปสิ. โส
 เอกทิวสํ ตาปเส ปรีวสิตฺวา “อชฺช
 สายณฺเห อุตฺตยานํ คณฺตฺวา อุตฺต
 วนฺทิสฺสามิ”ติ อาห.

เสตเกตุ อุตฺตยานํ คณฺตฺวา ตาปเส
 สนฺนิปาเตตฺวา “สมม มารีส อชฺช
 ราชา อากมิสฺสติ ราชาโน นาม สกิ
 อาราเชตฺวา ยาวตายุกํ สุขํ ชีวิตุ
 สกฺกา, อชฺช เอกจฺเจ วคฺคฺลิวตฺตํ
 จรต, เอกจฺเจ กณฺฏกเสยฺยํ กปฺเปต,
 เอกจฺเจ ปณฺจาทปี ตปฺเปต, เอกจฺเจ
 อุกฺกุฏิกปฺปธานํ อนุยฺยเตต, เอกจฺเจ
 อุกฺโกโรหนกมฺมํ กโรต, เอกจฺเจ

ประพตฺติปฏิบัตฺติ) ที่พวกดาบสเหล่านั้นนั้นรู้
 แล้วได้เป็นครูสอนหมู่คณะแล้ว อัน
 ดาบสเหล่านั้นนั้นแวดล้อมแล้ว ได้ไปยัง
 พระนครพาราณสี ครั้นวันรุ่งขึ้น
 เทียวภิกขาจารอยู่ที่ใต้ไปถึงพระลาน-
 หลวง. พระราชาทรงเสด็จไปในอิริยาบถ
 ของดาบสจึงนิมนต์ให้มาฉันในพระราชวัง
 แล้วนิมนต์ให้พวกดาบสเหล่านั้นอยู่ใน
 พระราชอุทยานของพระองค์. วันหนึ่ง
 พระราชานั้นทรงเลี้ยงภัตตาหารพระ
 ดาบสเสร็จแล้ว ได้ตรัสว่า “ตอนเย็น
 วันนี้ ผมจะไปสวน ให้อาหารแก่
 ทั้งหลาย”.

ดาบสเสตเกตุจึงไปยังพระราช
 อุทยานเรียกประชุมดาบสทั้งหลาย แล้ว
 กล่าวว่า “เพื่อนดาบสที่รักทั้งหลาย วันนี้
 พระราชาจะเสด็จมา ธรรมดาว่าพระ-
 ราชาทั้งหลาย ถ้าใครทำให้โปรดปรานได้
 คราวหนึ่งแล้ว ก็อาจจะมีชีวิตอยู่อย่าง
 สบายไปจนตลอดอายุ. วันนี้ ขอให้
 ท่านพวกหนึ่ง บำเพ็ญวัตรทำค่างดาว,
 อีกพวกหนึ่ง นอนบนหนาม, อีกพวกหนึ่ง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มนุเต สขุฆายถา”ติ วิจาเรตวา
 สยั ปณฺณสาลทฺวาเร อปสฺสยปีจเก
 นิสีทิตฺวา ปญฺจวณฺณรงฺคสมฺมุขลวาสนํ
 เอกํ โปตฺถกํ วิจิตฺตวณฺณาธารเก
 จเปตฺวา สฺสุสิทฺธิเตหิ จตฺตฺหิ ปญฺจหิ
 มาณเวหิ ปุจฺฉิตฺเต ปุจฺฉิตฺเต ปญฺเห
 กเถสิ. ตสฺมี ขณฺเ ราราชา อาคณฺตุวา
 เต มิจฺฉาตปํ กโรนฺเต. ทิสฺวา ตฺตฺมฺโจ
 เสตเกตฺตุํ อฺปสฺงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา
 เอกมนฺตุํ นิสินฺโน ปุโรหิตเณ สทฺธิ
 สลฺลปฺนฺโต ตตฺติยํ คาทมาห

อย่างตัวให้ร้อน ด้วยความร้อน ๕ อย่าง,^๑
 อีกพวกหนึ่ง ประกอบความเพียรแบบ
 นั่งกระโหย่ง,^๒ อีกพวกหนึ่ง ทำงาน
 ลงเล่นน้ำ, อีกพวกหนึ่ง สาธยายมนต์
 (สวดมนต์)” ครั้นสั่งการแล้ว ตัวเองก็
 นั่งอยู่บนตั่งมีพนัก (เก้าอี้) ที่ประตู
 บรรณศาลา วางพระคัมภีร์ ๆ หนึ่ง ซึ่ง
 มีผ้าห่อพร่าวไปด้วยลวดลายห้าสีไว้บน
 กากะเขี่ย^๓ ที่มีสีสวยงาม แล้วตอบ
 ปัญหาที่มาณพทั้ง ๔-๕ คน ผู้ศึกษามา
 ดีแล้ว ถามแล้ว ๆ. ขณะนั้น พระราชา
 เสด็จมาได้ทอดพระเนตรเห็นดาบสเหล่า-
 นั้นกำลังกระทำความเพียรผิดอยู่ ก็ทรง
 พอพระทัยจึงเสด็จเข้าไปหาดาบสเสตเกตุ

^๑ กองไฟไว้ ๔ ทิศ ๆ ละกอง ส่วนด้านบนใช้แสงแดด
 แทน แล้วอย่างตัว.

^๒ ทำนั่งบนพื้นแบบหนึ่ง ใช้ผ้าเท้าทั้งสองวางบนพื้น
 อย่างมั่นคง แล้วย่อตัวลงยกสันเท้าขึ้นเล็กน้อยเท่า
 ที่จะทำได้จนกว่าคันทขาจะอยู่บนน่อง และกะโปก
 อยู่ห่างจากพื้นประมาณ ๖ นิ้ว หรือกว่านั้นแล้ว
 ทรงตัวไว้โดยวางข้อศอกไว้บนเข่า.

^๓ ที่รองพระคัมภีร์ของไทยเราเรียกว่า กากะเขี่ย ทำ
 ด้วยไม้ ๔ อันร้อยไขว้กัน เมื่อกางออกด้านบนจะ
 เป็นรูป ๔ เหลี่ยมจตุรัส มีไม้ด้านละอัน ส่วน
 ด้านขวามีไม้ ๔ อันไขว้กันคล้ายขาห้อย.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ไว้แล้วก็ประทับนั่งอยู่ด้านหนึ่ง เมื่อจะ
ทรงปราศรัยกับบุโรหิต จึงตรัสคาถา
ที่ ๓ ว่า

๑๐. “ขราชีนา ชฎิลา ปงฺกทนฺดา
ทุมฺภขรฺฐปา^๑ เยเม ชปนฺติ มนฺเต
กจฺจि นฺ เต มาณฺสเก ปโยเค
อิทํ วิทฺฐ ปรีมฺตฺตา อปายา”ติ.

ตตฺถ ขราชีนาติ สขุเรหิ
อชินจเมหิ สมณฺนาคตา. ปงฺกทนฺดาติ
ทนฺตกฏจฺสส อขาทเนน มลคฺคหิตทนฺดา.
ทุมฺภขรฺฐปาติ อนนฺยชิตอมณฺตฺตลฺลข-
นิวาสนปารุปรนา มาลาคนฺธวิเลปน-
วชฺชิตา, “กิลฺมฺฐจฺฐปา”ติ วุตฺตํ โหติ.
เยเม ชปนฺตีติ เย อิเม มนฺเต
สชฺชฌายนฺติ.

๑๐. “ดาบสนุ่นั่งเสื่อเหลืองหยาบกร้าน
ขี้พื้นเขรอะ รูปร่าง หน้าตา
เศร้าหมอง ซึ่งร้ายมนต์อยู่จะรู้แจ้ง
โลกนี้แล้ว รอดพ้นจากอบายเพราะ
การประกอบความเพียรที่คนเราจะ
พึงกระทำได้ไหมหนอ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **นุ่นั่ง**
เสื่อเหลืองหยาบกร้าน ได้แก่ ประกอบ
ด้วยนั่งเสื่อเหลืองอันสกปรก. คำว่า
ขี้พื้นเขรอะ หมายถึง มีขี้พื้นเพราะไม่
ได้เคี้ยวไม้ชำระฟัน. คำว่า **รูปร่างหน้าตา**
เศร้าหมอง หมายความว่า มีเครื่อง
นุ่งห่มไม่ประดับตกแต่งและเศร้าหมอง
เว้นจากการประดับดอกไม้ และลุบได้
เครื่องหอม, มีอธิบายว่า “มีรูปร่าง
สกปรก”. คำว่า **พระดาบสทั้งหลาย**
เหล่านี้ร้ายมนต์อยู่ หมายความว่า ดาบส
เหล่านี้ สาธยายมนต์อยู่.

^๑ ฉ. ม. ทุมภขรฐปา.

มานุสิเก ปโยเคติ มนุสฺเสหิ
 กตฺตพฺพปโยเค จิตฺตา อิทํ วิทู
 ปริมุตฺตา อปายาติ “อิมสฺมี ปโยเค
 จตฺวา อิมํ โลกํ วิทิตฺวา ปากฺกั
 กตฺวา กจฺจि นุ เอเต อิสฺโย
 จตฺตฺหิ อปาเยหิ มุตฺตา”ติ ปุจฺฉติ.

คำว่า เพราะการประกอบความเพียรที่
 คนเราจะพึงทำได้ ความว่า ดำรงอยู่
 ในความเพียรที่มนุษย์ควรกระทำ. คำว่า
 รู้แจ้งโลกนี้แล้วรอดพ้นจากอบาย ความ-
 ว่า พระราชาตรัสถามว่า “พระฤาษี
 เหล่านี้ ดำรงอยู่ในความเพียรนี้แล้ว รู้ชัด
 โลกนี้แล้วจนปรากฏชัด จะพ้นจากอบาย
 ทั้งสี่ได้บ้างหรือ”.

ตํ สุตฺวา ปุโรหิตो จตฺตถ
 คาถมาห

ปุโรหิตได้ฟังพระดำรัสตรัสถาม
 นั้นจึงกล่าวคาถาที่ ๔ ว่า

๑๑. “ปาปานิ กมฺมานิ กริตฺวา^๑ ราช
 พหุสฺสุโต เนว^๒ จเรยฺย ฐมฺมํ
 สหสฺสเวโทปิ น ตํ ปฏิจฺจ
 ทุกฺขา ปมฺณฺเจ จรณํ อปตฺวา”ติ.

๑๑. “ขอเดชะ ผู้เป็นพหูสูต (เรียนมาก)
 แม้จะเรียนพระเวทตั้งพันพระคัมภีร์
 ทำแต่กรรมอันเป็นบาป ไม่
 ประพฤติธรรม จะอาศัยแต่พระเวท
 นั้น ไม่บรรลุนิพพานะ ก็พ้นจากทุกข์
 ไม่ได้”.

ตตฺถ กริตฺวาติ กตฺวา. จรณฺนฺติ
 สห สึเลน อฏฺฐ สฺมาปตฺติโย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กริตฺวา
 แปลว่า กระทำแล้ว. คำว่า จรณะ
 ได้แก่ สมาบัติ ๘ พร้อมกับศีล.

^๑ ฉ. ม. กริตฺวา.

^๒ ก. เจน.

อิทํ วุตตํ โหติ “มหาราช ‘อหํ พุทฺธสฺสโตมฺหี’ติ สหสฺสเวโทปิ ติวริชฺ สจฺจริตธมฺมํ น จเรยฺย, ปาปาเนว กเรยฺย, โส ตานิ ปาปานิ กมฺมานิ กตฺวา ตํ พาทุสจฺจํ ปฏิจฺจ สีสลสมาปตฺติสงฺฆาตํ จรณํ อปตฺวา ทุกฺขา น มุญฺเจ, อปายทุกฺขโตน มุญฺเจเตวา”ติ.

ตํ สุตฺวา ราชา ตาปเสสุ ปสาทํ หริ. ตโต เสตเกตฺตุ จินฺตสิ “อิมสฺส รณฺเณ ตาปเสสุ ปสาโท อุกฺพาที, ตํ ปเนส ปุโรหิตो วาสิยา ปหริตฺวา วิย ปจฺฉินฺหิ, มยา เอเตน สทฺธิ กถตุํ วฏฺฏตี”ติ. โส เตน สทฺธิ กถนฺโต ปญฺจมํ คาถมาห

๑๒. “สหสฺสเวโทปิ น ตํ ปฏิจฺจ ทุกฺขา ปมุญฺเจ จรณํ อปตฺวา มณฺเฑามี เวทา อผลา ภวนฺติ สสฺยมํ จรณณฺเฑวา สจฺจนฺ”ติ.

มีคำที่ท่านกล่าวไว้ที่ว่า “ขอเดชะ แม่ผู้ที่เรียนพระเวท ตั้งพันพระคัมภีร์ เห็นว่า ‘เราเป็นผู้เรียนมาก’ แต่ไม่ ประพฤติธรรมคือความสุจริต ๓ ประการ, ทำแต่บาปเท่านั้น, เขาทำกรรมอันเป็น บาปเหล่านั้นแล้ว ไม่บำเพ็ญจรณะ คือ ศีลและสมาบัติ จะอาศัยการเรียนมากนั้น พันทุกขไม่ได้, ก็จะพ้นจากทุกขใน อนาคตไม่ได้เลย”.

พระราชาก็ได้ทรงสดับคำนั้น ก็ ทรงคลายความเลื่อมใสในดาบสทั้งหลาย. แต่นั้น ดาบสเสตเกตฺตุจึงคิดว่า “พระ- ราชานี้ทรงเกิดความเลื่อมใสในดาบส ทั้งหลายแล้ว, แต่ปุโรหิตคนนี้มาทำให้ ชาติสละบั้นลงเสียแล้ว เหมือนตัดด้วยมีด, เราควรจะได้โต้แย้งกับปุโรหิตผู้นี้”. ดาบส- เสตเกตฺตุเมื่อจะได้กับปุโรหิตนั้นจึงกล่าว คาถาที่ ๕ ว่า

๑๒. “คนแม่จะเรียนพระเวทตั้งพันพระ- คัมภีร์ แต่ยังไม่บรรลุนิระจะ จะ อาศัยแต่พระเวทนั้นก็พันทุกขไม่ได้ อาตมภาพเข้าใจว่า พระเวท ทั้งหลายไม่มีประโยชน์อะไร จรณะ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

รวมทั้งการสำรวจเท่านั้นหรือ เป็นความจริง”.

ตสฺสตุโถ สหสฺสเวโทปิ ตํ
พาหุสจฺจํ ปฏิจฺจ จรณํ อปตฺวา
อตุตฺตานํ ทุกฺขา น ปมฺมุญฺเจ, เอวํ
สนฺนเต อหํ มณฺเฑวามิ “ตโย เวทา
อผลา โหนฺติ, สสฺสํ อฏฺฐสมฺมาปตฺติ
ปฏิจฺจ จรณญฺเฆว สจฺจํ โหติ”ติ.

คาถาข้างต้นนี้หมายความว่า แม้ผู้เรียนพระเวทตั้งพันพระคัมภีร์อาศัยแต่การเรียนมามากนั้นแต่ไม่บำเพ็ญจรณะก็ปลดเปลื้องตนออกจากทุกข์ไม่ได้, เมื่อเป็นเช่นนั้น อาตมาก็เข้าใจว่า “พระเวททั้ง ๓ (ไตรเพท) ก็ไร้ผล, จะมีแต่การประพฤติที่อิงสมบัติ ๘ รวมทั้งศีลด้วยเท่านั้นที่เป็นความจริง (กระนั้นหรือ)”.

ตํ สุตฺวา ปุโรหิตो จฏฺฐํ
คาถมาห

ปุโรหิตได้ฟังคำนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า

๑๓. “น เหว เวทา อผลา ภาวนฺติ
สสฺสํมํ จรณญฺเฆว สจฺจํ
กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
สนฺนติ ปุณฺเณติ จรณฺเน ทนฺโถ”ติ

๑๓. “พระเวทจะไร้ผล และเป็นจริงแต่เฉพาะจรณะรวมทั้งการสำรวจตน (คือศีล) ก็หาไม่ เพราะผู้บรรลुพระเวทย่อมได้รับเกียรติ แต่ผู้ฝึกตนด้วยจรณะย่อมเข้าถึงสันติ”.

ตสฺสตุโถ ตโย เวทา อผลา น
ภาวนฺติ, สสฺสํมํ จรณญฺเฆว สจฺจํ
เสยฺยํ อตุตฺตมํ ปวริ น เหว โหติ.
กึ การณา? กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ
อธิจฺจ เวเทติ ตโย เวเท อธิจฺจ

คาถาข้างต้นนี้หมายความว่า ไตรเพทไม่ไร้ผลเสียทีเดียว, จรณะพร้อมทั้งการสำรวจจะเป็นความจริง ความดี ยอดเยี่ยม ประเสริฐก็หาไม่. เพราะเหตุไร? คำว่า ผู้บรรลุพระเวท ย่อม

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทิวจชมุเม กิตติมตตํ ยสมตตํ ลามมตตํ
 ลมตติ, อิตโตปรํ อญญํ นตฺติ, ตสฺมา
 น เต อผลา. **สนฺตี ปุณฺณติ จรณณ**
ทนฺโตติ สีเล ปตฺติจฺจาย สฺมาปตฺติโย
 นิพฺพตฺเตตฺตวา สฺมาปตฺติปทฺทจฺจานํ
 วิปสฺสนํ วทฺตฺตฺตฺตฺตฺต อจฺจนตํ สนฺตํ
 นิพฺพานํ นาม ตํ ปาปฺณาติ.

อิตติ ปุโรหิตโต เสตเกตฺตุนิ วาทํ
 ภินฺทิตฺวา เต สพฺเพ คิหิ กาทเรตฺวา
 ผลกาธุจฺจานิ คาทาเปตฺวา มหนฺต-
 การเก กตฺวา รมฺโย อุตฺตฺตฺตฺต
 กาทเรสิ. อโย กิร มหนฺตการกานํ^๑
 วิโส.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ
 อาทริตฺวา ชาตกํ สโมธานสิ “ตทา

ได้รับเกียรติ อธิบายว่า ผู้เรียนไตรเพท
 ย่อมได้เพียงแต่เกียรติ เพียงแต่ยศ เพียง
 แต่ลาภในปัจจุบัน, นอกนั้นไม่มีอะไรอื่น
 อีก, เพราะฉะนั้น ไตรเพทเหล่านั้นจึง
 ไม่ไ้ผลเสียทีเดียว. คำว่า **ผู้ที่ฝึกตนด้วย**
จรณะ ย่อมได้รับสันติ ความว่า ผู้ตั้งอยู่
 ในศีลเจริญสมาบัติให้เกิดขึ้นแล้ว เจริญ
 วิปัสสนาซึ่งมีสมาบัตินั้นเป็นบาทฐาน
 (พื้นฐาน) ย่อมลุดถึงทางที่สงบอย่างที่สุด
 อันชื่อว่าพระนิพพานนั้น.

ปุโรหิตครั้นทำลายข้อโต้แย้งของ
 เสตเกตฺตฺตฺตบสตั้งกล่าวมานี้แล้ว ให้
 จัดการดาบสทั้งหมดเป็นคฤหัสถ์แล้วให้
 รับโล่และอาวุธแต่งตั้งให้เป็นมหาดเล็กของ
 พระราชาสำหรับทำงานที่สำคัญ. นัยว่า
 เสตเกตฺตฺตฺต เป็นต้นตระกูลของมหาดเล็ก
 ผู้ทำงานสำคัญ.^๑

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนານี้มาแล้ว ได้ประชุมชาดกว่า

^๑ ฉ. ม. มหนฺตการกานํ.

^๑ แปลจากศัพท์ว่า มหนฺตการก ผู้ทำงานใหญ่ อาจจะเป็นทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ก็ได้ เพราะมีโล่และอาวุธประจำมือ.

เสตเกตุ กุโหโก ภิกขุ อโหสิ, “เสตเกตุในครั้งนั้น คือ ภิกษุผู้โกหก,
 จณฑาลปุตโต สาริปุตโต, ราชา บุตรคนจันทาลคือพระสารีบุตร, พระ-
 อานนโท, ปุโรหิต ปน อหเมวา”ติ. ราชา คือพระอานนท์, ส่วนปุโรหิตคือ
 เราตถาคตแล” ดังนี้.

เสตเกตุชาดกวรรณนา ทูติยา.

พรรณนาเสตเกตุชาดกที่ ๒ จบ.

๓. ทรีมุขชาดก (๓๗๘)

๑๔. “ปงุโก จ กามา ปลิโป จ กามา
ภยญจ เมตํ ติมูลํ ปวตุตํ
โรช จ ฐโม จ มยา ปกาสิตา
หิตฺวา ตฺวํ ปพฺพช พฺรหฺมทตฺต.

๑๕. คธิโต จ รตุโต จ อธิมุจฺฉิโต จ
กาเมสฺสุวาทํ พฺรหฺมณ ภิสรูปี
ตํ นุสฺสเห ชีวิกฺฤโต ปหาตุ
กาหามิ ปุณฺณานิ อนปฺปกานิ.

๑๖. โย อตฺตกามสฺส หิตานุกุมฺปิโน
โอวชฺชมาโน น กโรติ สาสนํ
อิทเมว เสยฺโย อิติ มณฺญมาโน
ปฺนปฺปฺนํ คพฺภมฺเปติ มนฺโท.

๑๗. โส โฆรฺรูปี นิรยํ อุเปติ
สุภาสุภํ มุตฺตกริสฺสุปรํ

๓. ทรีมุขชาดก (๓๗๘)

๑๔. “กามทั้งหลายเหมือนสวะ และกาม
ทั้งหลายเหมือนโคลนตม ก็นัก-
ปราชญ์ทั้งหลาย กล่าวกามนั้นว่า
เป็นภัย เป็นมูลเหตุแห่งไตรวิฏ
ข้าพเจ้าขอประกาศกามว่า เป็น
ธุลีและเป็นควัน ดูกรมหาบพิตร
ขอพระองค์จงสละกาม ออกผนวช
เถิด.

๑๕. ท่านพรหมณ์ เรายังติดกำหนด
และลุ่มหลงในกามทั้งหลาย ยังต้อง
การมีชีวิต (อันสบาย) อยู่ จึงไม่
อาจที่จะละกาม อันมีกำลังนั้นได้
(แต่) เราจะทำบุญให้มาก.

๑๖. บุคคลใด เมื่อผู้ที่หวังประโยชน์ มี
ความเอ็นดู เกื้อกูล สั่งสอน ก็ไม่
ทำตามคำสอน สำคัญอยู่ว่า สิ่งนี้
เท่านั้นประเสริฐ บุคคลนั้นเป็น
คนเขลาต้องเกิดบ่อย ๆ.

๑๗. บุคคลนั้น ย่อมเข้าถึงนรก มีรูป
ร้ายกาจ ไม่งามสำหรับผู้งดงาม

สตุตา สกาเย น ชนฺหติ คิทฺธา
เย โหฺนฺติ กาเมสุ อวีตราคา.

๑๘. มิเพฺหฺน ลิตฺตา รุหิเรน มกุชิตา
เสเมฺหฺน ลิตฺตา อุปนิทฺขมนฺฺติ
ยํ ยํ หิ กาเยน ฺมุสนฺฺติ ตาวเท
สพฺพํ อสาดํ ทฺกฺขเมว เกวลํ.

๑๙. ทิสฺวา วทามิ น หิ อญฺโฑ สวํ
ปฺพุเพนิวาสํ พหุํ สรามิ
จิตฺตราหิ คาถาหิ สฺภาสิตาหิ
ทรีมุโข นิชฺฌาปยิ สฺเมธฺนฺ”ติ.

เต็มด้วยมุตรและกรีส สัตว์เหล่าใด
ยังไม่ปราศจากราคะในกาม สัตว์
เหล่านั้น ดิดแล้ว ย่อมไม่ละกาย
ตน.

๑๘. สัตว์ทั้งหลายย่อมเปราะเปื้อน ด้วย
มุตร เลือด เสมหะ แล้วจึงคลออด
ออกมา ก็ขณะนั้น สัตว์เหล่านั้น
ถูกต้องสิ่งใด ๆ ด้วยกายเข้า สิ่งนั้น
ทั้งหมดไม่ดีเลย มีแต่ทุกข์อย่างเดียว
เท่านั้น.

๑๙. ข้าพเจ้าเห็นแล้วจึงพูด ไม่ใช่ฟังมา
จากที่อื่น เราะระลึกชาติก่อนได้เป็น
อันมาก พระทรีมุขปัจเจกพุทธเจ้า
ยังพระเจ้าพรหมทัต ผู้มีปัญญา
เฉลียวฉลาด ให้รับโอวาทของตน
ด้วยคาถาสภาษิตอันไพเราะ”.

ทรีมุขชาดกํ ตติยํ.

ทรีมุขชาดก ที่ ๓.

๓. ทรีมุขชาตกถา (๓๗๘)

ปจฺโกว กามาติ อิทํ สตถา
 เชตวานเน วิหรนฺโต มหาภินิขมณํ
 อารพฺภ กเถสิ. ปจฺจุปฺปนฺนวดตุํ เหฏฺฐา
 กถิตเมว.

อดีเต ปน ราชคชนคร
 มคธราชา นาม รชชํ การะสิ. ตทา
 โพรสิสโต ตสฺส อคฺคมเหสียา กุจฺฉิมหิ
 นิพฺพตฺติ. “พฺรหมทตฺตกุมารโ” ติสฺส
 นามํ อภิสฺสุ. ตสฺส ชาตทิวเสยว
 ปุโรหิตสฺสสาปิ ปุโต วิชายิ, ตสฺส
 มุขํ อติวิย โสภติ, เตนสฺส
 “ทรีมุข”ติ นามํ อภิสฺสุ. เต อุมฺภปิ
 ราชกุลเยว สํวฑฺฒา อญฺณมญฺญํ
 ปิยสหายกา หุตฺวา โสฬสวสฺสกาเล
 ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา สพฺพสิปปฺปานิ
 อุกฺกณฺหิตฺวา “สพฺพสมยสิปปญจ
 สิทธิสฺสสาม เทสจาริตฺตญจ
 ชานิสฺสสามา”ติ ความนิคมมาทิสฺสุ จรฺนฺตา
 พาราณสี ปตฺวา เทวกุเล วสิตฺวา
 ปุณฺทิวเส พาราณสี ภิกฺขุชย ปวิสิสฺสุ.

๓. พรรณนาทรีมุขชาดก (๓๗๘)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระ-
 เชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการออก
 เพื่อคุณอันยิ่งใหญ่ ตรัสพระธรรมเทศนา
 นี้ว่า กามทั้งหลายเหมือนสวะ ดังนี้เป็นต้น.
 เรื่องปัจจุบัน ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น.

ก็ในอดีตกาล พระราชาพระนาม
 ว่า มคธราช ได้ครอบครองราชสมบัติ
 ในพระนครราชคฤห์. กาลนั้น พระ-
 โพรสิสโต ทรงอุปถัมภ์ในพระครรภ์ของ
 พระอัครมเหสีของท้าวเธอ. พระญาติ
 ต่างก็ขนานพระนามพระกุมารนั้นว่า
 “พรมทตฺตกุมาร”. ในวันที่พระพรม-
 ทตฺตกุมารประสูตินั้นเอง แม้มุตรของ
 ปุโรหิตก็เกิดแล้วเหมือนกัน, หน้าของ
 กุมารนั้นงามยิ่งนัก, เพราะเหตุนั้น เขา
 จึงตั้งชื่อกุมารนั้นว่า “ทรีมุข”. เด็กแม่
 ทั้งสองนั้นเติบโตขึ้นในราชตระกูลเหมือน-
 กัน จึงได้เป็นสหายรักกันและกัน ใน
 เวลาเมื่ออายุ ๑๖ ปี ได้พากันไปสู่เมือง
 ตักสิลา เรียนศิลปะทุกอย่าง ปรึกษากันว่า
 “เราจักศึกษาลัทธิสัมมัย และ
 ศิลปะทุกอย่างและจักรู้จารีตประเพณีของ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ เจกสมิ กุเล “พฺราหฺมณ
โภเชตฺวา หวนกั ทสฺสามา”ติ ปายาส์
ปจิตฺวา อาสนานิ ปณฺณตฺตานิ โหนฺติ.
มนุสฺสา เต อุโปปี ภิกฺขุยาจ จรฺนฺเต
ทิสฺวา “พฺราหฺมณา อาคตา”ติ เกหิ
ปเวเสตฺวา มหาสฺตฺตสฺส อาสเน
สุทฺถวตฺถิ ปณฺณเปตฺวา ทริมุขสฺส
รตฺตกมฺพลํ ปณฺณเปสฺสุ.

ทริมุโข ตํ นิमितฺตํ ทิสฺวา “อชฺช
มยฺหิ สหาโย พาราณสี ราชา
ภวิสฺสติ, อหํ เสนาปตี”ติ อญฺเณสิ.
เต ตตฺถ ภูณฺชิตฺวา หวนกั กเหตุวา
มงฺคลํ วตฺวา นิภฺขมฺม ตํ ราชฺยฺยานํ
อคมฺสฺสุ. ตตฺถ มหาสฺตฺโต มงฺคล-
สิลาปฏฺเฐ นิปชฺชติ. ทริมุโข ปนสฺส
ปาเท ปริมชฺชนฺโต นิสฺสีทิ.

ประเทศ” ดังนี้ แล้วเที่ยวไปในบ้าน
และนิคมเป็นต้น ถึงกรุงพาราณสี พักอยู่
ในศาลเทพารักษ์ ต่อวันรุ่งขึ้น จึง
เข้าไปปรึกษาจารย์กรุงพาราณสี.

ก็ในพระนครพาราณสีนั้น ในตระกูลหนึ่ง
เขาหญิงชื่าวปายาส ปลูกอาสนะไว้ด้วย
ตั้งใจว่า “เราจักให้พวกพราหมณ์ฉัน
แล้วจะให้เครื่องบูชา”. พวกมนุษย์เห็น
กุมารแม้ทั้งสองนั้นเที่ยวปรึกษาจารย์อยู่ก็
กล่าวว่า “พราหมณ์มาแล้ว” ดังนี้
แล้วจึงให้เข้าไปสู่เรือนปลูกอาสนะ
บนอาสนะของพระมหาสัตว์ แล้วปลูก
ผ้ากัมพลแดงแก่ทริมุขกุมาร:

ทริมุขกุมาร เห็นนิมิตนั้นแล้ว ได้รู้ว่า
“วันนี้พระสหายของเรา จักเป็นพระเจ้า-
พาราณสี, (ส่วน) เราจักเป็นเสนาบดี”.
สหายทั้งสองนั้นบริโภคนั้นที่นั่นแล้ว รับ
เอาเครื่องบูชา กล่าวมงคลแล้วออกไปสู่
พระราชอุทยานนั้น. ในพระราช-
อุทยานนั้น พระมหาสัตว์บรรทมบน
แผ่นศิลามงคล. ส่วนทริมุขกุมารนั่งนวด
พระบาทของพระมหาสัตว์นั้น.

๑ อ. ม. วาจนกั.

ตทา พาราณสีรวณโณ มตสส
 สตุตโม ทิวโส โหติ. ปุโรหิต
 รวณโณ สรรีกริจจํ กตฺวา อปฺตุตเก
 รชฺเช สตุตเม ทิวเส ผุสฺสรณํ
 วิสฺสชฺเชสิ. ผุสฺสรณวิสฺสชฺชนกิจจํ
 มหาชนกชาตเก^๑ อาวิริวิสฺสติ.

ผุสฺสรโถ นครา นิกฺขมิตฺวา จตุรงฺคินิยา
 เสนาย ปริวฺโต อเนกสฺเตหิ ตฺริเยหิ
 วชฺชมาเนหิ อุตฺตยานทฺวารํ ปาปฺถนิ. อถ
 ทริมฺโข ตฺริยสทฺทํ สุตฺวา “สหายสฺส
 เม ผุสฺสรโถ อากจฺจติ อชฺเชเวส
 ราชา หุตฺวา มยฺหํ เสนาปติภูจฺจานํ
 ทสฺสติ, โโก เม ฆราวาเสนตฺถโถ
 นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิสฺสสามิ”ติ โพรสิสฺสตุตํ
 อนามนฺเตตฺตวาว เอกมฺนุตํ คนฺตุวา
 ปฏิจฺจนฺเน อฏฺฐาสิ.

ปุโรหิตอ อุตฺตยานทฺวาเร รถํ จเปตฺวา
 อุตฺตยานํ ปริวฺจโ จ โพรสิสฺสตุตํ มงฺคลสิลา-

กาลนั้น เป็นวันที่เจ็ด (จำเดิมแต่)
 พระเจ้าพาราณสีเสด็จสวรรคต. ปุโรหิต
 ได้ถวายพระเพลิงสรีริกษของพระราชา
 เมื่อราชสมบัติไม่มีพระราชโอรสสืบ
 สันตติวงศ์ จึงได้ปล่อยบุษยราชรถไปใน
 วันที่เจ็ด. กิจคือการปล่อยบุษยราชรถ
 จักมีแจ้งในมหาชนกชาดก.^๑

บุษยราชรถออกจากพระนคร แวดล้อม
 ด้วยจตุรงคเสนา ได้แล่นไปถึงประตู
 พระราชอุทยาน ด้วยดนตรีหลายร้อยชนิด
 เสียงอึงมี่. ครั้งนั้น ทริมขกุมารได้ยิน
 เสียงดนตรีเข้า ก็คิดว่า “บุษยราชรถ
 ของพระสหายของเรากำลังมา วันนี้
 สหายของเรานั้นเป็นพระราชาแล้ว ก็จัก
 ทรงแต่งตั้งเราให้เป็นเสนาบดี, ประโยชน์
 อะไรด้วยการอยู่ครองเรือนของเรา เรา
 จักออกบวช” ดังนี้แล้ว ไม่ได้ปรึกษา
 กับพระโพธิสัตว์เลย หลีกไปยืนแอบอยู่
 ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

ปุโรหิต จอดรถที่ประตูอุทยาน แล้ว
 เข้าไปสู่อุทยาน เห็นพระโพธิสัตว์นอน

^๑ พ. ๒๘/๑๖๕.

^๑ หมายเลข ๕๑๕.

ปฏูฏฐะ นิปนุโน ทิสฺวา ปาทะสุ
 ลกฺขณานิ โอลฺเกตฺวา “อโย ปญฺญา
 สตุโต ทฺวิสหัสสปริวารานํ จตฺตุนมฺปิ
 มหาทีปานํ รชฺชํ กาทเรตุํ สมตฺโถ
 ฐิติ ปนฺสฺส กิทิสฺวา”ติ สพฺพตฺตริยานิ
 ปคฺคณฺหาเปสิ. โพรสิสตุโต ปพฺพชฺฌิตฺวา
 มุขโต สากฺกํ อปนฺเตตฺวา มหาชนํ
 โอลฺเกตฺวา ปุณฺ สากฺกเกณ มุขํ
 ปฏิจฺฉาเทตฺวา โถกํ นิปชฺชิตฺวา
 ปสฺสทฺธทรโถ อฏฺฐจาย สิลาปฏูฏฐะ
 ปลฺลจฺจเกณ นิสฺสิทิ.

ปุโรหิตฺโต ชนฺดณฺเณน ปติฏฺฐจาย “เทว
 ตฺมุหากํ รชฺชํ ปาปฺนนาตี”ติ อาห.
 “อปฺตฺตํ ภาณํ รชฺชนุ”ติ. “อาม
 เทวา”ติ. “เตนฺหิ สาธุ”ติ สมฺปฏิจฺฉิ.
 เต ตสฺส อญฺยานเณยว อภิเสกํ อกํสุ.
 โส ยสมฺมหนฺตตาย ทรีมฺขํ น สริ.
 รถํ อภิรฺยฺห มหาชนปรีวฺโต นครํ
 ปวิสิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ราชทฺวารเอ
 จิตฺว อมจฺจานํ ฐานนฺตฺวานิ วิจาเรตฺวา
 ปาสาทํ อภิรุหิ.

บนแผ่นดินสีลามงคล ตรววจดูลักษณะที่เท้า
 ทั้งสองข้างก็รู้ได้ว่า “ผู้นี้เป็นสัตว์มีบุญ
 จะสามารถครองราชสมบัติแห่งมหาทวีป
 ทั้งสี่ อันมีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวาร
 แต่เขาจะมีปัญญาอย่างไรหนอ” จึงให้
 ประโคมดนตรีทั้งปวงขึ้น. พระโพรสิสฺตฺว์
 ตื่นขึ้น เปิดผ้าสาฎกที่คลุมหน้าออก
 แลดูมหาชนแล้วเอาผ้าสาฎกปิดหน้าอีก
 นอนพักไปหน่อยหนึ่งพอความกระวน-
 กระวายสงบ ก็ลุกขึ้นนั่งคู้บัลลังก์บน
 แผ่นศิลา.

ปุโรหิตคุกเข่าลงแล้วเรียนเชิญว่า “ข้าแต่
 สมมติเทพ ราชสมบัติถึงแก่พระองค์”.
 พระโพรสิสฺตฺว์ ถาว่า “นาย ราชสมบัติ
 ไม่มีราชโอรสสืบต่อหรือ”. ปุโรหิตทูลว่า
 “อย่างนั้น พระเจ้าข้า”. พระโพรสิสฺตฺว์
 รับว่า “ถ้าอย่างนั้น ก็ดีละ”. พวกราช-
 ปุโรหิตเหล่านั้น ได้ทำการอภิเษก
 พระโพรสิสฺตฺว์นั้น ในพระราชอุทยาน
 นั้นเอง. พระโพรสิสฺตฺว์นั้นไม่ได้ทรงระลึก
 ถึงทรีมฺขกุมาร เพราะมียศใหญ่. ท้าวเธอ
 เสด็จขึ้นสู่วรค มีมหาชนแวดล้อม เสด็จ
 เข้าสู่พระนคร กระทำประทัภษิต

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๓

ประทับยืนอยู่ที่ประตูพระราชวัง พิจารณา
ฐานันดรของมวลอมาตย์แล้ว เสด็จขึ้นสู่
ปราสาท.

ตสมึ ขณ ทริมุโข “สุณญ์
ทานิ อุตยานนุ”ติ อากนุตวา
มงฺคลสิลาโย นิสสิทิ. อถสฺส ปุโรโต
ปณฺฑุปลาสํ ปติ. โส ตสมึเยว
ปณฺฑุปลาสเ ขยวํ ปฏฺฐเปตฺวา
ติลกฺขณํ สมฺมสิตฺวา ปจวี อุนฺนาเทนุโต
ปัจเจกโพธิ นินฺพุตเตสิ.

ขณะนั้น ทริมุขกุมาร คิดว่า
“บัดนี้ อุทยานว่างเปล่า” จึงมานั่ง
บนแท่นศิลามงคล. ครั้งนั้น ไปไม้เหลือง
หล่นลงข้างหน้าของเขา. เขาเริ่มกำหนด
ความสิ้นไปและเสื่อมไปในไปไม้เหลืองนั้น
นั่นเอง พิจารณาพระไตรลักษณ์ ยัง
แผ่นดินให้บันลือลั่น ให้พระปัจเจกโพธิ-
ญาณบังเกิด.

ตสฺส ตงฺขณณฺเวย คิหิสิญฺค์
อนฺตรธาโย. อิทธิมยปตฺตจิวโร อากาสโต
โธตริตฺวา สรีเร ปฏิมุญฺจิ. ตาวเทว
อฏฺฐปริกฺขารธโร อิริยาปกสมฺปนฺโน
วสฺสสฏฺฐจิกฺตเถโร วิย หุตฺวา อิทธิยา
อากาเส อุปฺปติตฺวา หิมวณฺตปฺปเทเส
นนฺทมุลกปพฺพารํ อคมาสิ.

ในขณะนั้นนั่นเอง เพศกฤหัสถ์ของท่าน
ก็อันตรธานไป. บาตรจีวรอันสำเร็จด้วย
ฤทธิ์ ก็ลอยลงมาจากอากาศสวมที่สรีระ.
ทันใดนั้นเอง ท่านก็ทรงไว้ซึ่งบริหารแปด
ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ เป็นราวกะว่า
พระเถระมีพรรษาหกสิบ เหาะขึ้นไป
บนอากาศด้วยฤทธิ์ ได้ไปสู่จอมเขา
นั้นทมุลกะในหิมวันตประเทศ.

โพธิสตุโตปิ ฐมฺเมน รชฺชํ การสิ.
ยสมฺहनฺตตาย ปน ยเสน ปมตฺโต
หุตฺวา จตฺตาฬีส วสฺसानิ ทริมุโข

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ทรงครองราชสมบัติ
โดยธรรม. แต่เพราะมียศใหญ่ พระองค์
จึงมีวเมายศ ไม่ทรงระลึกถึงทริมุข

**บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา**

น สรี. จตฺตาฬีสาดิทุกเม สํวจฺฉเว
ปนฺน อตีเต ตํ สริตฺวา “มฺยหํ
สหาโย ทริมุโข นาม อตฺถิ กหํ
นุโข โส”ติ ตํ ทฏฺฐกาโม อโหสิ.

โส ตโต ปฏฺฐาย อนฺเตปุเรปิ
ปริสมขฺเณปิ “กหํ นุ โข มฺยหํ
สหาโย ทริมุโข โย เม จสฺส
วสนฺนฺจฺฉานํ กเถสิ มหฺนฺตมฺสฺส ยสํ
ทสฺสามิ”ติ วทฺติ. เอวํ จสฺส
ปนฺนปฺปุนํ ตํ สรฺนฺตสฺเสว อญฺณานิ
ทสฺ สํวจฺฉรานิ อตฺถิ กนฺตฺวานิ.

ทริมุขปัจเจกพุทฺโธปิ ปญฺญาส-
วสฺสจฺเจยน อวฺวชฺเชนฺโต “มํ โข
สหาโย สรฺตี”ติ ฉตฺวา “อิทา นิ
โส มหฺลลโก ปุตฺตธฺตฺตาหิ วุฑฺฒิปปฺโต
คนฺตฺวา ธมฺมํ กเถตฺวา ปพฺพาเชสฺสามิ
นนฺ”ติ อิทธิยา อากาเสน อาคนฺตฺวา
อฺยฺยานเ อตฺริตฺวา สุวณฺณปฏฺฐิมา วิย
สิลาปฏฺฐเ นิสฺสิทิ.

อฺยฺยานปาโล ตํ ทิสฺวา อฺปฺสงฺกมิตฺวา
“ภนฺเต กุโต ตุมฺเห เอถา”ติ ปุจฺฉิ.

(พระสหาย) ถึง ๔๐ ปี. แต่เมื่อเลย
๔๐ ปีไปแล้ว พระองค์ทรงระลึกถึงทริมุข
พระสหายนั้นได้ ทรงดำริว่า “พระสหาย
ของเราชื่อว่า ทริมุขมีอยู่ เขาไปไหนเสีย
เล่าหนอ” ใครจะเห็นพระสหายนั้น.

จำเดิมแต่นั้นมา พระองค์มักตรัสใน
พระราชฐานบ้าง ท่ามกลางบริษัทบ้าง
ว่า “ทริมุขสหายของเรา ไปไหนเสียเล่า
ผู้ใดบอกที่อยู่ของเขาแก่เราได้ เราจะ
ประทานยศใหญ่แก่ผู้นั้น”. เมื่อพระองค์
ทรงระลึกถึงพระสหายนั้นอยู่บ่อย ๆ
อย่างนี้ ก็ล่วงไปได้อีกสิบปี.

ฝ่ายทริมุขปัจเจกพุทฺธเจ้า ต่อล่วง
ไปได้ถึง ๕๐ ปี จึงระลึกขึ้นมาได้ รู้ว่า
“สหายทรงระลึกถึงเรา” คิดว่า “บัดนี้
สหายนั้น ทรงพระชรา เจริญไปด้วย
บุตฺตธฺตฺตา เราจักไปแสดงธรรมแล้วให้
พระองค์บวช” ดังนี้แล้ว เหาะไปทาง
อากาศด้วยฤทธิ์ ไปลงที่อุทยานนังบน
แผ่นศิลาคล้าย ๆ กับสุวรรณภูมิมา.

คนเฝ้าอุทยาน เห็นท่านแล้วเข้าไปหา
ถามว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านมา

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อารยตถาชาดก ปุทฺทกนฺทกาย ป-ท.๑๓-๓

“นนทมูลกปพการโต”ติ. “เก นาม ตุมุเห”ติ. “ทรีมุโข ปจเจกพุทโธ นามาน์ อาวุโส”ติ. “ภนฺเต อมุหากั ราชานั ชานาถา”ติ. “อาม ชานามิ คิหิกาเล โน สหาโย”ติ. “ภนฺเต ราชชา ตุมุเห ทฎฐกาโม กเถสุสามิ ตสฺส ตุมุหากั อาคตภาวนุ”ติ. “คจฺฉ กเถหิ”ติ.

โส “สาธุ”ติ วตฺวา ตุริตตุริโตว คนฺตฺวา ตสฺส สิลาปญฺเฐ นิสินฺนภาวั รณฺเอย กเถสิ. ราชชา “อาคโต กิร มม สหาโย ปสฺสิสฺสามิ นนุ”ติ รถั อารุห มหนฺเตน ปรีวาเรน อุยฺยานั คนฺตฺวา ปจเจกพุทฺธั วนฺทิตฺวา ปฏิสนฺถารั กตฺวา เอกมฺหุตติ นิสีหิ.

แต่ไหน”. พระปัจเจกพุทธเจ้าตอบว่า “เรามาจากเงื่อมเขา นันทมูลกะ”. คนเฝ้าสวนถามว่า “ท่านชื่อไรหรือรับ”. พระปัจเจกพุทธเจ้าตอบว่า “เราชื่อทรีมุขปัจเจกพุทธเจ้า ผู้มีอายุ”. คนเฝ้าสวนถามว่า “ท่านรู้จักพระราชาของพวกเขาหรือขอรับ”. พระปัจเจกพุทธเจ้าตอบว่า “เออ เรารู้จักพระราชาเป็นสหายของเราในตอนเป็นคฤหัสถ์”. คนเฝ้าสวนกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ พระราชาอยากจะพบท่าน กระผมจักกราบทูลพระองค์ว่าท่านมาแล้ว”. พระปัจเจกพุทธเจ้าตรัสว่า “จงไปกราบทูลเถิด”.

คนเฝ้าอุทยานรับว่า “ดีละ” แล้วรีบไปกราบทูลให้พระราชาทรงทราบถึงความที่พระปัจเจกพุทธเจ้ามานั่งบนแผ่นศิลา. พระราชาตรัสว่า “ข้าว่า พระสหายของเรามาแล้ว เราจักเห็นพระสหายนั้น” แล้วขึ้นสู่ออกออกไปยังอุทยานด้วยบริวารเป็นอันมาก ใ้หว้พระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วกระทำปฏิสนฺถาร ประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อด นั ปจุเจกพุทฺธ “ก็ พุรหมทตุด
 ธมฺเมน รชชั กอารสิ, อคตฺติคมนั น
 คจฺจนสิ, ธนตฺถาย โลกั น ปิเฬสิ,
 ทานาทีนึ ปุญฺญานึ กโรสิ”ติ อาทิณิ
 วจนานึ วทนุโต ปฏฺิสนุถารุ กตฺวา
 “พุรหมทตุด มหลฺลโกสิ, เอตฺรหิ
 กามे ปหาย ปพฺพชิตฺตุ เต สมโย”ติ
 วตฺวา ตสฺส ธมฺมึ เทเสนุโต ปจฺมึ
 คากมฺมาห

ลำดับนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้ากล่าวกับ
 ท้าวเธอเป็นต้นว่า “ดูกรรมหาบพิตร
 พระองค์ทรงครองราชสมบัติโดยธรรม
 หรือ, ไม่ลุ่มคดติดอกหรือ, ไม่ทรงเบียดเบียน
 ประชากรราษฎรเพราะเห็นแก่ทรัพย์, ทรง
 ทำบุญมีทานเป็นต้นอยู่หรือ” ทำ
 ปฏิสันถารแล้วกล่าวว่า “ดูกรรมหา-
 บพิตร พระองค์ทรงพระชราภาพ, บัดนี้
 เป็นสมัยที่พระองค์ควรละกามออกผนวช”
 ดังนี้แล้ว เมื่อจะแสดงธรรมแก่ท้าวเธอ
 จึงกล่าวคาถาที่หนึ่งว่า

๑๔. “ปฺจโก จ กามา ปลิโป จ กามา
 ภยญจ เมตฺติ ติมูลํ ปวตฺตํ
 รโช จ ฐโม จ มยา ปกาสิตา
 หิตฺวา ตฺวํ ปพฺพช พุรหมทตฺตา”ติ.

๑๔. “กามทั้งหลายเหมือนสวะ และกาม
 ทั้งหลายเหมือนโคลนตม ก็นัก-
 ปราศญ์ทั้งหลายกล่าวกามนั้นว่า
 เป็นภัย เป็นมูลเหตุแห่งไตรวิฏฐ
 ข้าพเจ้าขอประกาศกามว่า เป็น
 ฐฐีและเป็นควัน ดูกรรมหาบพิตร
 ขอพระองค์จงสละกามออกผนวช
 เกิด”.

ตตฺถ ปฺจโกติ: อุกเก ชาตานิ
 ตินเสวาลกนพฺภุมฺมทจฺจนานึ อธิป-
 เปตานึ. ยถา หิ อุกกั ตฺรณตฺ
 ตานึ ลกฺคาเปนฺติ, ตถา สัสารสาครึ

ในคำเหล่านั้น คำว่า ปจฺโก ท่าน
 ประสงค์เอาชลาชาติที่เกิดในน้ำ มีหญ้า
 สาหร่าย ไม้้อ และกอบัวเป็นต้น. หญ้า
 เป็นต้นเหล่านั้น ย่อมคล่อง (เท้า) บุคคล

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๓

ตรนุตสฺส โยคาวจรสฺส ปญฺจกามคฺคณา
สพฺเพ วา ปน วตฺตุกามกิเลสกามา
ลคฺคาปนวเสน ปงฺโก นาม.

ผู้ข้ามน้ำอยู่ ฉนฺใด. เมื่อพระโยคาวจร
จะข้ามสาครคือสงสาร เบญจกามคฺคณ ก็
หรือวตฺตุกามและกิเลสกาบท้งปวง ชื่อว่า
ปงฺกะด้วยสามารถให้คล้องติดอยู่ฉนฺนั้น.

อิมฺสฺมี หิ ปงฺเก อาสตุตา วิสตุตา
เทวาปิ มนุสฺสาปิ ติรจฺจนานาปิ
กิลมนฺติ โรทฺหฺนฺติ ปรีเทวฺนฺติ.

เพราะเทวดาก็ดี มนุชย์ก็ดี สัตว์ดิรัจฺจน
ก็ดี ผู้ข้องติดอยู่ในกามนี้แล้ว ย่อมลำบาก
ร้งให้ คร่ำครวญ.

ปฺลិโป จ กามาติ ปฺลิโป วุจฺจติ
มหากทฺทโม ยมฺหิ ลคฺคา สุกร-
มิกาทโยปิ สีหาปิ วารณาปิ อตฺตนา
อุทฺทริตฺวา คนฺตุํ น สกฺโกนฺติ
วตฺตุกามกิเลสกามาปิ ตฺสริกฺขตฺยา
ปน “ปฺลিপา”ติ วุตฺตา ปญฺฉวนฺโตปิ
หิ สตุตา เตสุ กามेषฺ สกึ
ลคฺคกาลโต ปฏฺจาย เต กาม
ปทาเลตฺวา สีฆํ อฏฺจาย อภิยฺจนํ
อปฺลิวโธ รมณียํ ปพฺพชฺชํ อุกนฺตุ
น สกฺโกนฺติ.

เปือกตมใหญ่ ท่านเรียกว่า ปฺลিপะ ใน
คำว่า **ปฺลิโป จ กามา** เป็นที่ซึ่งสัตว์
ทั้งหลายมีสุกรและเนื้อเป็นต้นก็ดี ราชสีห์
ก็ดี ช้างก็ดี ตกลง ย่อมไม่อาจจะ
ถอนตนขึ้นไปได้ ก็ฝ่ายวตฺตุกามและ
กิเลสกาม ท่านเรียกว่า “ปฺลิปะ”
เพราะมีลักษณะคล้ายกัน จจริงอยู่ สัตว์
ทั้งหลาย แม้เป็นผู้มีบุญ จำเดิมแต่ได้
ตกลงไปในกามเหล่านั้น คราวเดียวแล้ว
ก็ไม่สามารถที่จะทำลายกามเหล่านั้น รีบ
ตั้งตนเข้าถึงบรรพชาซึ่งไม่มีกัณฑ์ขัดข้อง
นารื่นรมย์ได้เลย.

ภยญฺจ เมตฺนฺติ ภยญฺจ เอตํ
มกาโร พฺยณฺชนปทสนฺธิวเสน วุตฺโต.
ติมฺมฺนฺติ ตึหิ มฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
ปติฏฺจํ วิย

คำว่า **ภยญฺจ เมตํ** ได้แก่ ก็ภยันน
ม อักษร ท่านกล่าวด้วยอำนาจพยัญชนะ
บทสนธิ. คำว่า **ติมฺมฺ** นั้น เป็นชื่อแห่ง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อจลั พลวภยสุเสถี นามิ.

ภยมีกำลัง ประจวบกันไม่ตั้งอยู่ด้วยราก ทั้งสาม ไม่หวั่นไหว.

ปวุดตุนุติ มหาราช เอเต กามา นาม ทิฏฐธมฺมิกสมฺปรายิกสฺส อตฺตานุวาทภยาทิกสฺส เจว ทวตฺตีสกมฺมกรณอฏฺฐนวุติโรคาทิวสฺสปวตฺตสฺส^๑ จ ภยสฺส ปจฺจยญฺเจเน พลวภยนุติ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธพุทฺธสาวเกหิ เจว สพุทฺธญฺญุโพธิสฺสเดหิ จ ปวุดตฺ กถิตฺ ทิปิตนุติ อตฺโต.

คำว่า **นักปราชญ์กล่าวไว้** อธิบายว่า มหาบพิตรขึ้นชื่อว่ากามทั้งหลายเหล่านั้น อันพระพุทฺธเจ้า พระปัจเจกพุทฺธเจ้า และ พุทฺธสาวกทั้งหลายและพระสัพพัญญุโพธิ- สัตว์ทั้งหลาย นำมาบอกกล่าวเล่าแสดง ไว้ว่า เป็นภยันใหญ่หลวง เพราะ อรรถว่าเป็นปัจจัยแห่งภย มีการดิเตียน ตนเองเป็นต้น อันเป็นไปทั้งในทิฏฐธรรม และสัมปรายภพ และเป็นไปในอำนาจ มีกรรมกรรม ๓๒ ประการ และโรค ๘๘ อย่างเป็นต้น.

อถวา ภยญฺจ เมตฺตุนุติ ภยญฺจ มยา เอตฺ ติมฺลํ ปวุดตฺนุติ เอวญฺเจตฺต อตฺโต ทฏฺฐพฺโพเยว.

บัณฑิตพึงเห็นเนื้อความในข้อนี้ อย่างนี้ว่า อีกอย่างหนึ่ง คำว่า **ก็ภยนั้น** ความว่า ก็ภยนั้น อันเรากล่าวไว้แล้วว่าเป็นมูล แห่งไตรวิฏ.

รโซ จ ฐโม จาติ รชฺฐมสฺสทิสฺสตา รโซติ จ ฐโมติ จ มยา ปกาสิตา. ยถา हि สุนฺหตสฺส สุวฺลิตฺตาลงฺกตสฺส ปุริสสฺส สวีโร สขุมรชฺช ปติตฺ ตํ

คำว่า **ฐลีและควัน** ความว่า ข้าพเจ้าประกาศกามาว่า เป็นฐลีด้วย เป็นควันด้วย เพราะเป็นเช่นกับฐลีและ ควัน. เหมือนอย่างว่า ฐลีละเอียดซึ่ง

^๑ ฉ. ม. ทวตฺตีสกมฺมกรณอฏฺฐนวุติโรคาทิวสฺสปวตฺตสฺส.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย.ป-ท.๑๓-๓

สรีร์ ทุพฺพณฺณํ โสภารหิตํ กิลิฏฺจํ
 กโรติ เอวเมว อิทธิพลน อากาเสนา-
 คนฺตฺวา จนฺโท วีย สฺริโย วีย
 จ โลกํ ปญฺญาตปิ สกึ กามรชฺส
 อนฺโต ปตฺติกาลโต ปฏฺจาย คุณ-
 วนฺณคุณโสภาคุณสุทฺธินํ อูปหตฺตฺตา
 ทุพฺพณฺณา โสภารหิตา กิลิฏฺจายเว
 โหนฺติ.

ตกไปที่เรือนร่างของบุรุษ ผู้อำนำ
 ลูบไล้ตกแต่งดีแล้ว ย่อมกระทำสรีระนั้น
 ให้มีผิวพรรณทราม หมดงาม เสร้าหมอง
 ไป ฉันทใด ชนทั้งหลาย แม้เหาะมาทาง
 อากาศด้วยกำลังฤทธิ์ ปรากฏในโลกราว
 กะว่าพระจันทร์และพระอาทิตย์ จำเดิม
 แต่กามธูลีตกไปในภายในคราวเดียวแล้ว
 ก็ย่อมมีผิวพรรณทราม หมดงาม
 เสร้าหมองไป เพราะความสะอาดคือคุณ
 ความงามคือคุณ และความบริสุทธิ์คือ
 คุณ ถูกขจัดแล้ว ฉันทนั้น.

- ยถา จ- ฐเมน ปหฺฎกกาลโต ปฏฺจาย
 สฺปริสุทฺธาปิ ภิตฺติ กาลวณฺณา
 โหนฺติ เอวเมว อติปริสุทฺธฌาณาปิ
 กามฐเมน ปหฺฎกกาลโต ปฏฺจาย
 คุณวินาสปฺปตฺติยา มหาชนมฺชเ
 กภาพกาว หุตฺวา ปญฺญายนฺติ อิติ
 รชฺฐมฺสริภฺชตฺยา เอเต กามา “โรช
 จ ฐโม จา”ติ มยา ตฺยหึ ปกาสิตา
 ตสฺมา “อิมํ กามํ หิตฺวา ตฺวํ ปพฺพช
 พฺรหฺมทตฺตา”ติ ราชานมฺปิ ปพฺพชฺชชย
 อสุสฺสาหึ ชเนติ.

เหมือนอย่างว่า ฝาเรือนแม้จะสะอาดดี
 จำเดิมแต่ถูกควั่นรมแล้ว ก็เป็นสีด่างดำ
 ไป ฉันทใด ชนทั้งหลายแม้จะมีญาณ
 บริสุทธิ์อย่างยิ่ง จำเดิมแต่ที่ถูกควั่นคือ
 กาม กระทบแล้วก็ปรากฏเป็นคนเสร้า-
 หมองท่ามกลางมหาชน เพราะถึงความ
 พินาศแห่งคุณ ฉันทนั้นนั่นแล ข้าพเจ้า
 ประกาศกามเหล่านั้นแก่ท่านว่า “เป็น
 ธูลีและเป็นควั่น” เพราะคล้ายกับธูลีและ
 ควั่น ด้วยประการฉะนี้ เพราะเหตุฉันทนั้น
 พระปัจเจกพุทธเจ้าจึงยังอุตสาหะในการ
 บรรพชาให้เกิดขึ้นแม้กับพระราชาว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา.

“มหาบพิตร ขอพระองค์จงสละกามเหล่านี้ ออกบวชเถิด”.

ดี สุตวา ราชา กิเลสเหิ
อดตโน พุทธภาว กถนุโต ทุติย
คามมาห

พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้ว เมื่อ
จะตรัสบอกความที่พระองค์ต้องพัวพันอยู่
ด้วยกิเลสทั้งหลาย จึงตรัสคาถาที่สองว่า

๑๕. “ครีโต จ รตุโต จ อธิมุจฺจิตโต จ
กามะสุวาทํ พุราหมณ ภิสรูปํ
ตํ นุสฺสเห ชีวิกตุโถ ปหาตุ
กาหามิ ปุณฺณานิ อนนฺปปกานี”ติ.

๑๕. “ท่านพราหมณ์ เรายังติดกำหนด
และลุ่มหลงในกามทั้งหลาย ยัง
ต้องการมีชีวิต (อันสบาย) อยู่ จึง
ไม่อาจที่จะสละกาม อันมีกำลังนั้น
ได้ (แต่) เราจะทำบุญให้มาก”.

ตตฺถ **ครีโตติ** อภิขุฌากาย-
กนฺถน พทฺโธ. **รตุโตติ** ปกตฺติหาปเนน
ราเคน รตุโต. **อธิมุจฺจิตติ** อตีวีย
มุจฺจิตโต. **กามะสุวาทนฺติ** ทฺวิเรสุ
กามะสุ อหํ.

ในคำเหล่านั้น คำว่า **ติด** ความว่า
อันอภิขุฌากายคันถะตริงไว้แล้ว. คำว่า
กำหนด คือ ฎุกราคะอัน (มีลักษณะ) ยัง
จิตให้ละปกติเดิมย่อมไว้แล้ว. คำว่า
ลุ่มหลง ได้แก่ หลงไปมากแล้ว. คำว่า
กามะสุวาท คือ เรายังกำหนดลุ่มหลง
ติดอยู่ในกามทั้งสองอย่าง.

พฺุราหมณาติ ทริมุขปจฺเจกพุทฺธํ อาลปติ.
ภิสรูปนฺติ พลวรูปํ. **ตํ นุสฺสเหติ** ตํ
ทฺวิธมฺปิ. **กามํ** น อุสฺสหาไม น
สกุโกไม. **ชีวิกตุโถ** ปหาตุณฺติ อิมาย
ชีวิกาย **อดฺธิโก** อหํ **ตํ** กามํ **ปหาตุ**

พระราชารัสเรียกทริมุขปัจเจกพุทฺธ-
เจ้าว่า **ท่านพราหมณ์**. คำว่า **มีกำลัง**
คือ มีกำลัง. คำว่า **ไม่อาจละกามมีกำลัง**
นั้นได้ ความว่า ไม่อาจ คือไม่สามารถ
ละกามทั้งสองนั้นได้. คำว่า **ต้องการมี**

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

น สกุกโกมีติ วทติ. กาทามิ ปุณฺณานิตี
ทานสีลอุโปสถกมฺมสงฺขาทานิ ปน
ปุณฺณานิ อนุปฺปทานิ พหุณี กริสฺสามิตี.

ชีวิตไม่อาจจะ ความว่า พระราชา
ตรัสว่า เรามีความต้องการด้วยการเป็น
อยู่นี้ ไม่อาจจะละกามนั้นได้. คำว่า
จักทำบุญ ความว่า ก็เราจักกระทำบุญ
ทั้งหลาย กล่าวคือทานศีลและอุโบสถกรรม
อันไม่น้อย คือมาก.

เอวํ กิเลสกาโม นามส สกึ
สงฺกิลิฏฺฐกาลโต ปฏฺจาย อปเนตฺ
น สกุกโกตี เยน สงฺกิลิฏฺฐจิตฺโต
มหาปุริโส ปจฺเจกพุทฺเฐน ปน
ปพฺพชฺชาย กุณฺเณ กถิตฺเพปี “ปพฺพชิตฺ
น สกุกโกมี”ติ อาห. โยยํ
ทีปงฺกรปาทมฺมุเล อตฺตนิ สมฺภเวณ
ฉาณฺเณน พุทฺธการกธฺมเม วิจินฺนโต
ตติยํ เนกขมฺมปารมี ทิสฺวา

พระมหาบุรุษ มีจิตเศร้าหมองแล้ว
เพราะกิเลสกามใด เมื่อพระปัจเจกพุทธ-
เจ้ากล่าวคุณในการบรรพชา ก็ตรัสว่า
“เราไม่อาจจะบวชได้” ขึ้นชื่อว่ากิเลส-
กามนี้ นั้น จำเดิมแต่กาลที่เศร้าหมอง
แล้วคราวเดียว บุคคลก็ไม่อาจนำออกได้
ด้วยประการฉะนี้. พระโพธิสัตว์ เมื่อ
ค้นหาพุทธการกธรรมด้วยญาณ ซึ่งเกิด
ในตน ณ ที่แท้ทำพระพุทเจ้า
ที่ปึงกร เห็นแล้วซึ่งเนกขัมมปารมีที่สาม
จึงระบุดุคนเนกขัมมอย่างนี้ว่า

“อิมํ ตวํ ตติยํ ดาว
ทพฺพหํ กตฺวา สฺมาทีย
เนกขมฺมปารมิตํ คจฺฉ
ยทึ โพรสี ปตฺตตฺตุมิจฺฉสิ
ยถา อฏฺฏกฺขเว ปุริโส
จิรํ วุตฺโต ทุกฺขทฺททีโต

“ถ้าพระองค์ทรงพระประสงค์จะ
บรรลุลสัมโพธิญาณไซ้ขอพระองค์
ทรงตั้งพระทัยให้แน่วแน่ ยึดเนก-
ขัมมปารมีที่ ๓ นี้ก่อนเสด็จไปเกิด
บุคคลถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ สิ้น-
กาลนาน ได้รับความทุกข์ ไม่

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างทันลบบพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

น ตตถ ราก อภิขเนติ
 มุตตีเยว กเวสติ
 ตเถว ตวั สพุพภเว
 ปสฺส อฏฺฐมเร วีย
 เนกขมฺมาภิมุโข โหหิ
 ภวโต ปริมุตฺติยา”ติ^๑

พอใจในเรื่องจำนน แสวงหาแต่
 ช่องทางหลุดพ้นฝ่ายเดียว ฉะนั้นได้
 ขอพระองค์จงพิจารณาเห็นภาพทั้ง-
 ปวง ดุจเรือนจำ มุ่งหน้าต่อ
 เนกขัมมบรรพชา เพื่อหลุดพ้น
 จากภพ ฉะนั้น”

เอว เนกขมฺเม คุณํ ปริกิตฺเตสิ, โส
 ปจฺเจกพุทฺธเณ ปพฺพชฺชาย วณฺณํ วตฺวา
 “กิเลส ญฺเฑเตตฺวา สมณเ โหหิ”ติ
 วุจฺจมาโนปิ “นาหิ กิเลส ญฺเฑเตตฺวา
 สมณเ ภวิตฺถํ สกฺโกมี”ติ วทติ.

พระราชานั้น อันพระปัจเจกพุทธเจ้า
 พรรณนาคุณในการบวชแล้ว กล่าวว่
 “ขอพระองค์ จงสละกิเลสเป็นสมณะเกิด”
 จึงตรัสว่า “เราไม่สามารถสละกิเลส
 เป็นสมณะได้”.

อิมสฺมี กิร โลกเ อฏฺฐ
 อุมฺมตฺตกา นาม. เตนาหุ โปราณา
 “อฏฺฐ ปุคฺคลา อุมฺมตฺตกสณฺณํ
 ปฏฺฐิณนฺติ, กามุมฺมตฺตโก จิตฺตวสฺงคโต
 โลกวสฺงคโต โกรธุมฺมตฺตโก วิหีสา-
 วสฺงคโต ทิฏฺฐุมฺมตฺตโก วิปลุลาสา-
 วสฺงคโต โมหุมฺมตฺตโก อธฺยานวสฺงคโต
 ยกฺขุมฺมตฺตโก ยกฺขวสฺงคโต ปิตฺตุม-
 มตฺตโก ปิตฺตวสฺงคโต สุรุมฺมตฺตโก
 ปานวสฺงคโต พุยฺสนุมฺมตฺตโก
 โสกาบวสฺงคโต”ติ.

เขาเล่าว่า ในโลกนี้ ขึ้นชื่อว่า
 คนบ้ามีอยู่แปดจำพวก. เพราะเหตุนั้น
 พระโบราณาจารย์จึงกล่าวไว้ว่า “บุคคล
 แปดจำพวก ย่อมได้อุ้มมัดตกสัญญา,
 บุคคลแปดจำพวกคือ ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจ
 จิต ตกอยู่ในอำนาจความโลภ ชื่อว่า
 บ้ากามจำพวกหนึ่ง ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจ
 ความเบียดเบียน ชื่อว่าบ้าโกรธจำพวก-
 หนึ่ง ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจความเห็นผิด
 ชื่อว่า บ้าทิวิจจำพวกหนึ่ง ผู้ที่ตกอยู่ใน
 อำนาจความไม่รู้ ชื่อว่า บ้าหลงจำพวก-

^๑ พ. พุทฺธ. ๓๓/๔๒๕.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารจำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

หนึ่ง ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจยักษ์ ชื่อว่า
บ้ายักษ์จำพวกหนึ่ง (บ้ายักษ์เข้าเจ้าทรง) ผู้ที่
ตกอยู่ในจำพวกดีเดียด ชื่อว่า บ้าดีเดียด
จำพวกหนึ่ง ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจเครื่องตี
(เครื่องดองของเมา) ชื่อว่า บ้าสุรา
จำพวกหนึ่ง ผู้ที่ตกอยู่ในจำพวกความโศก
ชื่อว่า บ้าฉิบหายจำพวกหนึ่ง”.

อิเมสุ อฏฐสุ อุมมุตตเกสุ มหาสตุโต
อิเมสุมี ชาตเก กามุมมุตตโก หุตวา
โลภาสงุคโต ปพพชชชาย คุณฺ หน
ชานาติ. เอวํ อนตถการกํ ปนิมํ
คุณฺปริธฺสํ โลภชาตํ กสมฺมา สตฺตา
ปริมุญฺจิตฺ หน สกฺโกนฺตฺติ.

บรรดาคนบ้าแปดจำพวกเหล่านี้ พระ-
มหาสัตว์ตกอยู่ในอำนาจความโลภ จัด
เป็นผู้บ้ากามในชาดกนี้ จึงไม่รู้คุณใน
การบวช. ถ้ามว่า ก็เพราะเหตุไร สัตว์
ทั้งหลายจึงไม่อาจจะเปลื้องกามนี้ อัน
กระทำความฉิบหาย กำจัดคุณ มีแต่
โลกเสียเล่า.

อนมตฺตคฺเค สํสาเร อนนฺกานิ กปฺป-
โกฏฺฐิตสฺสหฺสฺसानิ เอกโต วชฺฐมิตฺตมาเวน
เอวํ สนฺเตปิ ปณฺชิตา “อปฺปสาทา
กามา”ติ อาทีนํ ปจฺจเวกฺขณานํ วเสน
ปชฺหนฺติ.

ตอบว่า เพราะสัตว์ทั้งหลายเจริญกาม
โดยส่วนเดียวในสังสารวัฏ อันหนีไม่ได้
หลายแสนโกฏิกัป แม้เมื่อเป็นอย่างนี้
บัณฑิตทั้งหลาย ก็ยังละได้ด้วยสามารถ
การพิจารณาเป็นต้นว่า “กามทั้งหลาย
มีรสอร่อยน้อย”.

เตเนว ทริมุขปจฺเจกพฺพุทฺโธ
มหาสตุเตน “ปพฺพชฺชิตฺ หน สกฺโกมิ”ติ

เพราะเหตุนั้นนั่นแหละ ทริมุข-
ปัจเจกพุทธเจ้า แม้เมื่อพระมหาสัตว์

**บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา**

วุดเตปิ ฐุณิกุเขปี อกตุวา อุตฺตริปี
โอวทฺนโต เทว คากา อาห

กล่าวว่า “เราไม่อาจจะบวชได้” ก็ไม่
ทอดธุระเสีย เมื่อจะโอวาทให้หนักแน่น
ขึ้นไปอีก กล่าวสองคาถาว่า

๑๖. “โย อุตถกามสฺส หิตานุกมฺปิโน
โอวชฺชมาโน น กโรติ สาสนํ
อิทเมว เสยฺโย อิติ มณฺญมาโน
ปฺนปฺปฺนํ คพฺพมฺุเปติ มนฺุโท.

๑๖. “บุคคลใด เมื่อผู้ที่หวังประโยชน์มี
ความเอ็นดูเกื้อกูลสั่งสอน ก็ไม่
ทำตามคำสอน สำคัญอยู่ว่า สิ่งนี้
เท่านั้นประเสริฐ บุคคลนั้นเป็น
คนเขลาต้องเกิดบ่อย ๆ.

๑๗. โส โฆรูปํ นิริยํ อฺุเปติ
สุภาสุภํ มุตฺตกริสฺสุริ
สตุตา สกาเย น ชนฺุติ กิฑฺุชา
เย โหนฺุติ กามेषฺุ อวิตราคา”ติ.

๑๗. บุคคลนั้น ย่อมเข้าถึงนรก มีรูป
ร้ายกาจ ไม่งามสำหรับผู้งดงาม
เต็มด้วยมูตรและกรีส สัตว์เหล่าใด
ไม่ปราศจากราคะในกาม สัตว์
เหล่านั้น ติดแล้วย่อมไม่ละกายตน”.

ตตฺถ อุตฺถกามสฺสาติ วุฑฺุฒิกามสฺส.
หิตานุกมฺปิโนติ หิเตน มุฑฺุจิตฺเตน
อนุกมฺปฺนตฺสส. โอวชฺชมาโนติ โอวทฺิย-
มาโน. อิทเมว เสยฺโยติ ยํ อุตฺตนา
คหิตํ อเสยฺยํ อนุตฺตมมฺปิ สมานํ, ตํ
อิทเมว เสยฺโย อิติ มณฺญมาโน.
มนฺุโทติ โส อณฺาณปฺุคฺุโล มาตฺุจฺุฉิย
วาสํ นาติกฺุมฺติ, ปฺนปฺปฺนํ คพฺุ
อฺุเปติเยวาติ อตฺุโถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้หวัง
ประโยชน์ คือ ผู้ใคร่ความเจริญ. คำว่า
มีความเอ็นดูเกื้อกูล ได้แก่ ผู้อนุเคราะห์
ด้วยประโยชน์เกื้อกูล คือด้วยจิตอ่อนโยน.
คำว่า อันเขาสั่งสอน คือ อันเขา
โอวาทอยู่. คำว่า สิ่งนี้เท่านั้นดีกว่า
ความว่า สำคัญสิ่งที่ตนถือไว้ อันไม่
ประเสริฐ คือ ไม่อุดมว่า นี้เท่านั้น
ประเสริฐ. คำว่า เป็นคนเขลา ความว่า

†

ธรรมดกภาษาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

บุคคลผู้ไม่รู้นั้น ย่อมก้าวไม่พ้นการอยู่ในห้องมารดา, อธิบายว่า ย่อมเกิดบ่อย ๆ นั้นเอง.

โส โฆรรูปนุติ มหาราช โส มนุโท ตัม มาตุงุจฺฉิ อูเปนุโต โฆรรูปิ ทารุณชาติกัม นิรยัม อูเปติ นาม. มาตุงุจฺฉิ หิ นิรสุสาทญฺเฐน อิธ “นิรโย”ติ วุตฺโต “จตุกฺกุฏฺฐิก-นิรโย”ติ วุจฺจติ. “จตุกฺกุฏฺฐิกนิรโย นาม กตโร”ติ วุตฺเต มาตุงุจฺฉิมิว วุตฺตุํ ฏฺฐติ.

คำว่า คนนั้นเข้าถึงนรกมีรูป ร้ายกาจ ความว่า มหาบพิตร บุคคลผู้มีปัญญาน้อยนั้น เมื่อเข้าถึงห้องมารดานั้น ชื่อว่าเข้าถึงนรก มีรูปร้ายกาจ คือมีการเกิดทารุณ. จริงอยู่ ห้องมารดา ท่านเรียกว่า “นรก” ในที่นี้ เพราะอรรถว่าไร้ความเข้มแข็ง ท่านจึงเรียกว่า “นรกอันมีผนังสีดำ”. เมื่อเขาถามว่า “ที่ชื่อนั้นนรกมีผนังสีดำเป็นอย่างไร” ก็ควรจะตอบว่าห้องมารดานี้แหละ.

อวีจิมหานิรเย นิพพตฺตสฺส ตฺสส หิ อปรปรํ อาธาวนปริธาวนํ โหติเยว, ตสฺมา ตัม “จตุกฺกุฏฺฐิกนิรโย”ติ วุตฺตุน ลพฺภติ มาตุงุจฺฉิมิํ ปน นว วาทส วา มาเส จตุหิปี ปสฺเสหิ อิตฺโต จิตฺโต จ ธาวิตฺตุน นาม น สกุกา อติสมฺพาธ อโอกาส จตุโกฏฺเฐน จตฺสวฺกฺกุฏฺฐิตฺเตน ว หุตฺวา อจฺฉิตพฺพิ ตสฺมา เอส “จตุกฺกุฏฺฐิกนิรโย”ติ วุจฺจติ.

จริงอยู่ การวิ่งมาวิ่งไป ไป ๆ มา ๆ ของสัตว์ผู้เกิดแล้ว ในมหานรกชื่อว่า อเวจียังมีอยู่ที่เดียว, เพราะฉะนั้น อเวจี-มหานรกนั้น จึงไม่ได้เพื่อจะขนานนามว่า “นรกมีผนังสีดำ” แต่บุคคลไม่อาจเพื่อจะไหวตัวไปข้างโน้นข้างนี้ โดยข้างทั้งสองตลอดเก้าเดือนหรือสิบเดือน ในห้องมารดาได้เลย เป็นราวกะว่า ถูกครอบไว้ทั้งสีดำ โดยที่สอดทั้งสีดำ ในโอกาสอันคับแคบยิ่งนัก เพราะเหตุนั้น ห้อง-

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มารดา นี้ ท่านจึงเรียกว่า “นรกมีผนัง
สี่ด้าน”.

สุภาสุภนติ สุภานํ อสุภํ. สุภานํ
หิ สัสสารภีรูกานํ โยคาวจรกุลปุตตานํ
มาตุกัจฉิ เอกนตอสุภสมมโต. เตन
วุตฺตํ

คำว่า **สุภาสุภ** คือ ไม่งามแก่ผู้ที่สวยงาม.
อธิบายว่า แท้จริง ท้องมารดาของผู้
งดงามทั้งหลาย คือ กุลบุตรผู้เป็นโยคาวจร
ผู้กลัวต่อการเวียนว่ายตายเกิด สมมติว่า
เป็นอสุภโดยส่วนเดียว. เพราะเหตุนั้น
ท่านจึงกล่าวว่า

“อชฌณํ ชณฺณสงฺฆาตํ
อสุจํ สุจิตฺตสมมตํ
นานากุณฺณปปริปุรํ
ชณฺณรูปํ อปสฺสโต.

“เมื่อบุคคลไม่เห็นรูปงดงาม เต็ม
ไปด้วยซากศพนาชชนิด เป็นของ
ไม่งาม (แต่) คนเขลากลับเห็นว่า
งาม ไม่สะอาด คนเขลากลับ
เห็นว่าสะอาด.

อิริตฺถุ มํ อาตุรํ ปุติกาโย
ชิจฺฉุจฺฉิโย อสุจํ พยาธิธมฺมํ
ยตฺถปฺปมตฺตา อธิมุจฺฉิตา ปชชา
หาเปเนติ มคฺคํ สุกตฺตูปตฺตติยา”ติ.^๑

น่าดีเตียน สรีระอันอาดูร เปื่อย-
เน่า น่าเกลียด ไม่สะอาด มี
พยาธิเป็นธรรมชาติเป็นที่ซึ่งปชชา
(เหล่าสัตว์) ประมาทลุ่มหลงอยู่ ปิด
หนทางการเข้าถึงสุคติ”.

สตุตฺตาติ อาสตุตฺตา วิสตุตฺตา
อาลกฺกา ลกฺกิตฺตาติ อตฺโต. สกาเย
น ชนฺนทีติ. ตํ มาตุกัจฉิ. น

คำว่า **สัตว์** ความว่า ข้อง
เกาะเกี่ยว อธิบายว่า ติดอยู่แล้ว. คำว่า
ไม่ละกายของตน คือ ไม่ละทิ้งมารดา

^๑ พ. ท. ๒๗/๑๒๒.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก พุทธกนิกาเย ป-ท.๑๓-๕

ปริจฺจชฺนติ. กิฑฺฐาติ . อุชิตาเยว. เย
โหนตฺติติ. เย กามเสฏฺฐ อวีตราคา
โหนติ. เต. เอตํ. กพฺภวาสํ. น
ชฺชนตฺติติ.

เอวํ. ทริมุขปัจเจกพฺพุทฺโธ. กพฺภ
โอกุณฺโถมุลกญฺจ. ปรีหารมุลกญฺจ. ทุกฺขํ
ทสฺเสตฺวา. อิทาณิ. กพฺภวฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ทสฺเสตฺตุํ. ทิยชฺชฺชฺชฺชฺชฺชฺช

๑๘. “มิเพฺหฺน. ลิตฺตา. รุหิเรณ. มกฺขิตา
เสเมฺหฺน. ลิตฺตา. อุปฺนิกฺขมฺนฺติ.
ยํ. ยํ. หิ. กายเณ. ผุสนฺติ. ตาวเท
สพฺพํ. อสาดํ. ทุกฺขเมว. เกวลํ.

๑๙. ทิสฺวา. วทามิ. น. หิ. อญฺญโต. สวํ
ปฺพุเพณิวาสํ. พหุํ. สรามิ”ติ.

ตตฺถ. มิเพฺหฺน. ลิตฺตาติ. มหาราช
อิเม. สตฺตา. มาตฺตุกฺจฺจฺจฺจฺจ
น. จตฺตุชฺชาติคณฺเฑหิ. วิสิมฺปิตฺวา

นั้น. คำว่า ยินดี คือ คิดนั่นเอง. คำว่า
ชนเหล่าใด. ความว่า ชนเหล่าใดยังไม่
ปราศจากราคะในกามทั้งหลาย. ชน
เหล่านั้น. ย่อมไม่ละการอยู่ในครรภนั้น.

ทริมุขปัจเจกพฺพุทฺธเจ้า. ครั้นแสดง
ทุกฺขํ. อันมีการกำวลงในครรภเป็นมูล
และมีการบริหารครรภเป็นมูลอย่างนี้แล้ว
บัดนี้. เพื่อจะแสดงทุกฺขํมีการออกจาก
ครรภเป็นมูล. จึงกล่าวคาถากึ่งว่า

๑๘. “สัตว์ทั้งหลายย่อมประอะเปื้อนด้วย
มูตร. เลือด. เสมหะ. แล้วจึงคลอ
ออกมา. ก็ขณะนั้น. สัตว์เหล่านั้น
ถูกต้องสิ่งใด ๆ. ด้วยกายเข้า. ใน
สมัยนั้น. สิ่งนั้นทั้งหมดไม่เป็นที่
ชื่นชม. มีแต่ทุกฺขํอย่างเดียวเท่านั้น.

๑๙. ข้าพเจ้าเห็นแล้วจึงพูด. ไม่ใช่ฟัง
มาจากที่อื่น. เราระลึกชาติก่อน
ได้เป็นอันมาก”.

บรรดาคำเหล่านั้น. คำว่า ประอะ-
เปื้อนด้วยมูตร. ความว่า. มหาบพิตร
สัตว์เหล่านี้เมื่อออกจากท้องมารดา. ไม่ได้

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สุรภิมาล์ ปิลนุริตฺวา นิภขมนฺตฺติ
ปฺรฏฺณคฺกุณฺน ปน มกฺขิตฺตา ปฺลิตฺพุทฺธา
หฺตุวฺวา นิภขมนฺตฺติ.

ลูปไล้ด้วยของหอมสี่ชนิด^๑ ไม่ได้ประดับ
ด้วยดอกไม้มีกลิ่นหอมออกมาเลย อนึ่ง
สัตว์เหล่านี้ ย่อมประอะเปื้อนด้วยคุณเก่า ๆ
ออกมา.

รฺุหิเรณ มกฺขิตฺตํ รตฺตโลหิตจฺนฺทนา-
นฺุปลิตฺตํมิว^๑ หฺตุวฺวา น นิภขมนฺตฺติ
รตฺตโลหิตมกฺขิตฺตา ปน หฺตุวฺวา
นิภขมนฺตฺติ. เสเมหฺน ลิตฺตํ น
จาปี เสตจฺนฺทนวิลิตฺตา นิภขมนฺตฺติ
พฺลปฺิจฺฉิลเสเมหฺน ลิตฺตา ปน หฺตุวฺวา
นิภขมนฺตฺติ, อิตฺถิโน หิ คพฺภวฺภูจฺจฺนกาเล
เอตานิ อสฺสุจฺฉิ นิภขมนฺตฺติ. ตาวเทติ
ตสฺสุมี สมเย.

คำว่า **ประอะเปื้อนด้วยเลือด** ความว่า
เป็นราวกะวามีได้ลูปไล้ด้วยจันทน์แดงเข้ม
ออกมา แต่เปื้อนด้วยโลหิตมีสีแดงออกมา.
คำว่า **ประอะเปื้อนด้วยเสมหะ** ความว่า
ทั้งไม่ลูปไล้ด้วยจันทน์ขาวออกมา แต่ติด
ด้วยเสมหะมีสีขาวหนาออกมา, ก็ในเวลา
ออกจากครรภ์แห่งหญิงทั้งหลาย ของไม่
สะอาดเหล่านั้นย่อมออก. คำว่า **ขณะนั้น**
คือ ในสมัยนั้น.

อิทํ วุตฺตํ โหติ “มหาราช อิเม
สฺตฺตํ ตสฺสุมี มาตฺตฺกฺจฺฉิโต นิภขมนฺสมเย
เอวํ มีพฺพหาทิลิตฺตา นิภขมนฺตฺตา ยํ ยํ
นิภขมนฺมคฺคปฺปเทสํ วา หตฺถํ วา
มุสนฺตฺติ ตํ สพฺพํ อสฺสํ อมรฺุ
เกวลํ อสฺสุจฺฉิมิสฺสุ^๒ ทฺกฺขเมว มุสนฺตฺติ
สุขํ นาม เนสํ ตสฺสุมี สมเย นตฺถิ”ติ.

มีคำอธิบายว่า พระปัจเจกพุทธเจ้า
กล่าวว่า “มหาบพิตร สัตว์เหล่านี้
ในสมัยที่ออกจากท้องมารดานั้น เปื้อน
ด้วยมูตรเป็นตันออกอยู่อย่างนี้ (ไป) ถูก
ต้องช่องคลอด หรือมีไต่ ๆ สิ่งนั้น
ทั้งหมด ไม่เป็นที่น่าชื่นชม ไม่มีความ
สุขใจ ย่อมถูกต้องสิ่งที่เป็นทุกข์เท่านั้น
ซึ่งเจือด้วยของไม่สะอาดฝ่ายเดียว ขึ้น

^๑ ฉ. ม. รตฺตโลหิตจฺนฺทนา นฺุปลิตฺตํมิว จ.
^๒ ฉ. ม. อสฺสมิสฺสุ.

^๑ เข้าใจว่าเกิดจาก ๔ อย่าง คือ ราก แก่น ดอก ผล.

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท. ๑๓-๕

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชื่อว่าความสุข ในสมัยนั้น ไม่มีแก่สัตว์
เหล่านั้นเลย”.

ทิสฺวา วทามิ น ทิ อญฺญโต
สวณฺติ มหาราช อหํ อิมํ เอตฺตํ
วทฺนฺโต น อญฺญโต สวํ, อญฺญสฺส
สมณฺสฺส วา พุราหฺมณฺสฺส วา ตํ
สฺสุดฺวา น วทามิ, อตฺตโน ปน ปจฺเจก-
พฺพุทฺธวณฺณน ทิสฺวา ปฏฺิวิชฺฌิตฺวา
ปจฺจกฺขํ กตฺวา วทามิตฺติ อตฺโถ.

ปฺพุเพนิวาสํ พฺพุทฺทิตฺติ อิทํ อตฺตโน
อานุกาว่า ทสฺเสนฺโต อาห. อิทํ
วฺตุตฺตํ โหติ “มหาราช อหํปิ ปฺพุเพ
นิวฺภูจฺชนฺธปฏฺิปาฏฺิสงฺขาตํ ปฺพุเพนิวาสํ
พฺพุทฺทิตฺติ สรามี สตสฺสสฺสกปฺปาธิกาณิ
เทว อสงฺเขยฺยานิ สรามี”ติ.

อิทานิ สตฺถา อภิสฺมุพฺพุโ
หฺตุว “เอวํ โส ปจฺเจกพฺพุโ
ราชานํ สฺภาสิตคาถาย สงฺกณฺหิ”ติ
วตฺวา โอสานเ อปฺพุทฺธคาถมาห

คำว่า ข้าพเจ้าเห็นแล้วจึงพูด ไม่ได้
ฟังจากที่อื่นเลย ความว่า มหาบพิตร
เรากล่าวคำนี้ประมาณเท่านี้ มิได้ฟังจาก
ผู้อื่น, อธิบายว่า เราไม่ได้ฟังคำนั้นของ
สมณะหรือพราหมณ์อื่นแล้วกล่าว, แต่เรา
เห็นแจ้งแทงตลอดทำให้ประจักษ์ ด้วย
ปัจเจกพุทธญาณของตนแล้วจึงกล่าว.

พระปัจเจกพุทธเจ้าเมื่อจะแสดงอานุภาพ
ของตน จึงกล่าวคำนี้ว่า ระลึกได้ถึงชาติ
ก่อนเป็นอันมาก. พระปัจเจกพุทธเจ้า
กล่าวคำอธิบายว่า “มหาบพิตร เรา
ระลึกถึงชาติก่อน กล่าวคือลำดับขั้น
ที่เคยอยู่อาศัยในกาลก่อนได้มากมาย เรา
ระลึกได้ถึงสองอสงไขยแสนกัป”.

บัดนี้ พระศาสดาตรัสรู้พร้อมเฉพาะ
แล้ว ตรัสว่า “พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น
สงเคราะห์พระราชาด้วยคาถาอันเป็น
สุภาสิตอย่างนี้” แล้วตรัสถึงคาถาใน
ที่สุดว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“จิตฺราหิ คาคาหิ สุภาสิตาหิ
ทริมุโข นิชฺฌาเปยฺยิ สุขเมธนฺ”ติ.

“พระทริมุขปัจเจกพุทธเจ้ายังพระ-
ราชาผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ให้รับ
โอวาทของตน ด้วยคาถาสุภามิต
อันไพเราะ”.

ตตถ จิตฺราหิตฺติ อนนถตถ-
สนฺนิสฺสุสิตาหิ. สุภาสิตาหิตฺติ สุขกิตฺตาหิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไพเราะ
คืออาศัยประโยชน์มีใช้น้อย. คำว่า เป็น
สุภามิต คือ กล่าวดีแล้ว.

ทริมุโข นิชฺฌาเปยฺยิ สุขเมธนฺติ ภิกฺขเว
โส ทริมุโข ปจฺเจกพุทฺโธ ตํ สุขเมธํ
สุนฺทรปณฺณํ การณการณชานนสมตฺถํ
ราชานํ นิชฺฌาเปสิ อญฺญาเปสิ
อตฺตโน วจนํ คณฺหาเปสิตฺติ อตฺถโก.

คำว่า ทริมุขปัจเจกพุทธเจ้ายังพระราชา
ให้รับโอวาทคำของตน ความว่า ภิกษุ
ทั้งหลาย พระทริมุขปัจเจกพุทธเจ้านั้น
ยังพระราชานั้นผู้มีพระปัญญาดี คือมี
ปัญญางาม สามารถรู้เหตุและมีใจเหตุ
ให้รับ คือให้รู้โอวาทนั้น, อธิบายว่า
ให้เชื่อถือถ้อยคำของตน.

เอวํ ปจฺเจกพุทฺโธ กามesu โทสํ
ทสฺเสตฺวา อตฺตโน วจนํ คาคาเปตฺวา
“มหาราช อิทานิ ปพฺพช วา
มา วา มยา ปน ตฺยฺหํ กามesu
อาทินโว ปพฺพชฺชาย จ อานิสฺสฺโส
กตฺติโต ตฺวํ อปฺปมตฺโต โหหิ”ติ
วตฺวา สุวณฺณราชหฺโส วยิ อากาเส
อุปฺปตฺติตฺวา วลาหกคพฺภํ มทฺทนฺโต

พระปัจเจกพุทธเจ้า แสดงโทษ
ในกามทั้งหลายให้พระราชาเชื่อถือถ้อยคำ
ของตนอย่างนี้แล้ว กล่าวว่ “มหาบพิตร
บัดนี้ พระองค์จะบวชหรือไม่ อาตมา
กล่าวโทษในกามทั้งหลาย และอานิสฺส
ในการบวชแก่พระองค์แล้ว ขอพระองค์
จงเป็นผู้ไม่ประมาทเถิด” ดังนี้แล้ว
เหาะไปในอากาศ รวากะพญาหงส์ทอง

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๕

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นนทมูลกปพการเมว คโต.

เหยียบย่ำท้องวลาหก ไปสู่อ้อมเขานันทมูลกะนั้นแล.

มหาสตุโต ทสนขสโมธานสมมุขล อญชลี สिरसुमी जपेत्वा नमस्समानोत्समी तसुनविसयी अतिगुणदे चेणुजपुत्तं पकुโกसापेत्वा रश्च प्रविजापेत्वा महासनसुस रोहनุตसुस प्रितेहनุตसुस कामे पहाय हिमवन्तं प्रितिस्ता पण्डनसालं मापेत्वा อिसिपพพชชं पพพชิต्वा नजिरसुเสव อภิญา ज समापत्तियो ज निपพत्เตत्वा आयुहा-प्रियोसाने पुरหมโลกुपโค ओहสิ.

พระมหาสัตว์ ตั้งอัญชลีอันรุ่งเรืองด้วยการประชุมนี้ทั้งสิ้น ไว้บนพระเศียรนมัสการอยู่ เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นล่วงทัศนิสัยแล้ว รับสั่งให้เรียกบุตรผู้พี่มา แล้วให้รับราชสมบัติ เมื่อมหาชนร้องให้ร่ำไรรออยู่ ทรงละกาม เข้าไปสู่อ้อมเขานันทมูลกะนั้น สร้างบรรณศาลา บวชเป็นฤๅษี ต่อกาลไม่นานนัก ก็ได้เจริญอภิญาและสมบัติให้เกิดขึ้น ในเวลานั้นพระชนมายุได้เข้าถึงพรหมโลก.

सदुगा इमं चममतेसन् ओहริत्वा सज्जानी पकासेत्वा चाटकं सโมथानेसि. सज्जप्रियोसाने पपु सोतापनुनाथयो ओहेसु. तहा राखा ओहमेव ओहसिदि.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะทั้งหลาย ทรงประชุมชาดกแล้ว. ในเวลาจบสัจจะ ชนเป็นอันมากได้เป็นพระอริยบุคคลมีพระโสดาบันเป็นต้น. พระราชาในครั้งนั้น ได้เป็นเราตถาคตแล.

ทริมุขชาตกาวณฺณนา ตติยา.

พวรรณาทริมุขชาดกที่ ๓ จบ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔. เนรุชาตก (๓๗๕)

๒๐. “กาโกลา กากสงฆา จ
 มยญจ ปตตํ วรา
 สพฺเพว สทิสสา โหม
 อิมํ อาคมม ปพฺพตํ.
๒๑. อิท สึหา จ พุยกุมา จ
 สกฺกนา จ มิคารมา
 สพฺเพว สทิสสา โหนฺติ
 อยํ โโก นาม ปพฺพโต.
๒๒. อิมํ เนรฺนฺติ ชานฺนฺติ
 มนุสฺสา ปพฺพตฺตมํ
 อิท วณฺเณน สมฺปนฺนา
 วสนฺติ สพฺพปาณิโน.
๒๓. อมานนา ยตฺถ สึยา
 สนฺตานํ วา วิมานนา
 หีนสมฺมานนา วาปี
 น ตตฺถ วสตี วเส.
๒๔. ยตฺถ อลฺโส จ ทกฺโข จ
 สุโร ภีรฺุ จ ปุชฺยา
 น ตตฺถ สนฺโต วสนฺติ
 อวิเสสกาเว นค.

๕. เนรุชาตก (๓๗๕)

๒๐. “ฝูงกาป่า กาบ่าน รวมทั้งเรา
 ซึ่งเป็นยอด ของปักชีทั้งหลายด้วย
 มาถึงภูเขาสูงนี้แล้ว ก็มีสีเหมือน
 กันหมด.
๒๑. ราชสีห์ เสือ นก และสัตว์ป่าที่
 ดำรงที่ภูเขานี้ ก็มีสีเหมือนกันหมด
 ภูเขาสูงนี้ชื่ออะไร.
๒๒. พวกมนุษย์รู้จักภูเขาสำคัญสูงนี้ว่า
 เนรุ สัตว์ทุกชนิดที่อยู่ที่นี่ล้วนมีสี
 สดงาม.
๒๓. ที่ใดไม่นับถือคนดี หรือดูหมิ่นคนดี
 หรือกลับไปนับถือคนเลวเสีย คนดี
 ไม่ควรอยู่ในที่อยู่แห่งนั้น.
๒๔. ที่ภูเขาใด สัตว์เกียดกร้านกับสัตว์
 ขยัน สัตว์กล้าหาญกับสัตว์ขี้ขลาด
 ได้รับการบูชา (ไม่แตกต่างกัน
 กัน) คนดีไม่ควรอยู่ที่ภูเขานั้น ใน
 คนไม่แตกต่างกัน.

๒๕. นาย เนู วิภชติ
 หีนอุกกุฏฐมชฺฌิเม
 อวิเสสโกโร เนู
 หนุท เนู ชหามเส'ติ.
 เนูชาตกั จตุตถั.

๒๕. ภูเขาเนรูนี้ไม่ทำให้แตกต่างกัน ไม่
 แบ่งแยกสัตว์ออกเป็นชนิดเลว ดี
 และปานกลาง เอาเถอะ เราทิ้ง
 ภูเขาเนรูไปดีกว่า".
 เนูชาดกที่ ๕.

๔. เนรุชาตกาวณณา (๓๗๕)

กาโกลา กากสงฆมา จาติ อิทํ
สตถุตา เขตวเน วิหรนุโต อณฺณตํ
ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร สตฺถุ สนฺติเก
กมฺมฏฺจานํ คเหตุวา เอกํ ปจฺจนตคามํ
อคมาสิ. มนุสฺสา ตสฺส อิริยาปถे
ปสีทิตฺวา ตํ โภเชตฺวา ปฏินฺณํ
คเหตุวา อรณฺเณ ปณฺณสาลํ กตฺวา
ตตถ วสาเปสฺสุ อติวีย จสฺส สกฺกาโร
กรีสฺสุ. อณฺเณ สสฺสตฺวาทา อาคมฺีสฺสุ.
เต เตสํ วจฺนํ สุตฺวา เถรฺสฺส วาทํ
วิสฺสขฺเชตฺวา สสฺสตฺวาเท คเหตุวา
เตสํเยว สกฺกาโร กรีสฺสุ. ตโต
อุจฺเจทฺวาทา อาคมฺีสฺสุ. เต สสฺสตฺวาเท
วิสฺสขฺเชตฺวา อุจฺเจทฺวาเท คณฺ्हีสฺสุ.

๔. พรรณนาเนรุชาดก (๓๗๕)

พระศาสดา ประทับอยู่ที่วัดเชตวัน
มหาวิหาร ทรงปรารภถึงภิกษุรูปใด
รูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ผู้
กาป่า กาบ่าน ดังนี้ เป็นต้น.

เล่ากันว่า ภิกษุรูปนั้นรับกรรมฐาน
ในสำนักพระศาสดา แล้วไปยังหมู่บ้าน
ชายแดนแห่งหนึ่ง. พวกชาวบ้านเลื่อมใส
ในอิริยาบถของท่าน. จึงนิมนต์ท่านฉัน
อาหารเสร็จแล้วจึงสร้างบรรณศาลา^๒
ขึ้นในป่าให้ท่านอยู่ที่นั่น และทำสักการะ
ท่านเหลือเกิน. ต่อมา นักบวชอีกพวกหนึ่ง
ซึ่งถือลัทธิว่าทุกอย่างเป็นของเที่ยง มาถึง.
พวกชาวบ้านเหล่านั้นได้ฟังคำของพวกนี้
แล้วก็หึงคำของพระเถระเสีย ไปยึดถือ
ภิกษุที่ถือลัทธิที่ว่าทุกสิ่งเป็นของเที่ยง
ทำสักการะแก่ภิกษุเหล่านั้นเท่านั้น.
ต่อมา นักบวชอีกพวกหนึ่งเป็นผู้ถือลัทธิ
ว่าทุกสิ่งเป็นของสูญ มาถึง. พวกชาว-

^๑ หมายความว่า เห็นการเดิน, การพูด, การฉัน ฯลฯ
ที่เรียวร้อยสมกับสมณสาวรูปจึงเลื่อมใส.

^๒ ศาลานางบั้งด้วยใบไม้หญ้า อย่างที่ไทยเราเรียกว่า
กระต๊อบ หรือขนำ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ทุกทุกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

อถญเณ อเจลกวาทา อาคมีสุ. เต
 อจุเจทวาทา วิสุสขุเชตวา อเจลกวาท
 คณหีสุ. โส เตสั คุณาคณ
 อชานนุตานัน มนุสสานัน สนติเก
 ทุกุเขน วสิตวา วุตถวสุโส ปวาเรตวา
 สตถุ สนติกั คนุตวา กตปฏิสนถาโร
 “กัหิ วสุสั วุตถิสี”ติ วุตเต “ปัจจนุต
 นิสุสสาย ฆนุตเต”ติ วุตวา “สุขั
 วุตถิสี”ติ ปฏุโจ “ฆนุตเต คุณาคณ
 อชานนุตานัน สนติเก ทุกุขั วุตถิสี”ติ.
 สตถา “ภิกขุ ปุราณกปณชิตา
 ตีรจฉานโยนิยั นิพพตตปิ คุณาคณ
 อชานนุตเตหิ สหุธิ เอกทิวสปี น
 วสิสุ, ตวั อตตโน คุณาคณ
 อชานนุจฉานเ กสุมมา วสิ”ติ วุตวา
 เตน ยาจิโต อตีตัง อหาริ

บ้านเหล่านั้น ก็ถึงพวกที่ถือว่าเที่ยงนั้น
 เสีย แล้วยึดถือพวกที่ถือลัทธิว่าชาดสญญ.

ต่อมา อีกพวกหนึ่งถือลัทธิอเจลกมาถึง.
 พวกชาวบ้านเหล่านั้น ก็ถึงพวกที่ถือ
 ลัทธิว่าชาดสญญเสีย แล้วยึดถือลัทธิของ
 อเจลก. พระเถระรูปนั้นอยู่ในสำนักของ
 พวกชาวบ้านที่ไม่รู้จักคุณและโทษของพวก
 เหล่านั้น ด้วยความลำบาใจ ครั้นออก
 พรรษา ปวารณาเสร็จแล้วจึงไปยัง
 สำนักพระศาสดา ด้รับการปฏิสันถาร
 จากพระองค์ เมื่อพระองค์ตรัสถามว่า
 “เธอจำพรรษาอยู่ที่ไหน?” ก็ทูลตอบว่า
 “ได้อาศัยหมู่บ้านชายแดนอยู่พระเจ้าข้า”
 ตรัสถามอีกว่า “เธออยู่สบายดีหรือ?”
 จึงทูลว่า “พระเจ้าข้า ข้าพระองค์อยู่
 ในสำนักของคนที่ไม่รู้จักคุณและโทษด้วย
 ความลำบาใจ”. พระศาสดาตรัสว่า
 “ภิกษุ บัณฑิตครั้งก่อน ๆ แม้จะเกิด
 ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็ไม่ยอมอยู่ร่วมกับ
 ผู้ที่ไม่รู้จักคุณและโทษแม้แต่วันเดียว, เพราะ
 เหตุไร เธอจึงอยู่ในสถานในที่ที่เขาไม่รู้จักคุณ

๑ อเจลก คือ ชีเปลือย เป็นนักบวชนอกศาสนาพุทธ
 ลัทธิหนึ่ง.

อดีเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
 รชฺชํ กาเรนฺเต โปธิสตุโต
 สุวณฺณหंसโยนิยํ นิพฺพตฺติ, กนิฏฺจ-
 ภาตาปิสฺส อตฺถิ, เต จิตฺตกุฏฺฏปพฺพเต
 วสนฺดา หิมวฺนตฺตปฺทเส สยฺชาตสาลี
 ขาทนฺติ. เต เอกทิวสํ ตตฺถ จริตฺวา
 จิตฺตกุฏฺฏํ อากฺขณฺดา อนุตรามคฺเค
 เอกํ เนรุํ นาม กณฺจนปพฺพตํ ทิสฺวา
 ตสฺส มตฺถเก นิสฺสีทิสฺสุ. ตํ ปน ปพฺพตํ
 นิสฺสาย วสนฺดา สกฺุณา สสา
 จตฺตปฺปาทา จ โคจรภูมียํ นานาวณฺณา
 โหนฺติ, ปพฺพตํ ปวิฏฺจกาลโต ปฏฺจาย
 เต สพฺเพ ตสฺโสภาเสน สุวณฺณวณฺณา
 โหนฺติ. ตํ ทิสฺวา โปธิสตุตสฺส
 กนิฏฺโจ ตํ การณํ อชานิตฺวา “กิ
 ญฺ โข เอตํ การณฺ”ติ ภาตฺรา สทฺธิ
 สลฺลปนฺโต เทว คาทา อภาสิ

๒๐. “กาโกลา กากสงฺฆมา จ
 มยญฺจ ปตตํ วรา

และโทษของตน” อันภิกษุรูปนั้น ทูล
 อาราธนา จึงทรงนำนิทานในอดีตมาว่า

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติอยู่ ณ พระนครพาราณสี
 พระโพิธสัตว์เกิดในกำเนิดหงส์ทอง, พระ-
 โพิธสัตว์นั้นมีน้องชายอยู่(ตัวหนึ่ง), หงส์-
 ทองสองพี่น้องนั้นอาศัยอยู่ที่ภูเขาจิตตกุฏ-
 ฏินข้าวสาลีที่เกิดเองที่ป่าหิมพานต์.
 วันหนึ่ง หงส์ทองสองพี่น้องนั้นเที่ยวไป
 ที่ราวป่าหิมพานต์นั้น ขากลับมาได้พบ
 ภูเขาทองลูกหนึ่ง ชื่อเนรุ ในระหว่างทาง
 จึงไปจับอยู่ที่ยอดเขานั้น. ผุ้نگกระต่าย
 และสัตว์สี่เท้าที่มาอาศัยภูเขานั้นอยู่ ย่อม
 มีสีต่าง ๆ กันในแหล่งหากิน, นับแต่
 เข้ามาภูเขาแล้ว สัตว์เหล่านั้นก็กลายเป็น
 มีสีทองไปทั่วกันหมด เพราะแสงของ
 ภูเขาทองนั้น. หงส์ทองผู้น้องของพระ
 โพิธสัตว์เห็น ดังนั้น ไม่รู้เหตุผลนั้นว่า
 “มันเป็นเพราะเหตุไรหนอ” เมื่อจะ
 ปราศรัยไต่ถามกับพี่ชาย จึงกล่าว ๒
 คาทาว่า

๒๐. “ผู้งกาป่า กาบ่าน รวมทั้งเรา
 ซึ่งเป็นยอด ของปักษีทั้งหลายด้วย

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก มุททกนิภาย ป-ท.๑๓-๔

สพเพว สทิสสา โหม
อิมิ อากมม ปพพต.

มาถึงภูเขาลูกนี้แล้วก็มีสีเหมือนกัน
หมด.

๒๑. อิท สีหา จ พยคุฆา จ
สกุณา^๑ จ มิคารมา
สพเพว สทิสสา โหนติ
อยิ โก นาม ปพพโต^๒ติ.

๒๑. ราชสีห์ เสือ นก และสัตว์ป่า
ที่ดำซำที่ภูเขานี้ก็มีสีเหมือนกันหมด
ภูเขาลูกนี้ชื่ออะไร ?”.

ตตถ กากโกลาติ วนกากา.
กาสงขมาติ ปกติกาสงขมา จ. ปตตติ
วราติ ปกขินิ เสฎฐา. สทิสสา โหมาติ
สทิสวณฺเณนา โหม.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า กากโกลา
ได้แก่ กาบป่า. คำว่า กาสงขมา ได้แก่
ฝูงกาบ้าน. คำว่า ปตตติ วรา แปลว่า
ประเสริฐกว่าฝูงป่า. คำว่า สทิสสา
โหม แปลว่า พวกเรามีสีเหมือนกัน.

ตสฺส วจันํ สุตฺวา โพรหิสฺสโต
ตติยิ คากมาห

พระโพรหิสต์วิได้ฟังค่านองชายนั้น
จึงกล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

๒๒. “อิมิ ‘เนรุ’ติ ชานนฺติ
มนุสฺสา ปพพตฺตมํ
อิท วณฺเณน สมปนฺนา
วสนฺติ สพฺพปาณิโน^๓ติ.

๒๒. “พวกมนุษย์รู้จักภูเขาสำคัญลูกนี้ว่า
‘เนรุ’ สัตว์ทุกชนิดที่อยู่ที่นี่ ล้วน
มีสีสวยงาม”.

ตตถ อิท วณฺเณนาติ อิมสฺมิ
เนรุปพฺพเต โองาเสน วณฺเณสมปนฺนา

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อิท
วณฺเณน ความว่า ที่ภูเขาชื่อเนรุนี้ (สัตว์

^๑ น. สิงคาลา.

หุตวา.

ทุกชนิดที่อยู่ในบริเวณนี้) เป็นสัตว์มีสี่สัน
สวยงาม เพราะแสงสว่าง.

ตัม สุตวา กนิฏฺโฐ เสสคาภา
อภาสี

หงส์ของน้องชายได้ฟังคำนั้นจึง
กล่าวคาถาที่ยังเหลืออยู่ว่า

๒๓. “อमानนา ยตถ ลียา
สนฺดานันฺ วา วิมานนา
หีนสมมานนา วาปี
น ตตถ วสตี วเส.

๒๓. “ที่ใดไม่นับถือคนดี หรือดูหมิ่น
คนดี หรือกลับไปนับถือคนเลวเสีย
คนดีไม่ควรอยู่ในที่อยู่แห่งนั้น.

๒๔. ยตถ อลโส จ ทกุโข จ
สุโร ภีรุ จ ปุชฺชียา
น ตตถ สนฺโต วสนฺติ
อวิเสสกาเร นเค.^๑

๒๔. ที่ภูเขาใด สัตว์เกี้ยวจรรวนกับ
สัตว์ขยัน สัตว์กล้าหาญกับสัตว์
ขี้ขลาดได้รับการบูชา(ไม่แตกต่างกัน
อะไรกัน) คนดี ก็ไม่ควรอยู่ที่
ภูเขานั้นในคนไม่แตกต่างกัน.

๒๕. นายํ เนรุ วิภชตี
หีนอกุกกุฏมชฺฉิเม
อวิเสสกาโร เนรุ
หนุท เนรุ ชหามเส”ติ.

๒๕. ภูเขาเนรุนี้ ไม่ทำให้แตกต่างกัน
ไม่แบ่งแยกสัตว์ออกเป็นชนิดเลว ดี
และปานกลาง เอาเถอะ เราทิง
ภูเขาเนรุไปดีกว่า”.

ตตถ ปจฺมคากาย อตุโถ ยตถ
สนฺดานันฺ ปณฺชิตานันฺ สีลสมฺปนฺนानันฺ
มานนฺสุส อภาเวเน อमानนา

บรรดาคำเหล่านั้น ความแห่งคาถา
แรกว่า ในที่ใดไม่นับถือและดูหมิ่นคนดี
คือบัณฑิต ผู้มีความประพฤติเรียบร้อย

^๑ น. นเร.

อวามานนา จ อวามานวเสน วิมานนา
วา หีนานัน วา ทุสสีลานัน วา
สมมานนา สिया, ตตถ นีวาเส น
วเสยฺย.

ปุชฺชียาติ เอเต เอตถ เอกสทิสาย
ปุชฺชาย ปุชฺชนียา โหนฺติ, สมกั
สกุการี ลภนฺติ. **หีนอกุฏฐมชฺฉิเมติ**
ชาติโคตตกุลปฺปเทสสีลาจารณาทีหิ
หิเน จ มชฺฉิเม จ อุกุฏฐเจ จ
อยํ น วิภชฺติ. **หนฺนทาติ** อุปสคฺคตเถ
นิปาโต. **ชหามเสติ** ปริจฺจชาม.

เพราะไม่มีการนับถือหรือมีการเหยียด-
หยามด้วยอำนาจการดูหมิ่นคนดี หรือ
กลับไปนับถือคนเลวหรือคนมีความ
ประพฤติชั่ว, คนดีก็ไม่ควรอยู่ในที่นั้น.

คำว่า **ได้รับการบูชา** ความว่า สัตว์
เกียจคร้านกับสัตว์ขยัน สัตว์กล้าหาญ
กับสัตว์ขี้ขลาดเหล่านั้น ที่ภูเขานี้ได้รับ
การบูชาด้วยการบูชาเท่าเทียมกัน, ได้
รับสักการะเสมอกัน. คำว่า **สัตว์**
ชนิดเลว ดี ปานกลาง ความว่า
ภูเขาลูกนี้ไม่แบ่งแยกสัตว์ออกเป็นชนิดเลว
ปานกลาง และดี โดยชาติกำเนิด
(เชื้อชาติ) นามสกุล,^๑ ตระกูล, ถิ่นที่อยู่,
ความประพฤติ, มารยาท และความรู้
เป็นต้น. ศัพท์ว่า **หนฺน** เป็นนิบาต
ลงในอรรถแห่งอุปสรรค. คำว่า **ละทิ้ง**
ได้แก่ สละเสีย.

^๑ ความจริง นามจริง และนามสกุลของสัตว์ดิรัจฉาน
จะมีหรือไม่มี เป็นเรื่องของคนเราตั้งให้ แต่ที่
พระอรรถกถาจารย์อธิบายความเป็นเช่นนี้ เพราะ
มุ่งถึงคนเรา.

เอวณฺจ ปน วตฺวา อุโปปิ เต
หฺสา อูปฺปติตฺวา จิตฺตกุญฺเฆว กตฺวา.

ก็แล หงส์ทองสองพี่น้องนั้น ครั้น
กล่าวอย่างนี้แล้ว ก็บินไปยังภูเขาจิตตกุญ
ตามเดิม.

สตฺถา อิมํ ฆมฺมเทสนํ อหริตฺวา
สจฺจจฺานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธานฺสิ.
สจฺจปรีโยสฺยานเ สเ ภิกฺขุ สเตปาตฺตติผล
ปติฏฺฐหิ. “ตทา กนิฏฺฐหฺโส อานนฺโท
อโหสิ, เขฏฺฐกหฺโส ปน อหเมว”ติ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ได้ทรงประกาศอริยสัจ
และประชุมชาดก. ในเวลาจบสัจจะ
ภิกษุหนึ่งตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล. “หงส์ทอง
ตัวน้องในครั้งนั้น คือพระอานนท์, ส่วน
หงส์ทองตัวพี่ คือ เราตถาคตแล”.

เนรุชาตกาวณฺณนา จตฺตฺถา.

พรรณนานาบุชาดกที่ ๔ จบ.

๕. อาสุงกชาตก (๓๘๐)

๒๖. “อาสาวตี นาม ลตา
 ชาตา จิตฺตลดาเว
 ตสฺสา วสฺสสหสฺเสน
 เอกํ นิพฺพตฺตเต ผลํ.
๒๗. ตํ ทเวา ปยฺรฺปาสนฺติ
 ตาว ทูรผลฺล สติ
 อาสีเสว ตูวํ ราช
 อาสา ผลวตี สุขา.
๒๘. อาสีสเถว โส ปกฺขี
 อาสีสเถว โส ทิโข
 ตสฺเสวาสา สมฺมิชฺฌตฺถ
 ตาว ทูรคตา สติ
 อาสีเสว ตูวํ ราช
 อาสา ผลวตี สุขา.
๒๙. สมเปสิ โข มํ วาจา
 น จ สมเปสิ กมฺมฺนา
 มาลา เสเรยฺยกสฺเสว
 วณฺณวณฺตา อคฺนฺธิกา.
๓๐. อผลํ มธฺวํ วาจํ
 โย มิตฺเตสฺส ปกฺกพฺพติ

๕. อาสังกชาตก (๓๘๐)

๒๖. “เครีเอเกา ชื่ออาสาวตี เกิดในสวน
 จิตรลดา ต่อพันปี เครีเอเกานั้น
 จะเฟล็ดผลผลหนึ่ง.
๒๗. ทวยเทพทั้งหลาย (พา) กันแวดล้อม
 เครีเอเกานั้น ในเมื่อผลยังมีอยู่ไกล
 ราชะ ขอพระองค์จงหวังไว้เกิด
 ความหวังที่มีผลเป็นความสุข.
๒๘. นกนั้นยังหวัง นกนั้นยังหวังความ-
 หวังของมัน ทั้งที่ยังอยู่ไกลก็สำเร็จ
 ราชะ ขอพระองค์จงหวังไว้เกิด
 (เพราะ) ความหวังที่มีผลเป็นความ-
 สุข.
๒๙. เธอให้เราชื่นใจ ด้วยคำพูดเท่านั้น
 มิได้ให้ชื่นใจ ด้วยการกระทำเลย
 เหมือนดอกทองกวาวมีแต่สี หา
 กลิ่นมิได้จะนั้น.
๓๐. ผู้ใดไม่ยอมให้ ไม่ยอมสละซึ่งโภคะ
 ให้มิตร พุดแต่วาจาอ่อนหวาน ซึ่ง

๓๐. อททำ อวิสุสซัง โภคัง
สนธิ เตนสส ชีริติ.

ปราศจากผล เพราะเหตุนั้น
ความสัมพันธ์ของเขาย่อมเสื่อมไป.

๓๑. ยัม หิ กยิรา ตัม หิ วเท
ยัม น กยิรา น ตัม วเท
อกโรนุตฺ ภาสมานัน
ปริชานนฺติ ปณฺทิตา.

๓๑. เพราะว่า บุคคลควรพูดสิ่งที่ทำ
ได้เท่านั้น ไม่ควรพูดสิ่งที่ทำไม่ได้
บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมรู้คนดีแต่พูด
(แต่) ไม่ทำ.

๓๒. พลญจ วต เม ชินัน
ปาถะยญจ น วิชฺชติ
สงฺเก ปาณูปโรธาย
หนฺท ทานี วชามหิ.

๓๒. เราหมดกำลังแล้ว และเสียบึงก็ไม่มี
ชีวิตของเรามีหวังพินาศ (แน่)
เอาเถอะ เราจะไปในบัดนี้.

๓๓. เอตทเว หิ เม นามัม
ยัม นามสฺมี รเถสภ
อาคมเหหิ มหาราช
ปีตรัม อามนฺตยามหนฺติ.

๓๓. ข้าแต่จอมพลรถ พระดำรัสที่
พระองค์ตรัสนั้นแหละ เป็นชื่อของ
หม่อมฉัน มหาราชะ ขอพระองค์
จงคอย หม่อมฉันจะไปลาบิดา".

อาสังกชาดกัม ปญฺจมัม.

อาสังกชาดก ที่ ๕.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

๕. อาสวกุชาตกถุณณา (๓๘๐)

อาสาตี นาม ลตาดิ อิทํ
สตถา เขตวาน วิหรนโต ปุราณ-
ทุดิยิกปโลฆนํ อารพุก กเถสิ.

วตุฏฺ อีนุทริยชาตเก^๑ อาวิ-
ภาวิสุสตี.

อิธ ปน สตถา ตํ ภิกขุํ “สจฺจํ
กิริ ตวํ อุกกณฺจิตฺ”ติ วตุฏฺวา
“สจฺจํ ฆนฺเต”ติ วตุฏฺเต “เกน
อุกกณฺจาปีโตสิ”ติ วตุฏฺวา “ปุราณ-
ทุดิยิกาย ฆนฺเต”ติ วตุฏฺเต “ภิกขุ
เอสา อิตถิํ ตฺยหํ อนตฺตการิกา,
ปุพฺเพปิ ตวํ เอตํ นิสุสาย จตฺตฺรจฺฉินิ
เสนํ ชหิตฺวา หิมวันตปฺปเทเส
มหนฺตํ ทฺวขุํ อนฺุฆานฺโต ตินิ
สํวจฺจฺจฺวานิ วสิ”ติ วตุฏฺวา อตฺตํ
อาหริ.

๕. พรรณนาอาสังกชาดก (๓๘๐)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการ
ยั่ววนของภรรยาเก่าตรัสพระธรรม-
เทศานี้ว่า **เกรือเถา ชื่ออาสาตี** ดังนี้
เป็นต้น.

เรื่องจักมีแจ่มแจ้งในอินทริยชาดก.

แต่ในที่นี้ พระศาสดาตรัสถามพระภิกษุ
รูปนั้นว่า “ข้าว่า เธอกลัดกลุ้มจริง
หรือ” เมื่อท่านกราบทูลว่า “จริง
พระเจ้าข้า” จึงตรัสถามว่า “ใครทำ
ให้เธอกลัดกลุ้ม” เมื่อท่านกราบทูลว่า
“ภรรยาเก่า พระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า
“ภิกษุ หมึงนี้ทำความพินาศให้แก่เธอ,
แม้ในปางก่อน เธออาศัยหมึงนี้ ละทิ้ง
กองทัพทั้งสิ้นเหล่าเสวยทุกขใหญ่ อยู่ใน
หิมวันตประเทศถึงสามปี” ดังนี้แล้วทรง
นำอดีตนิทานมาว่า.

^๑ พุ. ชา. ๒๗/๒๔๗ ชาดกเรื่องที่ ๔๒๓ วรรคที่ ๑
อัญจนนิบาต ภาค ๕.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีต พาราณสีย์ พรหมทตเต
 รชชฺ์ กาเรนฺเต โพธิสฺตโต กาสิกคามเ
 พรหมณฺกุล นิพฺพตฺติตฺวา วยฺปตฺโต
 ตกฺกสิลาญํ อุกฺคหิตฺสิปโป อีสิปฺพชฺชํ
 ปพฺพชิตฺวา วนมฺลผลาหาโร อภิญฺญา
 จ สฺมาปตฺติโย จ นิพฺพตฺเตตฺวา
 หิมวฺนตฺปฺเทศ วสิ.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติ ณ เมืองพาราณสี
 พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลพรหมณ
 ในหมู่บ้านแคว้นกาสิ เจริญเติบโตแล้ว
 ได้ศึกษาศิลปศาสตร์ ณ เมืองตักสิลา
 สำเร็จแล้ว ได้บวชเป็นฤาษี มีผลหมาก
 รากไม้ในป่าเป็นอาหาร (เจริญ) อภิญญา
 และสมาบัติให้เกิดแล้ว อาศัยอยู่ ณ ป่า
 หิมวันตประเทศ.

ตสฺมี กาลเ เอกโก ปุณฺณสมฺปนฺโน
 สตฺโต ตาวตีสภวานโต จิตฺวา ตสฺมี
 จาเน ปทุมฺสเร เอกสฺมี ปทุมคพฺภ
 ทาริกา หุตฺวา นิพฺพตฺติ, เสสฺปทุมฺสสุ
 ปฺราณภาวํ ปตฺวา ปตฺนฺเตสฺสปี ตํ
 มหากฺุจฺฉิกํ หุตฺวา ติฏฺฐเตว.

ในกาลนั้น สัตว์ผู้มีบุญคนหนึ่งจูดิจาก
 ภพดาวดึงส์ (ลงมา) เกิดเป็นเด็กหญิง
 ในกลีบดอกบัวดอกหนึ่ง ในสระบัว
 ณ ที่นั้น, เมื่อดอกบัวที่เหลือถึงภาวะ
 เหี่ยวแห้งร่วงโรยไป บัวดอกนั้นมี
 กระจุกใหญ่ยังคงตั้งอยู่ตามเดิม.

ดาบสฺ นหาญฺตุํ ปทุมฺสรวํ คโต ตํ
 ทิสฺวา “อณฺเณสฺส ปทุมฺปุปฺเภสฺสุ
 ปตฺนฺเตสฺสปี อิทํ มหากฺุจฺฉิกํ หุตฺวา
 ติฏฺฐจฺติ, กิ นุ โข, การณฺน”ติ
 จินฺเตตฺวา อุกฺกสาฎกํ นีวาเสตฺวา
 โอตฺรนฺโต คณฺตฺวา ตํ ปทุมํ วิวริตฺวา
 ตํ ทาริกํ ทิสฺวา ธีตฺสณฺณํ อูปฺปาเทตฺวา
 ปณฺณสาลํ อาเนตฺวา ปฏฺิษฺคฺติ.

พระดาบสไปยังสระบัวเพื่อจะสร้งน้ำ
 เห็นบัวดอกนั้นแล้ว คิดว่า “เมื่อบัว
 ดอกอื่นร่วงโรยไปแล้ว (แต่) ดอกนี้มี
 กระจุกใหญ่ยังคงตั้งอยู่, มีเหตุอะไรหนอ”
 แล้วจึงนุ่งผ้าอาบน้ำ ลงไปเปิดดอกบัว
 นั้น เห็นเด็กหญิงนั้นแล้ว เกิดความรู้สึก
 (รัก) เหมือนธิดาของตน จึงนำมายัง
 บรรณศาลาเลี้ยงดู.

อรรถกถาชาดก มุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา อปรภาเค โสฬสวสุสิกา หุตฺวา
 อภิรุปา อโหสิ อุตฺตมรฐตรา
 อติฏฺกนฺตา มานุสกวณฺณํ, อปฺปตฺตา
 เทวณฺณํ. ตทา สกฺโก โพรสิตฺตสฺส
 อฺปฺปจฺจณํ อากจฺฉติ, โส ตํ ทิสฺวา
 “กุโต เอสา”ติ ปุจฺฉิตฺวา ลทฺชนิยามํ
 สุตฺวา “อิมิสฺสา ก็ ลทฺฐํ วฏฺฐตี”ติ
 ปุจฺฉิ.

“นิวาสนตฺถาย ผลิกปาสาทํ มาเปตฺวา
 ทิพฺพสยนทิพฺพวตฺถาลงฺการ โภชนวิธานํ
 มาริสา”ติ. ตํ สุตฺวา โส “สาธฺ
 ฆนฺเต”ติ ตสฺสา นิวาสนตฺถาย
 ผลิกปาสาทํ มาเปตฺวา ทิพฺพสยนทิพฺพ-
 วตฺถาลงฺการทิพฺพอนฺนปานานิ มาเปสิ.

โส ปาสาทโ ทสฺสา อภิรุหน-
 กาลเ อตฺริตฺวา ภูมียํ ปติฏฺจติ,

กาลต่อมา เด็กหญิงนั้นมีอายุสิบหกปี
 เป็นหญิงมีรูปร่างงาม มีร่างกายแลอโฉมเกิน
 ความงามของมนุษย์, (แต่) ไม่เทียบเท่า
 ความงามของเทวดา. ในกาลนั้น ท้าว-
 สักกะเสด็จมาบำรุงพระโพธิสัตว์, ท้าวเธอ
 เห็นนางนั้นแล้วตรัสถามว่า “หญิงนี้
 มาจากไหน” ทรงสดับถึงวิธีการได้มา
 แล้วจึงตรัสถามว่า “หญิงนี้ควรทำอะไร”.

พระดาบสตอบว่า “ท่านผู้บริสุทธ์ ท่าน
 ควรเนรมิตปราสาทแก้วผลึกเพื่อให้นางอยู่
 (และ) ที่นอนทิพย์ผ้าและเครื่องอลังการ
 เป็นทิพย์ทั้งโภชนะชนิดต่าง ๆ”. ท้าวเธอ
 สดับคำนั้นแล้ว จึงรับว่า “ดีแล้ว
 ท่านผู้เจริญ” แล้วเนรมิตปราสาท
 แก้วผลึกเพื่อให้นางอยู่และเนรมิตที่นอน
 ผ้าเครื่องอลังการทั้งข้าวและน้ำอันเป็น
 ทิพย์.

ปราสาทนั้นลงมาจดพื้นดินในกาล
 ที่นางขึ้น, ในกาลที่นางลง มันก็ลอยขึ้น

๑ เข้าใจว่าปราสาทหลังนี้ ตามปกติลอยอยู่ในอากาศ
 เวลานั้นจะขึ้นปราสาทลอยลงมาไว้ เวลานั้น
 ลงจากปราสาทแล้ว ก็จะลอยกลับขึ้นไปสถิตอยู่ใน
 อากาศตามเดิม.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสุสา อาโรหนกาเล ลงมิตวา ไป ตั้งอยู่บนอากาศ. นางกระทำการ
 อากาเส ติฏฐติ. สา โภชิตตสุส ประนินิบัติพระโพธิสัตว์ อาศัยอยู่บน
 วตตปฏิวัตต์ กุรุมานา ปาสาเท วสิ. ปราสาท.

ตเมโก วนจรโก ทิสฺวา “อัย ฆนฺเต คนเดินป่าคนหนึ่ง เห็นนางนั้นแล้ว
 โว ก็ โหตี”ติ ปุจฺฉิตวา “ธิตา ถามว่า “ท่านผู้เจริญ นางนี้เป็นอะไร
 เม”ติ สฺตุวา พาราณสี คนดูว่า กับท่าน” ดังนี้ ได้ฟังว่า “เป็นธิดา
 “เทว มยา หิมวณฺตปุปฺเทเส เอวรูปา ของเรา” จึงกลับไปยังเมืองพาราณสี แล้ว
 นาม เอกสุส ตาปสฺสุส ธิตา กราบทูลพระราชาว่า “ข้าแต่สมมติเทพ
 ทิฏฺฐา”ติ รมฺโถ อาโรเจสิ. ข้าพระองค์ พบลูกสาวของพระดาบส
 รูปหนึ่ง มีความงามเห็นปานนี้ใน
 หิมวันตประเทศ”.

ตี สฺตุวา โส สวณฺตสฺสกุเณว ท้าวเธอทรงสดับค่านั้นแล้ว (มีพระทัย)
 พชฺฉิตวา วนจรกั มคฺคฺกุเทสกั กตฺวา ปฏิพัทธ์เกี่ยวเกาะ (แม้เพียง) ได้ฟัง (เรื่อง
 จตฺรจฺฉินียา เสนาย ตี จานั ของนาง) ทรงให้คนเดินป่านำทางเสด็จ
 คนดูว่า ขนฺธาวารั นิวาสาเปตฺวา ไปยังที่นั่นพร้อมด้วยเสนาสี่เหล่า แล้ว
 วนจรกั อาทาย อมจฺจกณฺปริวฺโต รับสั่งให้ตั้งค่ายพัก พาคนเดินป่าแวดล้อม
 อสฺสสมปทั ปวิสฺตวา มหาสตุตฺ ด้วยหมู่อำมาตย์เสด็จเข้าไปยังอาศรมบท
 วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน “ฆนฺเต ให้วพระมหาสัตว์ แล้วประทับนั่ง ณ
 อิตฺถิโย นาม พุรฺหมจฺฉริยสุส มลั ที่ส่วนหนึ่งตรัสว่า “ท่านผู้เจริญ ขึ้น
 ตุมฺหากั ธิตริ อหิ ปฏฺิซฺฉกฺคิสฺสามิ”ติ ชื่อว่า หญิงทั้งหลาย เป็นมลทินแก่พรหม-
 อาห. จรรย์, ข้าพเจ้าจะเลี้ยงดูธิดาของท่านเอง”.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โพธิสตุโต ปน “กี นุ โข เอตสุมิ
 ปทุเม”ติ อาสงกั กตฺวา อุทกั
 โอตริตฺวา อาเนตภาเวน ตสฺสา
 กุมาริกาย “อาสงกากุมาริ”ติ นามั
 อภาสิ. โส ตั ราชานั “อิมั
 คเหตุวา คจฺฉา”ติ .อุชุกั อวตฺวา
 “มหาราช อิมาย กุมาริกาย นามั
 ชานนุโต คณฺหิตฺวา คจฺฉา”ติ อาห.

ตั สุตฺวา ราชา อาห “ตุเมหิ
 กถิตฺเต ชานิสฺสามิ ภาเน”ติ. “อหั
 เต น กถेमิ, ตฺวํ อตฺตโน
 ปญญาพเลน นามั ชานนุโตว
 คเหตุวา ยาหิ”ติ. โส “สาธู”ติ
 สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ตโต ปฏฺจาย อมจฺเจหิ
 สหุธิ “กีนามา นุ โข เอสา”ติ
 นามั อุปฺชาเรติ.

โส ยานิ ทุชฺชชานานิ นามานิ ตานิ
 กิตฺเตตฺวา “อสุกา นาม ภาวิสฺสติ
 อสุกา นาม ภาวิสฺสติ”ติ โพธิสตุเตน
 สหุธิ กถสิ. ตั สุตฺวา โพธิสตุโต
 “น เอวํ นามา”ติ ปฏิกุชิปติ.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ เพราะข้อที่ทำความ
 สงสัยว่า “มีอะไรอยู่ในดอกบัวนี้หนอ”
 จึงลงน้ำแล้วนำ (นาง) มา จึงตั้งชื่อนาง
 กุมาริกานั้นว่า “อาสังกากุมาริ”. พระ-
 ดาบสนั้นมิได้ทูลพระราชบุตรตรง ๆ ว่า
 “ขอพระองค์ จงนำนางนี้ไปเถอะ” (แต่)
 ทูลว่า “มหาบพิตร พระองค์รู้จักชื่อนาง
 กุมาริกานี้ ก็จงรับไปเถิด”.

พระราชบุตรทรงสดับคำนั้นแล้ว จึงตรัสว่า
 “ข้าพเจ้าจะรู้คำที่ท่านพูดได้อย่างไรเล่า
 ท่านผู้เจริญ”. พระดาบสทูลว่า “อาตมา
 จะไม่บอกกับมหาบพิตรละ, พระองค์รู้จัก
 ชื่อด้วยกำลังปัญญาของพระองค์แล้วจง
 รับไปเถอะ”. พระราชารับว่า “ดีละ”
 จำเดิมแต่นั้น ทรงพิจารณาชื่อกับพวก
 อำมาตย์ว่า “เธอชื่ออะไรหนอ”.

ท้าวเธอตรัสกับพระโพธิสัตว์ระบุชื่อที่รู้
 ได้ยากว่า “คงชื่ออย่างโน้น คงชื่อ
 อย่างโน้น”, พระโพธิสัตว์ ฟังคำนั้นแล้ว
 จึงปฏิเสธว่า “มิใช่ชื่ออย่างนี้”.

ออก รณโณ นาม อุปชา-
เรณุตสเสว สัจจโร อติโต. ตทา
หตุถิสสมนุเส สีหาทโย วาพา
คณฺหฺนฺติ, ทิมชาติกปริปนฺโถ โหติ,
มกุชฺชิกปริปนฺโถ โหติ, สีเตน
กิลเมตฺวา พหุ มนุเสสา มรฺนฺติ.

ออก ราชา กุชฺฌิตฺวา “กึ เม
เอตายา”ติ โพรสิตฺตสฺส กถตฺวา
ปายาสี. อาสงฺกา กุมาริกา ตํ ทิวสํ
ผลิกวาตปานํ วิวริตฺวา อตฺตानํ
ทสฺเสนฺตี อฏฺฐาสี.

ราชา ตํ ทิสฺวา “มยํ ตว นามํ
ชานิตุํ น สกฺโกม ตวํ หิมวฺนฺเตยว
วสิ, มยํ คมิสฺสามา”ติ อาห. “กหํ
มหาราช คจฺจนฺโต มาทิสํ อิตฺถิ
ลภิสฺสสิ, มม วจฺนํ สฺนฺนาหิ,
ตาวตีสทเวโลก จิตฺตลตาวเน อาสวตี
นาม ลตา อตฺถิ, ตสฺส ผลสฺส
อพฺพนฺตเร ทิพฺพปานํ นิพฺพตฺติ, ตํ
เอกวารํ ปิวิตฺวา จตฺตาโร มาเส
มตฺตา หุตฺวา ทิพฺพสยเน สยฺนฺติ,

ครั้งนั้น เมื่อพระราชาทรงพิจารณา
ชื่ออยู่ ปีหนึ่งล่วงไปแล้ว. ครั้งนั้น
สัตว์ร้าย มีราชสีห์เป็นต้น จับช้าง ม้า
และมนุษย์, อันตรายจากทมิฬชาติย่อมมี,
อันตรายจากแมลงย่อมมี, มนุษย์ทั้งหลาย
ทุกข์ทรมานด้วยความหนาว ได้ล้มตาย
เป็นอันมาก.

ต่อมา พระราชาทรงพระพิโรธ ตรัสแก่
พระโพรสิตฺว่า “หญิงนั้นไม่มีประโยชน์
อะไรแก่เรา” ดังนี้แล้ว เสด็จไป. วันนั้น
อาสังกากุมารี เปิดหน้าต่างแก้วผลึกยื่น
เปิดเผยตนอยู่.

พระราชาทอดพระเนตรเห็นนางแล้ว ตรัส
ว่า “เราไม่อาจจะรู้จักชื่อของเธอได้ เธอ
จงอยู่ในป่าหิมพานต์ต่อไปเถอะ, พวกเรา
จะไปละ”. นางทูลว่า “ข้าแต่มหาราช
พระองค์เมื่อไปที่ไหน จะได้หญิงเช่น
หม่อมฉันเล่า, ขอพระองค์จงฟังคำของ
หม่อมฉัน, ในดาวดึงส์เทวโลก มีเครื่องเถา
ชื่ออาสวตี ในสวนจิตรลดา, เครื่องดื่ม-
ทิพย์เกิดขึ้นภายในผลของเครื่องเถานั้น,
เทพยดาได้ดื่มน้ำทิพย์นั้นครั้งเดียว ก็นอน
เมามายอยู่บนที่นอนทิพย์ ตลอดสี่เดือน,

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา ปน วสุสสหสฺเสน ผลติ,
 สุราโสณฺหา เทวปุตฺตา อโธ ผลํ
 ลภิสฺสามาติ ทิพฺพปาเน ปิปาสํ
 อธิวาเสตฺวา วสุสสหสฺสํ นินฺวทฺธํ
 คนฺตฺวา ตํ ลตฺถํ 'อโรคา นุ โข'ติ
 โอลิเกนฺตฺติ, ตฺวํ ปน เอกสฺวจฺฉเรเนว
 อุกฺกณฺจโธ อาสา ผลวตี นาม สุขา,
 มา อุกฺกณฺจ"ติ วตฺวา ติสฺโส
 คาถา อภาสิ

ก็เครื่องเกา่นั้น ต่อพันปีจึงมีผลครั้งหนึ่ง,
 เหล่าเทพบุตรนักเลงสุรา พวกนั้นคิดว่า
 'พวกเราจักได้ผลไม้ออกจากเครื่องเกา'นี้' ดังนี้
 แล้วอดกลั้นความกระหายในการดื่มน้ำ
 ทิพย์ไว้แล้วเที่ยววนเวียนดูเครื่องเกา
 นั้นตลอดพันปีว่า 'เครื่องเกาไรโรคหรือหนอ',
 ส่วนพระองค์ลัดกลุ่มเพียงปีเดียวเท่านั้น
 ธรรมชาติความหวังที่มีผลย่อมเป็นความสุข
 พระองค์อย่างว่านวยไปเลย' ดังนี้แล้วกล่าว
 สามคาถาว่า

๒๖. "อาสาวตี นาม ลตา
 ชาติตา จิตฺตลตฺตาวเน
 ตสฺสา วสุสสหสฺเสน
 เอกํ นิพฺพตฺตเต ผลํ.

๒๖. "เครื่องเกาชื่ออาสาวตี เกิดในสวน
 จิตรลดา ต่อพันปี เครื่องเกานั้น
 จะผลิตผลผลหนึ่ง.

๒๗. ตํ เทวา ปยิริปาสนฺตฺติ
 ตาว ทูรผล" สตี"^๑
 อาสีเสว ตฺวํ ราช
 อาสา ผลวตี สุขา.

๒๗. ทวยเทพทั้งหลาย (พา) กันแวดล้อม
 เครื่องเกา'นั้น ทั้งที่ยังไกลต่อการ
 มีผล ราชะ ขอพระองค์จงหวังไว้
 เกิด ความหวังที่มีผลเป็นความสุข.

๒๘. อาสีเสเวว โส ปกฺขี
 อาสีเสเวว โส ทิโข
 ตสฺเสวสา สมิขฺฆตฺถ

๒๘. นกนั้นยังหวัง นกนั้นยังหวัง
 ความหวังของมัน ทั้งที่ยังอยู่ไกล
 ก็สำเร็จได้ ราชะ ขอพระองค์

^๑ น. ม. ทูรผล สตี.

ดาว ทูรคตา สติ
อาสีเสว ตูว์ ราช
อาสา ผลวดี สุธา”ติ.

จงหวังไว้เกิด (เพราะ) ความหวังที่
ให้ผลเป็นความสุข”.

ตตถ อาสาวตีติ เอว์นามิกา, สา
หิ ยสุมา ตสุสา ผล อาสา
อุปฺปชชติ, ตสุมา เอตฺ นามํ ลภิ.
จิตฺตลดาวเนติ เอว์นามเก อฺยุยานะ.
ตสุมี กิร อฺยุยานะ ตินฺรูกฺขลตาทีนํ
ปภา ตตถ ปวิฏฺฐปวิฏฺฐานํ เทวานํ
สรีรวณฺณํ จิตฺรํ กโรติ, เตนฺสสุ
“จิตฺตลดาวนฺน”ติ นามํ ชาตํ.

เครื่องเถามีชื่ออย่างนี้ว่า อาสาวตี
ในคานานั้น, จริงอยู่ เครื่องเถานั้นได้
นามนั้นเพราะผลของมันให้เกิดความหวัง.
คำว่า ในสวนจิตรลดา ความว่า ใน
อุทยานที่มีชื่ออย่างนี้. ได้ยินว่า ใน
อุทยานนั้น รัศมีของหญ้าต้นไม้และ
เครื่องเถาเป็นต้น ทำให้พรรณสรีระของ
ทวยเทพซึ่งเข้าไป ๆ ในที่นั้นวิจิตร
(สวยงาม), เพราะเหตุนั้น อุทยานนั้น
ชื่อว่า “สวนจิตรลดา”.

ปิยฺรฺปาสนฺตีติ ปุณฺนปฺปุณฺ อฺุเปณฺตี.
อาสีเสวติ อาสีสาหิเยว ปตฺตเถหิเยว,
มา อาสจฺเจทกมฺมํ กโรหิตฺติ.

คำว่า พวกกันแวดล้อม ได้แก่เข้าไปหา
บ่อย ๆ. คำว่า จงหวังไว้เกิด ความว่า
ขอพระองค์จงหวังเกิด คือ ขอพระองค์
จงปรารถนาเกิด, อธิบายว่า ขอพระองค์
อย่าตัดรอนความหวังเสียเลย.

ราชา ตสุสา กถาย พชฺฌิตฺวา
ปุณฺ อมจฺเจ สุนฺนิปาเตตฺวา ทสนามกํ
กาเรตฺวา นามํ คเวสนฺโต อปรมฺปิ
ส่วจฺฉวํ วสิ. ตสุสา ทสนามกมฺปิ

พระราชา ทรงเคลิบเคลิ้มด้วย
ถ้อยคำของนาง รับสั่งให้พวกอำมาตย์
ประชุมกันตั้งชื่อสิบชื่อ เมื่อแสวงหาชื่อ
อยู่ถึงปีหนึ่ง. แม้ชื่อทั้งสิบชื่อก็มีชื่อของ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๕

นามิ นาโหสิ, “อสุกา นามา”ติ
วุตเต โภธิสตุโต ปฏิกฺขิปเตว.

ปุณ ราชา “กึ เม อิมายา”ติ
ตุรงคํ อารุห ปายาสี. สปิ ปุณ
วตปาเน จตฺวา อตฺตานิ ทสฺเสสิ.
ตํ ทิสฺวา ราชา “ติฏฺฐ ตฺวํ มยํ
คมิสฺสามา”ติ อาห. “กสมฺมา ยาสี
มหาราชา”ติ. “ตว นามิ ชานิตุํ
น สกฺโกมี”ติ. “มหาราช กสมฺมา
นามิ น ชานิสฺสติ, อาสา นาม
อสมิขฺฆนกา นตฺถิ, มม วจฺนํ สฺกฺกาหิ,
เอโก กิร พโก ปพฺพตฺมฺมุทฺถนิ จิตฺโต
อตฺตนา ปตฺถิตํ สภิ, ตฺวํ กสมฺมา น
สภิสฺสสิ, อธิวเสหิ มหาราชา”ติ.

เอโก กิร พโก เอกสฺมี ปทฺมสฺเร โคจฺริ
คเหตุวา อุปฺปติตฺวา ปพฺพตฺมตฺถเก
นีสึยิ. โส ตํ ทิวสํ ตตฺถเวว วสิตฺวา
ปุณทิวเส จินฺเตสิ “อหํ อิมสฺมี

นางเลย, เมื่อพระราชชาตรัสว่า “ชื่อโน้น”
พระโพธิสัตว์ก็ปฏิเสธเสียตามเคย.

พระราชชาตรังค้ำอีกว่า “ประโยชน์
อะไรสำหรับเรากับหญิงนี้” ดังนี้แล้ว
เสด็จขึ้นม้าหลีกไป. ฝ่ายนางนั้นยืนที่
หน้าต่างเปิดเผยตนอีก. พระราชา
ทอดพระเนตรเห็นนางนั้นแล้วจึงตรัสว่า
“เธอคงอยู่เกิด พวกเราจักไปละ”. นาง
กราบทูลว่า “มหาราชะ ทำไมพระองค์
เสด็จกลับไปเสียละ”. ท้าวเธอตรัสว่า
“เราไม่อาจรู้ชื่อของเธอได้”. นาง
กราบทูลว่า “มหาราชะ เพราะเหตุไร
พระองค์จึงไม่รู้จักชื่อ (ของหม่อมฉัน),
ขึ้นชื่อว่าความหวัง จะไม่สำเร็จไม่มี,
ขอพระองค์จงสดับคำของหม่อมฉัน, เล่า
กันมาว่า นกยางตัวหนึ่งจับอยู่ที่ยอด
ภูเขา ก็ยังได้สิ่งที่ตนปรารถนา, เพราะ
เหตุไร พระองค์จะไม่ได้เล่า, มหาราชะ
พระองค์จงอดทนเถอะ”.

ได้ยินว่า นกยางตัวหนึ่ง เทียวหากินใน
สระบัวสระหนึ่ง แล้วก็บินขึ้นไปจับอยู่
บนยอดเขา. ตลอดวันนั้น มันจับอยู่บน
ยอดเขานั้นเอง วันรุ่งขึ้น คิดว่า “เรา

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปพฺพตมตฺตเก สฺขํ นิสินฺโน, สเจ
อิโต อนุจฺจาเวตฺวา^๑ เอตฺถเว นิสินฺโน
โคจรํ คเหตฺวา ปาณียํ ปิวิตฺวา อิมํ
ทิวสํ วสเยยฺย, ภาทฺรํ กํ วต อสฺสา”ติ.

อด ตํทิวสเมว สกฺโก เทวราชา
อสุรนิมมถนํ กตฺวา ตาวตีสภวเน
เทวิสฺสรียํ ลทฺธา จินฺตสิ “มม
ตาว มโนโรถ มตฺตํ ปตฺโต, อตฺติ
นุ โข อดฺเฒ^๒ โกจิ อปริปฺกณฺ-
มโนโรถ”ติ อฺปฺชาเรนฺโต ตํ พกํ
ทิสฺวา “อิมสฺส มโนรํ มตฺตํ
ปาเปสฺสามิ”ติ พกสฺส นิสินฺนญฺจานโต
อวิทฺุเร เอกา นที อตฺติ, ตํ นที
โอฆปฺกณฺณํ กตฺวา ปพฺพตมตฺตเกน
เปเสสิ.

พโก ตตฺถเว นิสินฺโน มจฺเฒ ขาทิตฺวา
ปาณียํ ปิตฺวา ตํ ทิวสํ ตตฺถเว
วสิ, อด อุกกํปี ภสฺสิตฺวา คตํ, เหว
มหาราช พโกปี ตาว อตฺตโน

อยู่สบายบนยอดเขานี้, หากว่าเราไม่ลง
จากภูเขานี้ จับอยู่บนนี้แหละ กินอาหาร
แล้วดื่มน้ำ ฟิงอยู่ได้ตลอดวัน, (ความคิดนี้)
ดีจริงหนอ”.

ถัดจากวันนั้น ท้าวสักกเทวราช ทรง
ปราบปรามอสูรแล้ว ได้ความเป็นใหญ่
ในหมู่เทวดาในภพชั้นดาวดึงส์แล้ว ดำริ
ว่า “ความปรารถนาแห่งใจของเรา
ถึงที่สุดแล้ว, มีใครอื่นใหม่หนอซึ่ง
เป็นผู้มีความปรารถนาแห่งใจยังไม่เต็ม”
ท้าวเธอพิจารณาอยู่ก็เห็นนกยางตัวนั้น
จึงดำริว่า “เราจักยังความปรารถนา
ของนกยางนี้ ให้ถึงที่สุด” ดังนี้แล้วจึง
บันดาลแม่น้ำสายหนึ่งซึ่งมีอยู่ไม่ไกลจาก
ที่นกยางเกาะอยู่นั้นให้เต็มฝั่งแล้ว ทอด
(แม่น้ำ) ไปถึงยอดเขา.

นกยางจับอยู่ ณ ยอดเขานั้นเอง กินปลา
ดื่มน้ำ จับอยู่ที่นั่น ตลอดทั้งวัน, แม่น้ำ
ก็ไหลไปแล้ว, มหาราชจะแม่นกยางยังได้
ผลแห่งความหวังของตนอย่างนี้, เพราะ

^๑ ฉ. ม. อโนตริควา.

^๒ ย. อรณฺเฒ.

อาสาฬหฺ ลภิ, ตฺวํ กสมานฺ เหตุไร พระองค์จะไม่ได้เล่า” ดังนี้แล้ว
ลภิสฺสสฺสึ”ติ วตฺวา อาสีสเถวติ อาทิมานฺ. กล่าวว่่า **ยังหวังอยู่ที่เดียว** ดังนี้เป็นต้น.

ตตฺถ อาสีสเถวติ อาสีสิเยว
ปตฺถเถสิเยว. **ปกฺขิ**ติ ปกฺเขหิ ยุตฺตตตฺตา
ปกฺขี. ทฺวิภฺขตฺตํ ชาตตายนฺ **ทฺโข. ตาว**
ทฺรคฺคตา สตีติ ปพฺพตฺมตฺถกโถ
มจฺฉานนฺจ อุกทสฺส จ ทฺรภาวํ ปสฺส,
เอวํ ทฺรคฺคตา สมานา สกฺกสฺส
อาณฺฎาเวณ พกฺสฺส อาสา ปฺรติเยวติ.

อถ ราชานํ ตสฺสา กถํ สุตฺวา
รูปํ พชฺฉิตฺวา กถาย อลฺลิสฺสโน คนฺตุ
อสกฺโกนฺโถ อมจฺเจ สนนฺปิเตตฺวา
สตนามํ กาทเรสิ. สตนามวเสน นามํ
คเวสนนฺตสฺสาปิสฺส อณฺเฏ สํวจฺจวํ
อติตํ. โส ตินฺณํ สํวจฺจวณํ อจฺเจยน
โพธิสฺสตํ อุปสงฺกมิตฺวา สตนามวเสน
“อสุกานาม อสุกา นาม ภาวิสฺสตี
ภนฺเต”ติ ปุจฺฉิ. “น ชานาสี
มหาราชานํ”ติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **จงหวัง**
ได้แก่ ท่านจงหวังที่เดียว คือ ท่าน
จงปรารถนานั้นแล. คำว่า **นก** ได้แก่
นกชื่อว่า ปักษี เพราะมีปีกทั้งสอง.
ชื่อว่า ทิฆะ เพราะเกิดสองครั้ง. คำว่า
ทั้งที่ยังอยู่ที่ไกล ความว่า ท่านจงดูว่าปลา
และน้ำไกลจากยอดเขา, ความหวังของ
นกยางซึ่งอยู่ที่ห่างไกลอย่างนี้ ยังเต็มได้
ด้วยอาณาพของท้าวสักกะ.

ครั้งนั้นพระราชาทรงสดับถ้อยคำ
ของนางแล้วทรงหลงใหลอยู่ในรูป ดิตใจ
อยู่ในน้ำเสียง ไม่อาจจะเสด็จไปได้ จึง
รับสั่งให้อำมาตย์ประชุมกันแล้วให้ตั้งชื่อ
ร้อยชื่อ. เมื่อท้าวเธอแสวงหาชื่ออยู่ถึง
ร้อยชื่ออีก ปีหนึ่งล่วงไปแล้ว. เมื่อล่วง
ไปได้สามปี ท้าวเธอเสด็จเข้าไปหาพระ-
โพธิสัตว์ แล้วตรัสถามด้วยสามารถชื่อ
ร้อยชื่อว่า “ท่านผู้เจริญ ชื่อโน้น
(ไซ้ใหม่) ชื่อโน้น (ไซ้ใหม่)”. พระโพธิสัตว์
ทูลว่า “มหาบพิตร พระองค์ไม่ทราบ
หรือ”.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โศก “คมิสสามทานิ มยหนุ”ติ โโพธิสตุตต์
 วนุทิตวา ปายาสิ. อาสงกกา กุมาริกา
 จ ปุณฺ ผลิกวาตปานํ นิสฺสาย
 จิตาว. ราชา ตํ ทิสฺวา “ตุวํ อจฺจน,
 มยํ คมิสสามา”ติ อาห. “กสฺมา
 มหาราชา”ติ. “ตุวํ มํ วจเนนเว
 สนฺตปฺเปสิ, น จ กามรติยา, ตว
 มธฺรฺวจเนน พชฺฌิตฺวา วสนฺตสฺส
 มม ตินิ สํวจฺจนฺรานิ อติกฺกนฺตานิ,
 อิทานิ คมิสฺสามิ”ติ วตฺวา อิมา
 คาคา อาห

๒๙. “สมฺเปสิ โข มํ วาจา
 น จ สมฺเปสิ กมฺมฺนา
 มาลา เสเรยฺยกสฺเสว
 วณฺณวนฺตฺวา อคฺนฺธิกา.

๓๐. อผลํ มธฺรํ วาจํ
 โย มิตุเตสฺส ปกฺุพฺพติ
 อทํ อวิสฺสขํ โภคํ
 สนฺธิ เตนสฺส ชีรติ.

ทำมาเธอทรงดำริว่า “เราจักไปบัดนี้” ดังนี้
 แล้วถวายนมัสการพระโพธิสัตว์เสด็จ
 หลีกไป. นางอาสงกกากุมารียืนพิงหน้าต่าง
 แก้วผลึกอีก. พระราชาทอดพระเนตร
 เห็นนางนั้นแล้ว จึงตรัสว่า “เธอคงอยู่
 เกิด, เราจะไปละ”. นางทูลว่า “เพราะ
 เหตุไร มหาราช”. พระราชา ตรัสว่า
 “ขอให้เราอ้อมเอิบด้วยถ้อยคำเท่านั้น, มิใช่
 ให้อ้อมเอิบด้วยความยินดีในกาม, เมื่อเรา
 ผูกพันอยู่ด้วยถ้อยคำ น้ำเสียงอันไพเราะ
 ของเธอ สามปีล่วงไปแล้ว, เราจะไป
 บัดนี้” แล้วตรัสคาถาเหล่านี้ว่า

๒๙. “ขอให้เราชื่นใจ ด้วยคำพูดเท่านั้น
 มิได้ให้ชื่นใจ ด้วยการกระทำเลย
 เหมือนดอกทองกวาวมีแต่สี หาก
 กลิ่นมิได้จะนั้น.

๓๐. ผู้ใดไม่ยอมให้ ไม่ยอมสละซึ่งโภคะ
 ให้มิตร พุดแต่ว่าจาไพเราะ
 อ่อนหวานซึ่งปราศจากผล เพราะ
 เหตุนั้น ความสัมพันธ์ของเขา
 ย่อมเสื่อมไป.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 ๘๖๖ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐

๓๑. ยี่ หิ กยิรา ตี่ หิ วเท
 ยี่ น กยิรา น ตี่ วเท
 ออกโรนตี่ ภาสมานี่
 ปริชานนุติ ปณฺหิตา.

๓๒. พลญจ วต เม ชีณี่
 ปาถะยญจ น วิชชติ
 สงฺเก ปาณูปโรธาย
 หนฺท ทานี วชามหนฺ”ติ.

ตตฺถ สมเปสึติ สนฺตปเปสิ
 ปิณฺสี. มาลา เสเรยยกสุเสวติ
 กรณฺทกฺกรณฺทกฺสุส^๑ เทสนาสีสมเวตฺ.
 ยงฺกิญฺจึ ปน สุวณฺณกรณฺทกฺชย-
 กุสุมนาทิกั อยฺณมฺปิ ปุปฺผั
 วณฺณสมฺปนฺนั อคฺนฺธกั, สพฺพนฺตึ
 สนฺธาเยวมาห.

วณฺณวณฺตา อคฺนฺธิกาทิ ยถา
 เสเรยยกาทินั มาลา วณฺณวณฺตตาย
 ทสฺสเนน ตปฺเปติ, อคฺนฺธตาย
 คณฺธเนน น ตปฺเปติ, เอวํ ตูวํ มั

๓๑. เพราะว่า บุคคลควรพูดสิ่งที่ทำได้
 เท่านั้น ไม่ควรพูดสิ่งที่ทำไม่ได้
 บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมรู้คนดีแต่พูด
 (แต่) ไม่ทำ.

๓๒. เราหมดกำลังแล้ว และเสียบึงก็
 ไม่มี เราหวังในความพินาศแห่ง
 ชีวิต เอาเถอะ เราจะไปในบัดนี้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ให้ชื่นใจ
 ความว่า ให้โอบิรม คือ สดชื่น. คำว่า
 มาลา เสเรยยกสุเสว นั้น เป็นหัวข้อการ
 แสดงดอกช่อ และดอกหงอนไก่. ก็
 ดอกไม้อย่างอื่น อย่างใดอย่างหนึ่ง
 มีดอกทองกวาว ดอกหงอนไก่และดอก
 ชัยพฤกษ์เป็นต้น มีสี (สวยแต่) หากลิ้น
 มิได้, ท่านกล่าวหมายถึงดอกไม้เหล่านั้น
 ทั้งหมด.

ในคำว่า มีแต่สี หากลิ้นมิได้ ท่าน
 แสดงว่า ดอกทองกวาวเป็นต้น (ทำ)
 ให้สดชื่น (แม้) เพียงได้เห็นเพราะสีสวย,
 (แต่) เพราะไม่มีกลิ่น หาให้สดชื่นด้วยกลิ่น

^๑ ฉ. ม. สุวณฺณกรณฺทกฺสุส.

ทสฺสเนน ปิยวจนเนน จ สนฺตปฺเปสิ,
น กมฺมุนาติ ทีเปติ.

อททนฺติ ภาทเท โย อิมํ นาม โภคํ
เต ทสฺสามิติ มธฺรฺวจนเนน วตฺวา ตํ
โภคํ อททนฺโต อวิสฺสชฺเชนฺโต เกวลํ
มธฺรฺวจนเมว กโรติ, เตน สทฺฐี อสฺส
มิตฺตสฺส สนฺธิ ชีรติ, มิตฺตสนฺถเว^๑
น ฆฎฺฐิติ.

ปาเถยฺยญฺจาติ ภาทเท มยฺหํ ตว
มธฺรฺวจนเนน พชฺฌิตฺวา ติณิ สํวจฺจรานิ
วสนฺตสฺสเสว หตฺถิอฺสฺสรณปฺตติสฺงขาตํ
พลญฺจ ชีณํ, มนุสฺसानํ ภาตฺตเวตฺน-
สฺงขาตํ ปาเถยฺยญฺจ นตฺถิ.

สงฺเก ปาณฺุปโรธยาติ สุวาทํ อีเชว
อตฺตโน ชีวิตวินาสํ อาสงฺกามิ
หนฺท อิทานาหํ คจฺจนามิตฺติ.

ไม่ ฉันทใด, เธอให้เราสดชื่นด้วยการเห็น
และด้วยการพูดอ่อนหวาน, (แต่) ไม่ให้
เราสดชื่นด้วยการกระทำเลย ฉะนั้น.

คำว่า **ไม่ยอมให้** ความว่า เธอผู้เจริญ
คนใด พูดด้วยคำไพเราะอ่อนหวานว่า
เราจะให้โภคะชื่อนี้แก่ท่าน ดังนี้แล้วไม่ให้
โภคะ ไม่สละโภคะนั้น ชื่อว่าพูดถ้อยคำ
อ่อนหวานอย่างเดียวเท่านั้น, ความ
ผูกพันฉันมิตรกับเขาย่อมเสื่อมไป, คือ
(เขาทั้งสอง) ไม่ผูกพันกันด้วยสันถวะ-
ไมตรี.

คำว่า **เสบียง** ความว่า เธอผู้เจริญ
เมื่อเราหลงน้ำเสียงอันไพเราะอ่อนหวาน
ของเธอ อยู่(ที่นี่) ถึงสามปี กำลังของเรา
กล่าวคือพลช้าง พลม้า พลรถ และ
พลเดินเท้า หหมดแล้ว, และเสบียงทาง
กล่าวคืออาหารและค่าจ้างของมนุษย์ก็
ไม่มี.

คำว่า **เราหวังในความพินาศแห่งชีวิต**
ความว่า เรานั้นหวังได้ว่า ชีวิตของตนจะ
พินาศในที่นี้ เอาเถอะ เราจะไปในบัดนี้.

^๑ ฉ. ม. มิตฺตสนฺถโว.

อาสาชกา กุมาริกา รมญโ
 วจนํ สุตฺวา “มหาราช ตฺวํ มยุหํ
 นามํ ชานาสี, ตยา วุตฺตเมว มม
 นามํ, อิมํ เม ปิตุ กเถตฺวา มํ
 คณฺหิตฺวา ยาหิ”ติ รมญฺชา สทฺธิ
 สลฺลปฺนฺตี อาห

๓๓. “เอตทเว หิ เม นามํ
 ยํ นามสฺมี รกสภ
 อาคมเหติ มหาราช
 ปิตริ อามนฺตยามหนฺ”ติ.

ตสฺสตุโถ ยํ มํ อาห เอตํ
 อาสชกาเตวว มม นามนฺติ. ตํ
 สุตฺวา ราชฯ โพรสิตฺตสฺส สนฺติกํ
 คณฺตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต ตุมฺหากํ
 ธิตา อาสชกา นามา”ติ อาห.

ตํ สุตฺวา มหาสตุโถ “นามํ
 ฉาตกาลโต ปฏฺจาย ตํ คเหตุวา
 คจฺฉ มหาราชฯ”ติ อาห. ตํ สุตฺวา
 โส มหาสตุตํ วนฺทิตฺวา ผลิกวิมาน-

อาสาชกา กุมารี พังพระดำรัสของ
 พระราชาแล้วกราบทูลว่า “มหาราช
 พระองค์ไม่รู้จักชื่อของหม่อมฉัน (หรือ),
 ก็พระดำรัสที่พระองค์ตรัสนั้นแหละเป็นชื่อ
 ของหม่อมฉัน, ขอพระองค์จงตรัสบอก
 ชื่อนี้แก่บิดาของหม่อมฉันแล้วรับหม่อมฉัน
 ไปเถอะ” เมื่อจะทูลเจรจากับพระราชา
 จึงทูลว่า

๓๓. “ข้าแต่จอมพลรท พระดำรัสที่
 พระองค์ตรัสนั้นแหละ เป็นชื่อของ
 หม่อมฉัน มหาราชฯ ขอพระองค์
 จงคอย หม่อมฉันจะไปลาบิดา”.

ใจความคถาถานั้นว่า คำที่เขาพูด
 ถึงหม่อมฉันว่า อาสชกา นั้นแหละ
 เป็นชื่อของหม่อมฉัน. พระราชาทรง
 สดับค่านั้นแล้ว จึงเสด็จไปหาพระโพธิ-
 สัตว์ทรงถวายนมัสการแล้วตรัสว่า “ท่าน
 ผู้เจริญ ลูกสาวของท่าน ชื่ออาสาชกา”.

พระโพธิสัตว์ฟังค่านั้นแล้ว จึงทูลว่า
 “จำเดิมแต่กาลที่พระองค์ทราบชื่อแล้ว
 จงรับนางไปเถิด มหาบพิตร”. ท้าวเธอ
 สดับค่านั้นแล้ว จึงทรงนมัสการ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทวาริ อากนตุวา : “อชช ภัทเท
ปีตราปี ตวั มยหิ ทินุนา, เอहि
ทานิ คมิสสามา”ติ.

ตัม สุตวา सा “आकमेहि महाराज
पीत्रि आमनुद्यामहन्”ति वदुवा
पासाथा ओदरिदुवा महासत्तु
वनुทิตुवा โรทิตुवा ขมาเปตุवा रणुणे
सनुतिकि आकता. राजा तं कहेदुवा
पाराणसी कनुदुवा पुत्तुत्थिताहि
वत्तुणुत्तो पियसवासं वसि. पोथिसत्तो
अपरिहेनुत्तुमानो पुरुहुमलोके उप्पुत्थि.

सतुगा इमि चम्मथेसन्
आहरिदुवा सजुजानि पकासेदुवा
ชาत्तकिं सोमथानेसि. सजुजपरियोसाने
उकुणुणुजित्ठิกुत्तु सोत्तापत्तुत्थिले पत्तिग्गुจहि.
“त्ता आसङ्गा गुमारिका पुराण-
त्तुत्थियिका ओहिสิ, राजा उकुणुणुजित्ठिकुत्तु
ओहिสิ, तापसो पन ओहमेवा”ति.

อาสงฆชาตถาวณณนา ปญจมา.

พระมหาสัตว์... เสด็จมาสู่ประตูลิมา
แก้วผลึกแล้วตรัสว่า “เธอผู้เจริญ บิดา
(ของเธอ) มอบเธอให้แก่เราแล้ว ในวันนี้,
มาเถะ เราจะไปบัดนี้”.

นางฟังพระดำรัสนั้นแล้วทูลว่า “มหา-
ราชา พระองค์จงคอย (ให้) หม่อมฉันลา
บิดาเสียก่อนเถิด” ดังนี้แล้ว ลงจาก
ปราสาท ใ้หัวพระมหาสัตว์ ร้องให้
แล้วให้ท่านอภัยโทษแล้วมาเฝ้าพระราชา.
พระราชาทรงรับนางไปยังเมืองพาราณสี
ทรงเจริญด้วยพระราชโอรสและราชธิดา
อยู่(ด้วยกัน) ด้วยความรัก. พระโพธิสัตว์
ไม่เสื่อมจากฌาน (ตายแล้ว) ไปเกิดบน
พรหมโลก.

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศสัจจะ
ทั้งหลายแล้วทรงประชุมชาดก. ในเวลา
จบสัจจะ ภิกษุผู้กระวนกระวายได้ตั้งอยู่
ในโสตาปัตติผล. “อัสังกากุมาริ
ในกาลนั้นเป็นภรรยาเก่า, พระราชา
เป็นภิกษุผู้กระวนกระวาย, ส่วนพระ-
ดาบสเป็นเรือดกาคดแล”.

พรรณนาอัสังกชาดก ที่ ๕ จบ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๖

๖. มิกาลโปชาตก (๓๘๑)

๓๔. “น เม รุจิ มิกาลโป
ยสุส เต ตาทิสี คติ
อตฺตจํ ตาต คจฺฉลึ
อภฺมึ ตาต เสวสิ.

๓๕. จตุกุกณฺเณว เกทารํ
ยถา เต ปจวี ลียา
ตโต ตาต นีวตฺตสุส
มาสุ เอตฺโต ปรั คมิ.

๓๖. สนฺติ อณฺเณปิ สกฺกนา
ปตฺตยานา วิหฺงคฺมา
อุกฺขิตฺตา วาตเวเคน
นฺนฺจฺจา เต สสุสตีสมฺมา.

๓๗. อกฺตฺวา อปรณฺณสุส
ปีตุ วุฑฺฒสุส สาสนํ
กาลฺวาเต อติกฺกมฺม
เวรมฺภานํ วสํ อคา.

๖. มิกาลโปชาตก (๓๘๑)

๓๔. “แนะนำมิกาลโปะ พ่อไม่ชอบใจ
การบินไปไกลเช่นนั้นของเจ้าเลย
เจ้าบินสูงเกินไป เจ้าช่องเสพภูมิ-
สถานอันไม่สมควร.

๓๕. ลูกรัก แผ่นดินพึงปรากฏแก่เจ้า
เหมือนคันนา ๔ มุม เมื่อใด เมื่อนั้น
เจ้าจงกลับมาเสียจากที่นั่น เจ้าอย่า
ได้บินล่องล้าเลยไปจากที่มีประมาณ
เพียงนี้ไปเป็นอันขาด.

๓๖. แม้แรงอื่น ๆ ซึ่งมีปีกเป็นพาหนะ
บินไปในเวหา มีอยู่มาก แรงเหล่านี้นั้นสำคัญตบเสมอว่าเป็นผู้ตัดเทียม
กับแผ่นดินและขุนเขา (อันเป็นสิ่ง
คงทนอยู่ชั่วกาลปาวสาน) จึงถูก
กำลังลมบนพัดหอบไป พากัน
พินาศหมดสิ้น.

๓๗. แรงชื่อมิกาลโปะไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน
ของแรงชื่ออปรณณะ ผู้บิดาซึ่งเป็น
ผู้เจริญด้วยคุณสมบัติ ได้บินล่องเลย
ลมต่ำ (กาลวาต) ไปสู่อำนาจของ
ลมแวมภะ (ลมบน).

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๘. เตตสฺสํ ปุตฺตํ จ ท้าวรา . จ
 เย จญฺเณ อนุชิวโน
 สพฺเพ พุยฺสนมาปาทุ
 อโนวาทฺหเร ทิเช.

๓๙. เอวมุปี อิท วุฑฺฒานํ
 โย วากุญํ นาวพุชฺฌติ
 อติสีมํ จโร ทิตฺโต
 คิซฺโฆ วาตีตฺตาสโน
 สพฺเพ พุยฺสนํ ปโปปนฺติ
 ออกฺตฺวา พุทฺธฺสํสาสนนุ”ติ.

มิคาลอปปชาดกํ ฉฎฺจํ.

๓๘. บุตรและภรรยา . . . ของนกแร้ง
 มิคาลอปปะนั้น . . . และเหล่าแร้งอื่น
 ที่อาศัยแร้งมิคาลอปปะนั้น ดำรงชีพ
 อยู่ จึงพากันถึงความพินาศหมดสิ้น
 เมื่อแร้งมิคาลอปปะ ไม่ทำตามโอวาท
 ของบิดา.

๓๙. บุคคลใดในโลกนี้ ไม่เชื่อฟังคำของ
 ผู้เจริญทั้งหลาย บุคคลนั้นย่อมถึง
 ความพินาศ เพราะไม่ทำตาม
 คำสั่งสอนของท่านผู้รู้ ดุจแร้ง
 ละเมียดคำสั่งสอนบินเลยเขตแดน ถึง
 ความพินาศหมดสิ้น ฉะนั้น”.

มิคาลอปปชาดก ที่ ๖.

๖. มิกาโลปชาตกถา

(๓๘๑)

น เม รุจิติ อิทํ สตุถา
เซตวเน วิหรนุโต เอกํ ทุพฺพจภิกขุํ
อวารพฺภา กเถสิ.

อถ สตุถา ตํ ภิกขุํ
ปกุโกสาเปตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ
ภิกขุํ ทุพฺพโจ”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อาม
ภนฺเต”ติ วุตฺเต “น โข ภิกขุ
อิทาเนว, ปุพฺเพปิ ตฺวํ ทุพฺพโจเยว,
ตุพฺพจภาวํ ปน นิสฺสาย ปณฺหิตานํ
วจนํ อภิโรนุโต เวรมุภาวตมฺเข
พฺยสนํ คโตสิ”ติ วตฺวา อตฺตํ อหริ.

อตีเต พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพรสิสฺตโต คิขฺฆโยนิยํ
นิพฺพตฺติตฺวา อปรณฺณคิขฺฆโม นาม
อโหสิ. โส คิขฺฆคณฺปริวฺโต คิขฺฆกฺกุ-

๖. พรณนามิกาโลปชาตก

(๓๘๑)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ผู้ว่ายากรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนา
นี้ว่า **พ่อไม่ชอบใจการบิณฑบาตไปไกลเช่นนั้น**
เป็นต้น.

ครั้งนั้น พระศาสดารับสั่งให้เรียก
ภิกษุรูปนั้นมาตรัสถามว่า “ดูกรภิกษุ
ทราบว่าเป็นผู้ว่ายากจริงหรือ” เมื่อ
ท่านกราบทูลว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”
จึงตรัสว่า “ดูกรภิกษุ เธอเป็นผู้ว่ายาก
ในบัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ได้, แม้ในกาลก่อน
เธอก็เป็นผู้ว่ายากเหมือนกัน, แต่เพราะ
อาศัยความเป็นผู้ว่ายาก เธอไม่ทำตาม
คำของบัณฑิตทั้งหลาย จึงถึงความ
วอดวายที่ช่องลมเวรมุภาวต (ลมบน)”
แล้วทรงนำอดีตนิทานมาว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชย์ ณ พระนครพาราณสี
พระโพรสิสฺตว้บงเกิดในกำเน็ดแรงได้ชื่อว่า
อปรณฺณคิขฺฆะ. แรงพระโพรสิสฺตว้บง มี

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปพฺพเต วสิ, ปุตุโต ปนสฺส มิกาโลโป
นาม ฅามสมฺปนฺโน อโหสิ, โส
อญฺเฒสฺ อธิษฺฏานํ สิมํ อติภุมิตฺวา
อติอุจฺจํ อุปฺปติ.

กฤษฺฎมา “ปุตุโต เต อติหุริ อุปฺปตติ”ติ
กฤษฺฎมรณฺเวย อากฺโขขีสุ. ตํ สุตฺวา
โส ตํ ปกฺโกเสาเปตฺวา “ตฺวํ กิร
ตาท อติอุจฺจํ กจฺจนฺสิ, อติอุจฺจํ
กจฺจนฺโต ชีวิตกฺขยํ ปาปฺพนิสฺสตี”ติ^๑
วตฺวา ติสฺโส คาถา อภาสิ

๓๔. “น เม รุจิ มิกาโลป
ยสฺส เต ตาทิสฺสํ คติ
อติอุจฺจํ ตาท กจฺจนฺสิ^๒
อภูมึ ตาท เสวสิ.

๓๕. จตฺตฺกฺกณฺณวํ เกทาริ
ยถา เต ปจฺวี ลียา
ตโต ตาท นีวตฺตสฺสุ

ฝูงแร้งแวดล้อม อาศัยอยู่ที่เขาศิขณภูมิ
(เขาที่มียอดเหมือนแร้ง), ส่วนลูกของพระ-
โพธิสัตว์ได้ชื่อว่ามีคาโลปะ เป็นแร้ง
สมบูรณ์ด้วยเรี่ยวแรง, มันมักจะบินสูง
เกินไปจนเลยเขตแดนของแร้งตัวอื่น ๆ.

พวกแร้งบอกแก่พญาแร้งว่า “ลูกของ
ท่านมักจะบินสูงเกินไป”. พญาแร้งนั้น
ฟังคำนั้นแล้วจึงให้เรียกมีคาโลปะนั้นมา
แล้วกล่าวว่า “พ่อคุณข่าวว่า เจ้ามักบิน
สูงเกินไป, นกแร้งเมื่อบินสูงเกินไปก็จะ
ถึงความสิ้นชีวิต” แล้วได้กล่าวสามคาถา
ว่า

๓๔. “แน่ะลูกมีคาโลปะ พ่อไม่ชอบใจ
การบินไปไกลเช่นนั้น ของเจ้าเลย
ลูกรัก เจ้าบินไกลเกินไป ลูกรัก
เจ้าไปช่องเสพภูมิสถานไม่สมควร.

๓๕. ลูกรัก แผ่นดินพึงปรากฏแก่เจ้า
เหมือนคันทนา ๔ มุม เมื่อใด เมื่อนั้น
เจ้าจงกลับมาเสียจากที่นั่น เจ้าอย่า

^๑ ฉ. ปาปฺพนิสฺสตี.

^๒ ฉ. ม. ปตฺติ.

มาสุ เอตโต ปรี คมิ.

ได้บินล่องล้าเลยไปจากที่มีประมาณ
เพียงนี้ไปเป็นอันขาด.

๓๖. สนฺติ อญฺเฌปี สกฺุณา
 ปตฺตยานา วิหฺงคฺมา
 อุกฺขิตฺตา วาตเวเคน
 นฺฏฺจา เต สฺสสฺตีสฺมา”ติ.

๓๖. แม่นกแรงตัวอื่น ๆ ซึ่งมีปีกเป็น
พาหนะบินไปในเวหา มีอยู่มาก
แรงเหล่านั้น สำคัญตนเสมอว่า
เป็นผู้ทัดเทียมกับแผ่นดินและขุนเขา
(อันเป็นสิ่งคงทนอยู่ชั่วกาลปาวสาน)
จึงถูกกำลังลมบนพัดหอบไป พากัน
พินาศหมดสิ้น”.

ตตฺถ มิกาโลปติ ปุตฺตํ
นาเมนาลปติ. อตฺตจฺจํ ตาต คจฺฉสฺตีติ
ตาต ตฺวํ อญฺเฌสํ คิซฺฆณํ สีมํ
อติกฺกมิตฺวา อติอุจฺจํ คจฺฉสิ.
จตฺตกฺกณฺณํ เกทารนฺติ อิมินาสฺส สีมํ
อาจิกฺขติ. อิํ วุตฺตํ โหติ ตาต
ยทา เต อยํ มหาปจฺวี จตฺตกฺกณฺณํ
เกทารํ วย สียา, เอวํ ขุทฺทกา วย
หุตฺวา ปญฺญาเยถ, อถ ตฺวํ เอตฺตกา
จानา นีวตฺเตยฺยาสิ, เอตฺโต ปรี มา
คฺมิตฺติ. สนฺติ อญฺเฌปีติ น เกวล์
ตฺวเมว, อญฺเฌปี คิซฺฆณา เอวํ
กรีสฺสูติ ทีเปติ.

ในคาถานั้น พญาแร้งเรียกลูกว่า
มิกาโลปะ. คำว่า ลูกรัก เจ้าบินไกล
เกินไป ความว่า ลูกรัก เจ้าบินไกล
เกินไปจนล่องเลยเขตแดนของแรงตัวอื่น ๆ.
คำว่า คันหา ๔ มุม ความว่า พญาแร้ง
บอกเขตแดนแก่ลูกแร้งมิกาโลปะนั้นด้วย
คันหา ๔ มุมนี้. มีคำอธิบายนี้ว่า ลูกรัก
เมื่อใด แผ่นดินใหญ่นี้จะพึงเป็นเหมือน
คันหา ๔ มุมแก่เจ้า, คือพึงปรากฏเป็น
ของเล็กน้อยอย่างนี้, เมื่อนั้น เจ้าพึง
กลับมาจากที่มีประมาณเพียงนี้เสีย, อย่า
ได้บินล่องล้าเลยจากที่นี้ไปเป็นอันขาด.
คำว่า แร้งแม่เหล่าอื่นก็มีอยู่มาก ความว่า
พญาแร้งชี้แจงว่า มีใช้เพียงแต่เจ้า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุกฺขิตฺตฺตํ เต อมฺหากํ สิมํ
อติกฺกมิตฺวา คตา วาตเวเคน
อากฺขุฉิตฺตา นสฺสึสุ.

สฺสฺสฺสตีสมฺมาตี สฺสฺสฺสตีหิ ปฺรจฺวีปพฺพตฺตาทีหิ
สมํ อุตฺตํ มณฺญมฺมานา อุตฺตโน
วสฺสสฺสพฺพริมาณํ อายํ อปฺปฺเรตฺวาปิ
อนฺตรวา วินฺญฺจฺจตี อตฺตโก.

มิกาโลโป จ อนฺโนวาทกตฺตฺตา
ปีตุ วจฺนํ อกฺตฺวา ลฺงฺฆนฺโต ลฺงฺฆนฺโต
ปีตฺรา อกฺขฺชาตํ สิมํ ทิสฺวา ตํ
อติกฺกมฺม กาทฺวาเต เขปีตุวา เตปี
ฉินฺทิตฺวา อฺปปฺติโต เวรมฺภวาทมฺขํ
ปฺกฺขนฺทฺติ. อถ นํ เวรมฺภวาทา ปฺหฺรีสุ.
โส เตหิ ปฺหฺรฺมตฺโตว ขณฺฑาขณฺฑํ
หฺตุวา อากาเสยฺเว อนฺตรธาปี. เตน
วฺตุตํ

ตัวเดียวเท่านั้น, แม้แรงเหล่าอื่นก็ทำ
อย่างนี้เหมือนกัน.

คำว่า ถูกกำลังลมพัดหอบเอาไป ความว่า
แรงเหล่านั้น บินล่องเลยเขตแดนของ
พวกเรา จึงถูกกำลังลมแรงพัดหอบเอาไป
พากันพินาศสิ้น.

คำว่า สำคัญตนเสมอว่าเป็นผู้ทัดเทียม
กับแผ่นดินและขุนเขา (อันเป็นสิ่งคงทน
อยู่ชั่วกาลปาวสาน) ความว่า แรงเหล่านั้น
สำคัญตนว่าเสมอกับแผ่นดินและขุนเขา
เป็นต้นอันเป็นสิ่งคงทนถาวรยังไม่ทันที่
อายุของตนจะครบพันปีบริบูรณ์เลยก็พา
กันพินาศเสียในระหว่าง.

ก็แรงมิกาโลปะ เพราะเป็นผู้ไม่อยู่
ในโอวาทจึงไม่ทำตามคำของบิดา บินสูง
ขึ้นไป บินสูงขึ้นไป จนเห็นเขตแดน
ตามที่บิดาบอกไว้ เลยเขตแดนนั้นไปจน
สิ้นสุดลมดำ บินตัดผ่านแม่ลมดำนั้นขึ้น
ไปอีก บินลอยละลิวมุ่งหน้าตรงไปยังลม
เวรัมพะ (ลมบน). ลำดับนั้น ลมเวรัมพะ
พัดกระหน่ำแรงมิกาโลปะนั้น. มันพอ
ถูกลมเวรัมพะนั้นพัดกระหน่ำถูกเท่านั้น

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ก็กลายเป็นขึ้นเล็กขึ้นน้อยหายไป
 อากาศนั่นเอง. เพราะเหตุนั้น ท่านจึง
 กล่าวว่า

๓๗. “อกตวา อปรณฺณสุส
 ปิตุ วุฑฺฒสุส สาสนํ
 กาลวาเต อติกุम्म
 เวมุภานํ วสํ อคา.

๓๘. ตสฺส ปุตุตา จ ทารา จ
 เย จญฺเวย อนุชิวินโน
 สพฺเพ พยสนฺมาปาทุ
 อโนวาทกเร ทิเช.

๓๙. เอวมปิ อิธ วุฑฺฒานํ
 โย วากุญํ นาวพฺพุชฺชติ
 อติสิมํ จโร ทิตฺโต
 คิขฺโฆ วาติตฺตาสโน
 สพฺเพ พยสนํ ปโปปนฺติ
 อกตวา พุทฺธสาสนนุ”ติ.

อิมา ติสฺโส อภิสมฺพุทฺธคาธา.

๓๗. “แรงแม้มิคาโลปะไม่ทำตามคำสั่งสอน
 ของแรงแม้ปรัถณะผู้บิดา ซึ่งเป็น
 ผู้เจริญด้วยคุณสมบัติ จึงได้บิน
 ล่วงเลยลมดำไปสู่อำนาจของลม
 เวมัมพะ (ลมบน).

๓๘. บุตรภรรยา ของนกแรงแม้มิคาโลปะ
 นั้น และแรงแม้อื่นที่อาศัยมิคาโลปะ
 ดำรงชีพอยู่นั้นไม่เชื่อฟังโอวาท จึง
 พากันถึงความพินาศหมดสิ้น
 เพราะแรงแม้มิคาโลปะ ไม่ทำตาม
 โอวาทของบิดา.

๓๙. บุคคลใดในโลกนี้ ไม่เชื่อฟังคำของ
 ผู้เจริญทั้งหลาย บุคคลนั้นย่อม
 ถึงความพินาศ เพราะไม่เชื่อฟัง
 คำสั่งสอนของท่านผู้รู้ ดุจแรงแม้
 ละเมิดคำสั่งสอน บินเลยเขตแดน
 ถึงความพินาศหมดสิ้น ฉะนั้น”.

๓. คาถานี้ เป็นคาถาของพระอภิสัม-
 พุทธเจ้า.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ อนุชิวินติ ตํ นิสสาย
ชีวนกา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ผู้อาศัย**
แรงมิกาโลปะดำรงชีพ ได้แก่ ผู้อาศัย
แรงมิกาโลปะนั้นเป็นอยู่.

อโนวาทกร ทิเชติ ตสฺมีปิ มิกาโลเป
คิซุเม โอวาทํ อภิโรนเต สพุเพปี
เต เตน สทุธิ อติกุกมิตฺวา สิมํ
คณฺตฺวา วินาสํ ปาปฺถึเสสุ.

คำว่า **นกผู้ไม่ทำตามโอวาท** ความว่า
เมื่อแรงมิกาโลปะเหล่านั้นไม่ทำตามโอวาท
แรงเหล่านั้นแม้ทั้งหมดบินล่องเลยเขตแดน
พร้อมกับแรงมิกาโลปะนั้นแล้วพากันถึง
ความพินาศหมดสิ้น.

เอวมปีติ ภิกฺขเว ยถา โส คิซุเม,
เอวํ โย อญฺเฌปี คหฺนุโจ วา
ปพฺพชิตฺวา หิตานุกมฺปกานํ พุทฺธานํ
วจนํ น คณฺหติ, โสปี อยํ สิมํ
อติกุกมิตฺวา จรฺนฺโต ทิตฺโต ทปฺปีโต
คิซุเมว พุยฺสนํ ปาปฺถนาตีติ.

คำว่า **เหมือนแรงฉะนั้น** พระองค์
ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แรงนั้น
ฉันทิ, บุคคลแม้อื่นใด จะเป็นภุคฺทิสฺสํ
หรือบรรพชิตก็ตาม ก็ฉันทิ นั้น ไม่เชื่อถือ
พระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ทรง
อนุเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล, บุคคลนี้
แม้กระทั่งยวไปล่องเลยเขตแดน เยอหยัง
อวตติ ย่อมถึงความพินาศเหมือนแรง.

สตถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ
อาหริตฺวา สจฺจจานิ ปกาเสตฺวา
ชาตกํ สโมธานเสสิ “ตทฺห มิกาโลโป
ทฺพพฺพจภิกฺขุ อโหสิ อปรณฺโณ ปน
อหเมว”ติ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศสัจจะ
ประมวลชาดกว่า “แรงมิกาโลปะในชาติ
นั้นได้กลับชาติมาเป็นภิกษุผู้ว่ายากใน
ชาตินี้ ส่วนแรงอุปฺรณณะได้แก่เรา
ตถาคตนั่นเอง”.

มิกาโลปชาดกวรรณนา ฦจฺจา.

พรรณนามิกาโลปชาดกที่ ๖ จบ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๖

๓. สิริกาฬกณณิชาตก

(๓๘๒)

๔๐. “กา นุ กาเพน วณฺเณน
น จาปิ ปิยทสฺสนา
กา วา ตูวํ กสฺส วา ธีตา
กถิ ชาเนมุ ตํ มยํ.

๔๑. มหาราชสฺสหิ ธีตา
วิรูปกุขสฺส จณฺทียา
อหิ กาทิ อลกุชิกา
กาฬกณฺณิตี มํ วิทุ
โอภาสํ ยาจิโต เทหิ
วเสมุ ตว สนฺติเก.

๔๒. กีสึเล กีสมาจาเร
ปุริเส นิวิเส ตูวํ
ปุฏฺฐจา เม กาทิ อกุขาหิ
กถิ ชาเนมุ ตํ มยํ.

๔๓. มกุชึ ปลาสึ สารมฺภึ
อิสฺสุกึ มจฺจรี สโร
โส มยฺหิ ปุริโส กนฺโต
ลทฺธํ ยสฺส วินสฺสตี.

๓. สิริกาฬกณณิชาตก

(๓๘๒)

๔๐. “ท่านเป็นใครหนอ มีผิวพรรณดำ
ทั้งไม่น่ารักน่าดูเลย ท่านเป็นใคร
หรือเป็นธิดาของใคร พวกเราจะ
รู้จักท่านได้อย่างไร.

๔๑. ดิฉัน เป็นธิดาของท้าววิรูปักษ์-
มหาราช เป็นหญิงดูร้าย เป็น
หญิงกาลี ไม่มีบุญ ทวยเทพรู้จัก
ดิฉันว่าเป็นหญิงกาลกรรณี ดิฉัน
ขอพักอาศัยอยู่ที่สำนักของท่าน ขอ
ท่านจงให้โอกาสแก่ดิฉันเกิด.

๔๒. แฉนางกาลี ท่านตั้งใจมั่นอยู่
ในผู้ชายที่มีศีลอย่างไร มีความ
ประพฤติที่ดีอย่างไร ฉันทามท่าน
แล้ว ท่านจงตอบฉันด้วย ฉันจะ
รู้จักท่านได้อย่างไร.

๔๓. ผู้ชายคนใดที่ลบหลู่คุณท่าน ตีเสมอ
ท่าน แข่งดี ริษยา ตระหนี่
โอ้อวด ได้ทรัพย์มา ย่อมพินาศ
หมดไป ผู้ชายนั้นเป็นที่รักใคร่ของ
ดิฉัน.

๔๔. โภธโน อุปนาหิ จ
 ปิสุณเณ จ วิเภทโก
 กณฏฐกวาโจ ผรุโส
 โส เม กนุตตโร ตโต.

๔๕. อชฺช สุเวติ ปุริโส
 สทตฺถํ นาวพุชฺฌติ
 โอวชฺชมาโน กุปฺปติ
 เสยฺยโส อติมณฺเฑติ.

๔๖. ทวปฺปสุทฺโธ ปุริโส
 สพฺพมิตฺเตหิ ธัสฺสติ
 โส มยฺหํ ปุริโส กนฺโต
 ตสฺมี โหมิ อนามยา.

๔๗. อเปหิ เอตฺโต ตฺวํ กาฬิ
 เนตํ อเมหฺสุ วิชฺชติ
 อญฺญํ ชนปทํ กจฺฉ
 นิคม ราชธานีโย.

๔๘. อหฺมปิ โข ตํ ชานามิ
 เนตํ ตฺเมหฺสุ วิชฺชติ
 สนฺติ โลก อลฺกฺชิกา

๔๔. ผู้ชายคนใดเป็นคนมักโกรธ ผูก
 โกรธไว้ ส่อเสียด ยุยงให้แตกกัน
 มีวาจากระด้าง (มีวาจาที่มั่วแวง)
 หยาบคาย ผู้ชายนั้นเป็นที่รักใคร่
 ของดิฉันยิ่งกว่าผู้ชายคนก่อนนั้น.

๔๕. ผู้ชายไม่รู้จักประโยชน์ของตนว่า
 วันนี้ควรทำสิ่งนี้ พรุ่งนี้ควรทำ
 สิ่งนี้ เมื่อถูกตักเตือนก็โกรธ ย่อม
 สำคัญตนว่าประเสริฐกว่าเขา.

๔๖. ผู้ชายที่ถูกความคะนองในกามคุณ
 ครอบงำเป็นนิตย์ ย่อมเสื่อมจาก
 มิตรทุกคน ผู้ชายนั้นเป็นที่รักใคร่
 ของดิฉัน ถ้าฉันได้ผู้ชายเช่นนี้
 จะไม่เกี่ยวข้องในผู้ชายอื่นเลย.

๔๗. แนะนางกาฬิ ท่านจงหลีกเลี่ยง
 จากที่นี่ อุปกิเลสมีความลบลู่
 เป็นต้น ที่ทำความรักใคร่ของท่าน
 นั้น ไม่มีในพวกเรา ท่านจงไปยัง
 ชนบท นิคม ราชธานีอื่นเสียเถิด.

๔๘. แม้ดิฉันก็รู้จักสิ่งที่ทำความรักใคร่
 แก่ดิฉัน มีความลบลู่คุณท่าน
 เป็นต้นนี้ ไม่มีในท่าน คนไม่มี

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สงฺฆรณฺติ พหุํ ธนํ
 อหํ เทโว จ เม ภาดธา
 อุโม นํ วิธมามเส.

๔๙. กา นุํ ทิพฺเพน วณฺเณน
 ปจฺพยา สุปฺติฏฺฐิตา
 กา วา ตฺวํ กสฺส วา ธิตา
 กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ.

๕๐. มหาราชสฺสหํ ธิตา
 ธตฺตฏฺฐสิริมโต^๑
 อหํ สิริ จ ลกฺขี จ
 “ภูริปญฺญา”ติ มํ วิทฺดู
 โอกาสํ ยาจิโต เทหิ
 วเสมุ ตว สนฺติเก.

๕๑. กีสึเล กีสมาจาเร
 ปุริเส นิวิเส ตฺวํ
 ปุฏฺฐา เม ลกฺขี อกฺขาหิ
 กถํ ชาเนมุ ตํ มยํ.

ปัญญามีอยู่ในโลก ย่อมรวบรวม
 เอาทรัพย์ไว้มากมาย ดิฉันกับ
 พี่ชายของดิฉัน ผู้เป็นเทวดาทั้งสอง
 คนจะช่วยกันกำจัดทรัพย์ที่คนไม่มี
 ปัญญารวบรวมไว้เสียก็ได้.

๔๙. ท่านเป็นใครกันหนอ มีรัศมีเป็น
 ทิพย์ ยืนอยู่ที่พื้นดินอย่างเรียบร้อย
 ท่านเป็นใคร หรือเป็นธิดาของใคร
 เราจะรู้จักท่านได้อย่างไร.

๕๐. ดิฉันเป็นธิดา ของท้าวธตรฐ-
 มหาราช ผู้มีสิริ ดิฉันมีสิริด้วย
 มีบุญด้วย ทวยเทพรู้จักดิฉันว่า
 “เป็นหญิงมีปัญญาดุจแผ่นดิน ดิฉัน
 ขอพักอาศัยอยู่ในสำนักของท่านสัก
 ราตรีหนึ่ง ขอท่านจงให้โอกาสแก่
 ดิฉันด้วยเถิด.

๕๑. แม่ลักษี ท่านตั้งใจมั่นอยู่ในผู้ชาย
 ที่มีศีลอย่างไร มีความประพฤติดี
 อย่างไร ฉันทามท่าน ขอท่าน
 จงตอบฉันด้วย ฉันทารู้ท่านได้
 อย่างไร.

^๑ น. ธตฺตฏฺฐสฺส สิริมโต.

๕๒. โย จาปิ สีเต อถวาปิ อุณฺเห
วาทาตเป ทสสิริสเป จ
ขุทฺทํ ปิปาสํ อภิภุชฺช สพฺพํ
รตฺตินฺทิวํ โย สตตํ นิยุตฺโต.

๕๒. ผู้ชายใด เมื่อความหนาว ความร้อน ลม แดด เหลือบ และสัตว์เลื้อยคลานมีอยู่ ก็ครอบงำความหิวและความกระหายทั้งหมด ประกอบการทำงานทั้งหลาย ติดต่อกันทั้งกลางคืน และกลางวัน (มิได้ขาด).

๕๓. กาลาคตตฺตจ น หาเปติ อตฺถํ
โส เม มนาโป นิวิเส ว ตมฺหิ
อกุโกธโน มิตฺตวา จากวา จ
สิลฺลุปฺปนฺโน อสโรชฺชุกฺโต

๕๓. ไม่ทำประโยชน์ ที่มีมาถึงตามกาล ให้เสื่อมเสียไป ผู้ชายนั้นเป็นที่พอใจของดิฉัน ดิฉันตั้งใจมั่นอยู่ในผู้ชายนั้น อนึ่ง ผู้ชายใดเป็นคนไม่โกรธ มีมิตรดี ชอบบริจาคทาน ถึงพร้อมด้วยศีล ไม่โอ้อวดเป็นคนซื่อตรง

๕๔. สงฺคาหโก สขิลो สณฺหฺวาโจ
มหตฺตปฺตโตปิ นิวาทวฺตฺติ
ตสฺมึหํ โปเส วิปฺลา ภวามิ
อุมฺมิ สมฺมทฺทสฺส ยถาปิ วณฺณํ.

๕๔. สงเคราะห์มิตร มีวาจาอ่อนหวาน ไพเราะ ถึงแม้จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ก็ยังประพฤติถ่อมตนอยู่ในผู้ชายนั้นเป็นอย่างมาก เหมือนคลื่นในทะเลปรากฏแก่คนที่มองดูสีน้ำทะเลเหมือนมีมากฉะนั้น.

๕๕. โย จาปิ มิตฺเต อถวา อมิตฺเต
เสฏฺฐเจ สริกฺเข อถวาปิ หิเน
อตฺถํ จรณฺตํ อถวา อนตฺถํ

๕๕. อนึ่ง ผู้ชายใดประพฤติสังกัทรธรรม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ในมิตรหรือในผู้ที่มิใช่มิตร ในคนที่ประเสริฐ

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อวาริ รโห สงฺกหเมว วตฺโต.
 วาจัน วชฺชา ผรุสฺส กทาจิ
 มตฺตสฺส ชีวสฺส จ ตสฺส โหมิ

๕๖. เอเตส โย อญฺญตรํ ลภิตฺวา
 กนฺตํ สิริ^๑ มชฺชติ อปฺปปญฺโณ
 ตํ ทิตฺตรูปํ วิสมํ จรฺนฺตํ
 กรีสฺสาตฺวา วิวชฺชยามิ.

๕๗. อตฺตนา กุรุเต ลกฺขี
 อลกฺขี กุรุตฺตนา
 น หิ ลกฺขี อลกฺขี วา
 อญฺโฆ อญฺญสฺส การโก^๑ติ.

สิริกาพกณฺณิชาดกํ สตุตฺตมํ.

กว่า ในคนที่เสมอกัน หรือในคนที่
 ที่เร็วกว่า คนที่ประพฤติประโยชน์
 หรือคนที่ประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประ-
 โยชน์. ไม่กล่าวว่าจาหายาบคาย
 ในกาลไหน ๆ ฉันจะขอคบผู้ชาย
 นั้น ทั้งเมื่อเขาตายแล้ว และยังมี
 ชีวิตอยู่.

๕๖. ผู้ชายใด เป็นคนไม่มีปัญญา
 ปรารถนาสิริที่คนพอใจ ได้อย่างใด
 อย่างหนึ่ง บรรดาคุณตามที่กล่าว
 มาแล้วนี้ แล้วเสื่อมเสีย ดิฉันขอเว้น
 ผู้ชายนั้น ผู้ประพฤติลุ่ม ๆ ดอน ๆ
 เป็นเหตุเดือดร้อน เหมือนบุคคล
 เว้นหลุมคุงให้ห่างไกล ฉะนั้น.

๕๗. บุคคลย่อมทำความดี และความ
 ไม่ดีด้วยตนเอง คนอื่นจะทำความดี
 หรือความไม่ดี ให้แก่คนอื่นไม่ได้
 เลย”.

สิริกาพกณฺณิชาดกํ ที่ ๗.

^๑ น. กนฺตา สิริ.

๗. สิริกภาพัณณิชาตกถา

(๓๘๒)

กา นุ กาเพน วนุณนาติ อิทํ
สตุตา เขตวานะ วิหรนุโต อนาถปิณฺฑิกํ
อารพุก กเถสิ.

โส หิ โสตาปตฺติผล ปติฏฺฐิต-
กาลโต ปฏฺฐาย อขณฺฑานิ ปญฺจ
สีลานิ รุกฺขติ. ภริยาปิสุส ปุตฺตธิตโรปิ
ทาสาปิ ภาตี คเหตุวา กम्मํ กโรนฺดา
กम्मกรอาปิ สพุเพ รุกฺขีสุเยว.
อถกทิวสํ ภิกฺขุ ชมฺมสภายํ กถํ
สมฺภูจาเปสุ “อาวุโส อนาถปิณฺฑิกโ
สุจิจ เจา สุจิปริวารโ จ หุตฺวา
จرتิ”ติ. สตุตา อาคนฺตฺวา “กาย
นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย
สนฺนิสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย
นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกฺขเว
อิทาเนว, ปุพุเพปิ โปราณกปณฺฑิตาปิ
สุจิจ เจา สุจิปริวารา จ อหฺสนฺ”ติ
วุตฺวา เตหิ ยาจิตฺโต อตีตํ อาหริ

๗. พรรณนาสิริกภาพัณณิชาดก

(๓๘๒)

พระศาสดาประทับอยู่ ณ วัด
พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภถึง
ท่านอนาถปิณฺฑิกเศรษฐี จึงตรัส
พระธรรมเทศนาว่า ท่านเป็นใครกัน
มีผิวพรรณดำ ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารมีว่า อนาถปิณฺฑิกะ
นั้น จำเดิมแต่กาลที่ตนดำรงอยู่ในโสดา-
ปัตติผลแล้ว ก็รักษาศีล ๕ ไม่ขาด.
ภรรยาของท่านก็ดี บุตรธิดาก็ดี ทาสก็ดี
กรรมกรที่รับจ้างทำงานก็ดี ทุกคนได้
รักษาศีล ๕ กันทั้งนั้น. ภายหลังวันหนึ่ง
พวกภิกษุได้สนทนากันขึ้นในโรงธรรมว่า
“อาวุโสทั้งหลาย ท่านอนาถปิณฺฑิกะ
เป็นผู้ประพฤติตนสะอาดด้วย เป็นผู้
บริวารสะอาดด้วย”. พระศาสดาเสด็จ
มาแล้วตรัสถามว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย
เวลานี้พวกเธอกำลังนั่งประชุมสนทนา
เรื่องอะไรกัน” เมื่อภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลว่า “เรื่องชื่อนี้” จึงตรัสว่า
“ไม่ใช่แต่ในชาตินี้เท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย,
แม้ในชาติก่อน ๆ บัณฑิตครั้งก่อนก็เป็น

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๗

คนสะอาดด้วย มีบริวารสะอาดด้วย”
ครั้นภิกษุทั้งหลายทูลอาราธนา จึงทรง
นำเรื่องทีล่วงไปแล้วมาว่า

อดีต พาราณสีย์ พุทธมุตเต
ราชย์ กาเรนเต โภธิสตุโต เสฏฐี
หุตฺวา ทานํ อทาสี สิลํ รกฺขี
อุโปสถกมฺมํ กรี. ภริยาปิสุส ปณฺจ
สีลานี รกฺขติ. ปุตฺตธิตโรปี ทาส-
กมฺมกรโปริสาปี รกฺขนฺติ. โส
สุจิตฺตปริวารเสฏฐีเตว ปณฺณายิตฺถ.
อถกทิวสํ โส จินฺตเสสิ “สเจ มยา
สุจิตฺตปริวารสีโล โกจิ อาคมิสฺสติ, ตสฺส
มม นิสีทนปลฺลงฺกํ วา นิปฺชชฺชนสยนํ
วา ทาตุํ น ยุตฺตํ, อนฺจจฺฉินฺนํ
อปริกฺตํ ทาตุํ วญฺญตี”ติ. อถ
อตุตโน อุปฺภุจาเนยว เอกปฺสเสน
อปริกฺตํ ปลฺลงฺกญจ สยนญจ
ปณฺณายเปสิ.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
เสวยราชย์อยู่ ณ กรุงพาราณสี
พระโพธิสัตว์เป็นเศรษฐีได้ให้ทาน รักษา
ศีล ทำอุโบสถกรรม(รักษาศีลอุโบสถศีล).
แม้ภรรยาของท่านก็รักษาศีล ๕. แม้
บุตรธิดา แม้คนที่เป็นทาสและกรรมกร
ก็รักษาศีล ๕ ด้วย. ท่านเศรษฐีจึง
ปรากฏชื่อว่า สุจิตตปริวารเศรษฐี. ภายหลัง
ณ วันหนึ่ง ท่านเศรษฐีคิดว่า “ถ้า
มีใครที่ตัวเองและบริวารมีความประพฤติ
สะอาดอย่างเรา มา, ไม่ควรที่เราจะจัด
บัลลังก์สำหรับนั่งหรือที่นอน สำหรับนอน
ของเราให้แก่เขา, แต่ควรจัดที่นั่งที่นอน
ที่ยังใหม่เอี่ยมยังไม่ได้ใช้ให้เขา จึงควร”.
ครั้นแล้ว เศรษฐีนั้นจึงสั่งให้จัดบัลลังก์
และที่นอนที่ยังไม่ได้ใช้สอยไว้ทางด้านหนึ่ง
ในหอพักของตนนั่นเอง.

ตสฺมี สมเย จาตุมฺมหาราชิกเทวโลก
วิรูปฺกษมหาราชสฺส ธีตา กาทกณฺเณี
จ นาม ฐตฺรฐมฺหาราชสฺส ธีตา

สมัยนั้น ในเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกามี
เทพธิดา ๒ องค์ เหล่านี้ คือ ธิดาของ
ท้าววิรูปักษ์มหาราช ชื่อกาฬกณเณี

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สิริ จ นามาทิ อีมา เทว พุ
 ฌนธมาลี อาทาย “อโนตตเต
 กิฬิสฺสามา”ติ อโนตตตติตถิ อากจฺฉิสฺ
 ตสฺมี ปน อโนตตตทเท พุ
 ติตฺถานิ. เตสุ พุทฺธานิ ติตฺถ
 พุทฺธาว นหายนฺติ, ปจฺเจกพุทฺธานิ
 ติตฺถเอ ปจฺเจกพุทฺธาว นหายนฺติ,
 ภิกฺขุณฺโณ ติตฺถเอ ภิกฺขุ นหายนฺติ,
 ตาปसानิ ติตฺถเอ ตาปสว นหายนฺติ,
 จาตุมฺหาราชิกาทีสุ ฉสุ สกฺุเศสุ
 เทวปฺุตฺตานิ ติตฺถเอ เทวปฺุตฺตาว
 นหายนฺติ, เทวธิตานิ ติตฺถเอ เทวธิตาว
 นหายนฺติ.

ตติริมา เทว ฌนฺตว “อห
 ปจฺมํ นหายิสฺสามิ อหํ ปจฺมณฺ”ติ
 ติตฺถตฺถาย กลหิ กรีสุ. กาทฺถณฺเฑ
 “อหํ โลกํ ปาเลมิ วิจาเรมิ ตสฺมา
 ปจฺมํ นหายิตฺถํ ยุตฺตมฺหิ”ติ วทฺติ. สิริ
 “อหํ มหาราชสฺส อิสฺสรียทายิกาย
 สมฺมาปฏิปทาย จิตา ตสฺมา ปจฺมํ

นางหนึ่ง ธิดาของท้าวธรรมาหาราช
 ชื่อสิรินางหนึ่ง พวกนี้ถือดอกไม้และ
 ของหอมเป็นอันมากมายยังทำน้ำสระ
 อโนตตด้วยความตั้งใจว่า “จะเล่นน้ำ
 ในสระอโนตต”. แต่ในสระอโนตตนั้น
 มีทำน้ำอยู่หลายท่า. ในท่าเหล่านั้น
 พระพุทธเจ้าทั้งหลายยอมเสด็จทรงสนาน
 ที่ท่าของพระพุทธเจ้าเท่านั้น, พระปัจเจก-
 พุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมอาบที่ท่าของ
 พระปัจเจกพุทธเจ้าเท่านั้น, ภิกษุทั้งหลาย
 ย่อมอาบที่ท่าของภิกษุเท่านั้น, ตาปส
 ทั้งหลายย่อมอาบที่ท่าของตาปสเท่านั้น
 เทพบุตรทั้งหลายในสวรรค์ ๖ ชั้น มีชั้น
 จาตุมหาราชิกาเป็นต้น ย่อมอาบที่ท่า
 ของเทพบุตรเท่านั้น, เทพธิดาทั้งหลาย
 ย่อมอาบที่ท่าของเทพธิดาเท่านั้น.

เทพธิดา ๒ นางเหล่านี้ไปที่ทำน้ำ
 นั้นแล้วเกิดทะเลาะกันขึ้นเพื่อต้องการแย่ง
 ทำน้ำว่า “ฉันจะอาบก่อน ฉันจะอาบ
 ก่อน”. นางเทพธิดากาฬกัณเฑณีกล่าวว่า
 “ฉันคุ้มครอง พิจารณา (ดูแล) โลก
 เพราะฉะนั้น ฉันควรอาบก่อน”. นาง
 เทพธิดาสิริก็กล่าวบ้างว่า “ฉันดำรง

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นหายิตุ ยุตตมही”ติ วัตติ. ता
 “ओमहसुं गं प्रमं नहयितुं युत्तरुपी
 वा . युत्तरुपी वा जदुतारो
 महाराजा चानिसुसुन्दी”ति तसं
 सुन्दीकं कनुत्वा “ओमहसुं गा प्रमं
 ओनोत्तदत्तहे नहयितुं युत्तरुपा”ति
 पुञ्जिंसु. षट्त्रयुज्विरुपुखा “न सगुका
 ओमहेहि विनिज्जिदुनु”ति विरुपुह-
 वेसुसवन्नानं गारमंसु. दे “ओमहेपि
 विनिज्जिदुं न सगुखिसुसाम सगुसस
 पाथमुलमेव पेसिसुसामा”ति ता
 सगुसस सुन्दीकं पेसंसु. सगुโก
 दासं वज्जं सुत्तवा जिन्देसि “ओमा
 तेवपी मम प्रिसानण्णवेव चित्तो
 न सगुका मया ओमं ओग्गुं
 विनिज्जिदुनु”ति. ओठ सगुโก ता ओह
 “पारान्णसियं सुञ्जिप्रिवाโร नाम सेग्गुञ्जि
 ओत्ति, तसुस ञ्मरे ओनुञ्जिग्गुञ्जासनण्णजेव
 ओनुञ्जिग्गुञ्जस्यण्णजे पण्णजेत्तं, या तत्तु
 निसिचित्तुं वा सयित्तुं वा लमत्ति सा
 प्रमं नहयितुं युत्तरुपा”ति. तं सुत्तवा
 गापकण्णुणे तंषण्णवेव नीलवत्तुं
 नीवासेत्तवा नीลविलेपणं विलिम्पित्त्वा
 नीलमणिपिल्लुत्तणं पिल्लुत्तत्त्वा यनुत्तपासाणे

อยู่ในการปฏิบัติชอบที่ให้ความเป็นใหญ่แก่
 ท้าวมหาราช, เพราะฉะนั้น ฉันจึงควร
 อาบก่อน”. เทพธิดาทั้ง ๒ นางเหล่านั้น
 ตกลงกันว่า “บรรดาพวกเรา (๒ คน)
 ใครสมควรหรือ ไม่สมควรจะได้อาบก่อน
 ท้าวมหาราชทั้ง ๔ จะทรงทราบ” จึง
 พากันไปยังสำนักของท้าวมหาราชทั้ง ๔
 เหล่านั้น แล้วทูลถามว่า “บรรดา
 ข้าพเจ้า (๒ คน) ใครสมควรจะได้อาบ
 น้ำที่สระโหนดาทก่อน”. ท้าวธรรมฐกับ
 ท้าววิรูปักษ์ก็ตอบว่า “พวกเราไม่อาจ
 จะวินิจฉัยได้” จึงมอบให้เป็นภาระของ
 ท้าววิรูปักษ์กับท้าวเวสวัณ. ท้าววิรูปักษ์
 และท้าวเวสวัณเหล่านั้น ทรงดำริว่า
 “แม้พวกเราทั้ง ๒ ก็ไม่อาจจะวินิจฉัยได้
 พวกเราจะส่ง (เจ้าทั้ง ๒) ไปยังบาทมุข
 ของท้าวสักกเทวราช” แล้วก็ส่ง
 เทพธิดาทั้ง ๒ นางนั้นไปยังสำนักของ
 ท้าวสักกเทวราช. ท้าวสักกเทวราช
 คำของเทพธิดาทั้ง ๒ นางนั้น แล้วทรง
 ดำริว่า “เทพธิดาทั้ง ๒ นางนี้ ก็เป็น
 เทพธิดาของบริษัทของเราเอง เราไม่
 อาจจะวินิจฉัยคดีนี้ได้”. ที่นั้น ท้าวสักก
 จึงได้ตรัสกับเทพธิดาทั้ง ๒ นางนั้นว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วีย เทวโลกโต โอตริตวา มชฺฌิมยาม-
สมนฺนุตเร เสฏฺฐิโน ปาสาทสฺส
อุปฺภูจฺจาทฺวาเร สยนสฺส อวิทุเร
จาเน นีลรสี วิสฺสขฺเขตฺวา อากาเส
อฏฺฐาสิ. เสฏฺฐิ โอลฺเกตฺวา น
อทุทส. สห ทสฺสเนเนวสฺส ส
อปฺปิยา อโหสิ อมฺนาปา. โส ตาย
สทฺธิ สลฺลปฺนฺโต ปจฺม คากฺมาห

“ที่เมืองพาราณสี มีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ
สุจิตปรีวาร, ที่เรือนของเขา เขาจัดที่นั้ง
และที่นอนที่ยังใหม่เอี่ยมเตรียมไว้, คนใด
ได้นั้งหรือนอนบนที่นั้งที่นอนนั้น คนนั้น
สมควรอาบน้ำก่อน”. นางเทพธิดา
กาฬกัณณีได้ฟังรับสั่งดังนั้นจึงนุ่งผ้าเขียว
ลอบไล่เครื่องลูบไล้สีเขียว ประดับเครื่อง
ประดับคือเพชรพลอยสีเขียว แล้วลงจาก
เทวโลกในทันใดนั่นเอง ดุจศิลายนต์
ออกกบาคัดตก ไปเปลี่ยนแปลงรัศมีสีเขียวอยู่
ในอากาศในที่ไมไกลที่นอนที่ประตูดอกพัก
ของปราสาทของท่านเศรษฐี ในลำดับ
มัชฌิมยาม. เศรษฐีมองดูก็เห็นนาง
เทพธิดากาฬกัณณี. นางไม่เป็นที่รัก
ไม่เป็นที่พอใจของท่านพร้อมกับการเห็น
นั่นเอง. เศรษฐีนั้นเมื่อจะทักทายปราศรัย
กับนางเทพธิดากาฬกัณณีนั้น จึงกล่าว
คาถาแรกว่า

๔๐. “กา นุ กานฺเพน วนฺณเณน
น จาปิ ปิยทสฺสนา

๔๐. “ท่านเป็นใครหนอ มีผิวพรรณดำ
ทั้งไม่น่ารักน่าดูเลย ท่านเป็นใคร

^๑ จากศัพท์ว่า ชนฺคปาสาโณ วีย หมายความว่า
ชั่วพริบตาเดียว.

กา วา ตูว์ กสฺส วา ธีตา
กถิ์ ชาเนมุ ตัม มยณฺ”ติ.

หรือเป็นธิดาของใคร พวกเรา
จะรู้จักท่านได้อย่างไร”.

ตตฺถ กวาเพนาติ นีเลน.
วณฺเณนาติ สรีรวณฺเณน วตฺตถาภรณ-
วณฺเณน จ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า คำ
ได้แก่ เขียว. คำว่า **ผิวพรรณ** คือ
ผิวพรรณแห่งสรีระและสีผ้ำและเครื่อง
แต่งตัว.

น จาปี ปิยทสฺสนาติ ธาตุโส ภิกฺขเว
สตุตา สฺสรนฺตึติ วุตฺตํ. อยฺมจ
เทวธีตา อนาจารา ทสฺสึลา ตสฺมา
สา สห ทสฺสเนเนวสฺส อปฺปียา
ชาตา, เตเนวมาห “กา วา ตฺวานฺ”ติ
กา จ ตูว์. อยฺเมว วา ปาโจ.

คำว่า **ทั้งไม่นำรักนำดูเลย** ความว่า
พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย
สัตว์ทั้งหลายย่อมท่องเที่ยวไปโดยธาตุ.
และเทพธิดานางนี้เป็นผู้มีความประพฤติ
ไม่ดี เป็นคนทุศีล เพราะฉะนั้น นาง
จึงไม่เป็นที่รักของเศรษฐีนั้นพร้อมกับการ
เห็น, เพราะเหตุนั้น เศรษฐีจึงได้กล่าว
อย่างนี้ว่า “ท่านเป็นใคร” อธิบายว่า
ก็ตัวเธอเป็นใครกัน. อีกอย่างหนึ่ง บาลี
ก็อย่างนี้เหมือนกัน.

ตัม สุตฺวา กวาพกณฺเณ ฑุติยํ
คาถมาห

นางเทพธิดากวาพกัณเณได้ฟังดังนั้น
จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๔๑. “มหาราชสฺสหิ ธีตา
วิรูปฺภยสฺส จณฺทียา
อหิ์ กวาพี อลฺกุกฺขา
กวาพกณฺเณติ มํ วิฑู

๔๑. “ดิฉัน เป็นธิดาของท้าววิรูปักษ์
มหาราช เป็นหญิงดุร้าย เป็น
หญิงกาลี ไม่มีบุญ ทวยเทพรู้จัก
ดิฉันว่า เป็นหญิงกวาพกัณเณ ดิฉัน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โอกาส ยาจิโต เทหิ
วเสมุ ตว สนฺติเก”ติ.

ขอพักอาศัยอยู่ที่สำนักของท่าน ขอ
ท่านจงให้โอกาสแก่ดิฉันเถิด”.

ตตถ จณฺชียาติ โภธนา.
โภธนภาเวน หิ มยฺหํ “จณฺชี่”ติ
นามํ กรีสุ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น
หญิงดูร้าย ได้แก่ เป็นหญิงชู้โกรธ.
เป็นความจริง เพราะดิฉันเป็นคนชู้โกรธ
ทวยเทพจึงตั้งชื่อฉันว่า “จันชี่”.

อลกฺขิกาทิ นิปฺปณฺณา. มํ วิฑฺฐติ เอวํ
มํ จาตุมฺมหาราชิกเทวโลเก ชาณฺธุติ.
วเสมุติ มยฺ อชฺช เอกรตุตี ตว
สนฺติเก วเสยฺยาม, เอกสุมี เม
อนุจฺฉินฺฎฺฐาสนฺสยเน โอกาสํ เทหีติ.

คำว่า เป็นหญิงไม่มีบุญ คือ เป็นหญิง
ไม่มีปัญญา. คำว่า ทวยเทพรู้จักดิฉัน
คือ ทวยเทพในเทวโลกชั้นจาตุมหาราช
รู้จักดิฉันอย่างนี้. คำว่า ขอพักอาศัยอยู่
ความว่า ดิฉันพึงพักอาศัยอยู่ในสำนัก
ของท่านสักคืนหนึ่งในวันนี้, ขอให้ท่าน
ให้โอกาสบนที่นั่งบนที่นอนอันใหม่เอี่ยม
สักอย่างหนึ่งแก่ดิฉันด้วย.

ตํ สุตฺวา ตโต โพรสิสฺตุโต
ตติยํ คาถมาห

จากนั้น พระโพธิสัตว์ครั้นได้ฟัง
คำนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

๔๒. “กีสึเล กีสมาจาเร
ปุริเส นิวิเส ตฺวํ
ปฺภุจฺจา เม กาทิ อกฺขาหิ
กถํ ชาเนมุ ตํ มยฺนุ”ติ.

๔๒. “แฉะนางกาลิ ท่านตั้งใจมั่นอยู่
ในผู้ชายที่มีศีลอย่างไร มีความ
ประพฤติที่ดีอย่างไร ฉันทามท่าน
แล้ว ท่านจงตอบฉันด้วย ฉันทจะ
รู้จักท่านได้อย่างไร”.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๗

ตตถ นินิเสติ ตว จิตเต นินิสสิ
ปติฏฺฐหสิ.

ตโต สา อตฺตโน คุณฺโณ กเถนฺตี
จตุตฺถํ คามมาห

๔๓. “มกุชฺชี ปลาสี สารมฺภี
อิสฺสุภี มจฺฉวี สโร
โส มยุหํ ปุริโส กนฺโถ
ลทฺฐํ ยสฺส วินฺสฺสตี”ติ.

ตสฺสตุโถ โย ปุริโส อตฺตโน
กตคุณฺโณ น ชานาติ คุณฺนมกุชฺชีโก โหติ
อตฺตโน กิสฺสมิณฺจิจิ การเณ กติเต “กิ
อหํ เอตํ น ชานามิ”ติ ยุกคฺคาหํ
คณฺหติ อญฺเณหิ กิณฺจิจิ กตํ ทิสฺวา
สารมฺภวเสน การณฺตุตฺตรํ กโรติ, ปเร
ลามํ ลภนฺเต น ตสฺสตี, “มยุหํ
อิสฺสุภี ปเรสํ มา โหตุ, มยุหเมว
โหตุ”ติ สกสมฺปตฺตี กเหตุวา^๑ ปฺรสฺส
ติณคฺเคน เตลพินฺทุมุปี น เทติ,

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ตั้งใจมั่น**
คือ ท่านตั้งมั่นอยู่ คือดำรงมั่นอยู่ในจิต
ของท่าน.

จากนั้น นางเทพธิดากาฬกัณเณ
เมื่อจะกล่าวถึงคุณของตน จึงกล่าวคาถา
ที่ ๔ ว่า

๔๓. “ผู้ชายคนใดลบหลู่คุณท่าน ดีเสมอ
ท่าน แข่งดี ริษยา ตระหนี่
โอ้อวด ได้ทรัพย์มาย่อมพินาศ
หมดไป ชายผู้นั้นเป็นที่รักใคร่ของ
ดิฉัน”.

ความแห่งคาถานั้นว่า ชายคนใด
ไม่รู้จักคุณที่เขาทำแก่ตน ก็เป็นคน
ลบหลู่คุณท่าน เมื่อเขาบอกเหตุอย่างใด
อย่างหนึ่งให้ตนฟัง ยังถือเทียมคู่เสมอว่า
“เพียงเท่านั้น ฉันไม่รู้จักหรือ” เห็นอะไร ๆ
คนอื่นเขาทำแล้ว ก็ทำให้เกินกว่าเหตุ
ด้วยอำนาจแห่งความแข่งดี, เมื่อคนอื่น
ได้ลาภก็ไม่พอใจ, คิดแต่ว่า “ความ
เป็นใหญ่ของเราอย่ามีแก่คนอื่น, จงมีแก่
เราเท่านั้น” ยึดถือแต่สมบัติของตนไว้

^๑ ฉ. ม. โคเปตวา.

เกราฎิยลภขณน สมนุหาคโต หุตฺวา
 อตฺตโน สนฺตกั ปรสฺส อทฺตฺวา เตหิ
 เตหิ อฺปาเยหิ ปรสฺนตฺกเมว ชาทติ,
 ยสฺส ลทฺธั ธนั วา ธณฺณั วา
 นสฺสติ น ติฏฺฐติ, สุรารุตฺโต วา
 อกฺขรฺตฺโต วา อิตฺถิรฺตฺโต วา หุตฺวา
 ลทฺธั ลทฺธั วินาสติเยว, อโย เอเตหิ
 कुณฺเหหิ สมนุหาคโต ปุริโส มยฺหํ กนฺโต
 ปิโย มนาโป, เอวรุเป อหํ จิตฺเต
 ปติฏฺฐหามิ”ติ.

อก สาเยว ปณฺจมณฺฎจสฺสตฺตมาปิ
 คากา อภาสิ

๔๔. “โกธโน อฺปนาหิ จ
 ปิสฺสฺสโน จ วิภทโก
 กณฺฎกฺวาโจ ผุโรโส
 โส เม กนฺตตโร ตโต.

๔๕. อชฺช สฺเวติ ปุริโส
 สทฺตถิ นาวพฺุชฺชติ
 โอวชฺชมาโน กุปฺปติ
 เสยฺยโส อติมณฺญติ.

ไม่ยอมให้แก่คนอื่น แม้หยาดน้ำมันด้วย
 ปลายหญ้า, เป็นคนที่ประกอบด้วย
 ลักษณะเกร ไม่ยอมให้ของของตนแก่
 คนอื่น กินแต่ของของคนอื่นอย่างเดียว
 ด้วยอุปายนั้น ๆ, อนึ่ง บุรุษใดได้เงินหรือ
 ข้าวเปลือกมาก็พินาศหมดไป ไม่คงอยู่ได้,
 บุรุษใด เป็นนักเลงสุราก็ดี นักเลง
 การพนันก็ดี นักเลงผู้หญิงก็ดี ย่อม
 ล้างผลาญทรัพย์ที่ได้มาแล้ว ๆ ให้พินาศ
 หมดไป, ชายผู้นี้ประกอบด้วยคุณเหล่านี้
 เป็นที่รักเป็นที่ใคร่ เป็นที่พอใจของดิฉัน,
 ดิฉันตั้งมั่นอยู่ในใจเห็นปานนี้”.

ครั้งนั้น นางเทพธิดากาภาพกณณิ
 นั้นเองได้กล่าวคาถาที่ ๕-๖-๗ ว่า

๔๔. “ผู้ชายคนใดเป็นผู้มักโกรธ ผูก-
 โกรธไว้ ส่อเสียด ยุ้งให้แตกกัน
 มีวาจากระด้าง (มีวาจาที่มั่งแกง)
 หยาบคาย ผู้ชายนั้น เป็นที่รักใคร่
 ของดิฉันยิ่งกว่าผู้ชายคนก่อนนั้น.

๔๕. ผู้ชายไม่รู้จักประโยชน์ของตนว่า
 วันนี้ ควรทำสิ่งนี้ พรุ่งนี้ควรทำ
 สิ่งนี้ เมื่อถูกตักเตือนก็โกรธ ย่อม
 สำคัญตนว่าประเสริฐกว่าเขา.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๓-๗

๔๖. ทวปฺปลุกุโธ ปุริโส

สพฺพमितฺเตหิ ฐัสติ

โส มยฺหํ ปุริโส กนฺโต

ตฺสุมิ โหมิ อนามยา”ติ.

ตปิ อิมินาว นเยน

วิตุถาเรตพฺพา. สจฺเจปตฺโต ปเนตฺถ

โกธโนติ อปฺปมตฺตเกนาปิ

กฺขุณฺณโก. อฺปนฺนาหิติ ปฺรสุส อปฺราธ

หทยะ จเปตฺวา สฺจฺจเรณปิ หิ^๑ ตฺสส

อนตฺตการโก.

ปิสุณฺณติ ปิสุณฺวาโจ. วิภทฺโทติ

อปฺปมตฺตเกนาปิ มิตฺตทินฺทโก.

กณฺฏกฺวาโจติ สโทสวาโจ. ผรุสฺสติ

ถทฺฐวาโจ. กนฺตฺตโรติ โส ปุริโส

มยฺหํ ปุริมาปิ กนฺตฺตโร ปียตโร.

๔๖. ผู้ชายที่ถูกความคะนองในกามคุณ
ครอบงำเป็นนิตย์ ย่อมเสื่อมจาก
มิตรทุกคน ผู้ชายนั้นเป็นที่รักใคร่
ของดิฉัน ถ้าดิฉันได้ผู้ชายเช่นนี้
จะไม่เกี่ยวในผู้ชายอื่นเลย”.

ทั้ง ๓ คาถาเหล่านั้น ท่านอธิบาย
ให้พิสดารไว้โดยนัยนี้เท่านั้น. ส่วน
ความย่อในที่นี้มีดังนี้

คำว่า **เป็นผู้มักโกรธ** คือเป็นผู้
มักโกรธแม้ด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย. คำว่า
ผูกโกรธไว้ คือ เก็บความผิดของคนอื่น
ไว้ในใจ แม้จะนานสักเท่าใด ก็คอย
จ้องล้างจ้องผลาญเขา.

คำว่า **ชอบส่อเสียด** คือ มีวาจา
ส่อเสียด. คำว่า **ยุยงให้แตกกัน** คือ
ยุยงให้แตกจากมิตร แม้ด้วยเหตุเพียง
เล็กน้อย. คำว่า **มีวาจากระด้าง** (มี
วาจาที่มแทง) ได้แก่ พุดด้วยโทสะ. คำว่า
หยาบคาย ได้แก่ มีวาจากระด้าง.
คำว่า **เป็นที่รักใคร่กว่า** ความว่า ชาย
ผู้นั้นเป็นที่พอใจ คือเป็นที่รักใคร่ของ
ดิฉันยิ่งกว่าผู้ชายแม้คนก่อน.

^๑ อ. หิ. น ทิสฺสติ.

อชฺช สุเวติ “อิทํ กมฺมํ อชฺช กาดพฺพํ, อิทํ เสว อิทํ ตติยทิวสาทีสุ”ติ เอวํ โย สทตฺถํ อตฺตโน กิจฺจํ นาวพฺพชฺชติ น ชานาติ. โอวชฺชมาโนติ โอวทียมาโน.

คำว่า วันนี้ควรทำสิ่งนี้ พรุ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ ความว่า ผู้ชายไม่สำนึกถึง คือ ไม่รู้จักประโยชน์ของตน คือกิจการงาน ของตนอย่างนี้ว่า “งานนี้ควรทำวันนี้, งานนี้ควรทำพรุ่งนี้ งานนี้ควรทำใน วันที่ ๓ เป็นต้น”. คำว่า ถูกตักเตือน คือ เมื่อถูกกล่าวสอน.

เสยฺยโส อติมณฺญตีติ ชาติโคตฺต- กุลปฺปเทสสีลาจารคุณฺเห นิ อุตฺตริตรํ อุตฺตมปฺคุคฺลํ “ตฺวํ มยฺหํ กิ ปโหสี”ติ อติกฺกมิตฺวา มณฺญติ.

คำว่า ย่อมสำคัญตนว่าประเสริฐกว่าเขา ความว่า ย่อมสำคัญตนล่งเลยผู้ที่ยิ่งกว่า คือบุคคลสูงกว่า โดยคุณ คือชาติ โคตร ตระกูล ถิ่นที่อยู่ ศील และความประพฤติ ว่า “คุณพอกับฉันได้อย่างไร”.

ทวปฺปลุทฺโธติ รูปาทีสุ กามคุณฺเสฺส นิรฺนตฺรทเวณ ปฺลุทฺโธ อภิภูโต วสํ คโตติ.

คำว่า ถูกความคะนองในกามคุณครอบงำ ความว่า ถูกความคะนอง ชั่วฉับจรันต์ ครอบงำ คืออยู่เหนือ ได้แก่ ตกไปสู่ อำนาจในกามคุณทั้งหลายมีรูป เป็นต้น.

ธฺสตีติ “ตยา มยฺหํ กิ กตฺนุ”ติ อาทีนิ วตฺวา สพฺเพเหว มิตฺเตหิ ธฺสตี ปรีหายติ.

คำว่า ย่อมเสื่อม ความว่า เขากล่าว คำเป็นต้นว่า “ท่านทำอะไรให้แก่เราแล้ว” ย่อมเสื่อม คือ เห็นห่างจากมิตรทั้งหลาย ทั้งปวงทีเดียว.

อนามยาติ อหํ เอเตหิ คุณฺเห นิ สมฺนฺนาคโต ปฺคุคฺโล นิตฺทุกฺโข

คำว่า ไม่เกี่ยว ความว่า ดิฉันคิดว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยคุณเหล่านี้ เป็นคน

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๓-๗

นิสฺสโก โหตีติ ตํ ลภิตฺวา อณฺณตฺถ
อนาลยา หุตฺวา วสามีติ.

อถ นํ ครอบฺโต มหาสฺตฺโต
อฏฺฐมํ ภาตฺมาห

๔๗. “อเปหิ เอตฺโต ตฺวํ ภาพิ
เนตํ อเมหฺสุ วิชฺชติ
อณฺณํ ชนฺปทํ คุจฺจ
นิคฺเม ราชฺธานีโย”ติ.

ตตฺถ อเปหิติ อปคุจฺจ. เนตํ
อเมหฺสูติ เอตํ มกฺขาทิกํ ตว
ปิยภาวกรณํ อเมหฺสุ น วิชฺชติ
นตฺถิ. นิคฺเม ราชฺธานีโยติ อณฺณ
นิคฺเมปิ อณฺณา ราชฺธานีโยปิ อณฺณตฺถ
คุจฺจ, ยตฺถ มยํ ตํ น ปสฺสาม
ตตฺถ คุจฺจาทิ ทีเปติ.

ไม่มีทุกข์ ไม่มีโรค ได้เขาแล้วก็จะไม่
เกี่ยวในชายอื่นอยู่.

ที่นั่น พระมหาสัตว์เมื่อจะตื่น
นางเทพธิดากาฬกัณณี จึงกล่าวคาถา
ที่ ๔๗ ว่า

๔๗. “แนะนำนางกาลิ ท่านจงหลีกเลี่ยง
จากที่นี่ อุปกิเลสมีความลบล้าง
เป็นต้น ที่ทำความรักใคร่ของท่าน
นั้น ไม่มีในพวกเรา ท่านจงไป
ยังชนบท นิคม^๑ และราชธานีอื่น
เสียเถิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **จงหลีกเลี่ยง**
ไปเสีย คือ จงปราศไปเสีย. คำว่า
อุปกิเลสมีความลบล้างเป็นต้น ที่ทำความรัก
ของท่านนี้ ไม่มีในพวกเรา ความว่า
อุปกิเลสมีความลบล้างเป็นต้น อันทำ
ความรักแก่ท่านนี้ ไม่มีในพวกเรา.
คำว่า **ยังนิคมราชธานี** พระมหาสัตว์
ย่อมแสดงว่า ท่านจงไปยังนิคมอื่นก็ได้

^๑ นิคม = ตำบล หรืออำเภอ ชนบท = จังหวัด
ราชธานี = เมืองหลวงของประเทศ แต่ไม่ต่างกันนัก
เพราะเป็นการแบ่งคนละสมัย และคนละประเทศ.

ตัม สุตฺวา กภาพกณฺณี ตัม อตีตา^๑
หุตฺวา อนนฺตรํ คากมาห

๔๘. “อหฺมปิ โข ตัม ชานามิ
เนตัม ตุมฺหสุ วิชฺชติ
สนฺติ โลเก อลกฺขิกา
สงฺฆมรฺนฺติ พหุ ฐนํ
อหํ เทโว จ เม ภาดา
อุโป นํ วิธมามเส”ติ.

ตตถ เนตัม ตุมฺหสุติ ยัม มม
ปิยภาวกรณํ มกฺขาทิกํ เยน อหํ
อตตนาปิ สมนฺนาคตา, ตัม ตุมฺหสุ
นตฺถิติ อหฺมปิ เอตัม ชานามิ.

ยังราชธานีอื่นก็ได้ ในที่อื่น ก็จงไป
เสียในที่ที่เราจะไม่พบเห็นท่าน.

นางเทพธิดากภาพกัณณี ได้ฟังคำ
นั้นแล้ว ก็ยังฝ่าฝืนคำพระโพธิสัตว์
(คือไม่ยอมไป) และกล่าวคาถาเป็นลำดับ
ต่อไปว่า

๔๘. “แม้ดิฉันก็รู้จักสิ่งที่ทำความรักใคร่
แก่ดิฉัน มีความลบหลู่คุณท่าน
เป็นต้นนี้ ไม่มีในท่าน คนไม่มี
ปัญญามีอยู่ในโลก ย่อมรวบรวม
เอาทรัพย์ไว้ได้มากมาย ดิฉัน
กับพี่ชายของดิฉัน ผู้เป็นเทวดา
ทั้งสองคนจะช่วยกันกำจัดทรัพย์ที่
คนไม่มีปัญญารวบรวมไว้เสียก็ได้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **สิ่งที่ทำ
ความรักใคร่** (แก่ดิฉันมีความลบหลู่คุณ
ท่านเป็นต้นนี้ไม่มี) ในท่าน ความว่า
แม้ดิฉันก็รู้จักสิ่งที่ทำความรักใคร่มีความ
ลบหลู่คุณท่านเป็นต้นนี้อยู่แล้วว่า สิ่ง
ที่ทำความรักใคร่ มีความลบหลู่คุณท่าน
เป็นต้นอันทำความรักใคร่แก่ดิฉันอันใด

^๑ จ. อทิตา.

ดิฉันประกอบด้วยสิ่งที่ทำความรักใคร่ มีความลบลู่คุณท่านเป็นต้นอันใด แม้ด้วยตนเอง, สิ่งที่ทำความรักใคร่นั้นไม่มีในท่าน.

สนฺติ โลก อลกฺขิกาติ อญฺเฆ
ปน พาลา โลก นิสฺสึลา นิปฺปญฺญา
สนฺติ.

คำว่า **คนไม่มีปัญญา มีอยู่ในโลก** ความว่า แต่ว่า ในโลก คนโง่อื่น ๆ ที่ไม่มีศีล ไม่มีปัญญา มีอยู่.

สงฺฆรมฺหิตฺติ เต นิสฺสึลา นิปฺปญฺญาปิ
สมานา เอเตหิ มกฺขาทิหิ พหุ ฐนํ
สงฺฆรมฺหิตฺติ ปิณฺฑํ กโรนฺติ.

คำว่า **ย่อมรวบรวม** ความว่า คนโง่เหล่านั้น เป็นคนไม่มีศีล ทั้งไม่มีปัญญา ย่อมรวบรวมไว้ คือทำการประมวลไว้ ซึ่งทรัพย์เป็นอันมากได้ด้วยอุปกิเลสมีความลบลู่คุณท่านเป็นต้นเหล่านี้.

อุโป นนฺติ ตํ ปนํ เอเตหิ สงฺฆริตฺวา
จปีตํ ฐนํ อหฺมจ มยฺหเมว ภาตา
เทโว จ นาม เทวปฺตุโตติ เต
อุโปปิ เอกโต หุตฺวา วิธมามเส
นาเสม อมฺหากํ ปนํ เทวโลก พหุ
ทิพฺพปริโภคา อตฺถิ ทิพฺพานิ สยนาณิ,
ตฺวํ ททฺยยาสิ วา น วา, โภ เม
ตยา ปนตฺถโกติ วตฺวา ปกฺกามิ.

คำว่า **เราทั้งสองคนจะช่วยกันกำจัดทรัพย์ที่คนไม่มีปัญญารวบรวมไว้นั้นเสียก็ได้** ความว่า นางเทพธิดากาพกัณเณีกล่าวว่า ดิฉันและพี่ชายของดิฉันผู้ชื่อว่าเป็นเทวดา คือเป็นเทพบุตร ฉะนั้นเราทั้งสองคนเหล่านั้นจะร่วมมือกันกำจัดคือล้างผลาญทรัพย์นั้น คือทรัพย์ที่คนโง่เหล่านั้น รวบรวมไว้เสียก็ได้ แต่ว่า เทวโลกของเราก็มีเครื่องบริโภคนิย้อยู่มาก ที่นอนนิยของเราก็มี, ท่าน

จะให้หรือไม่, เราก็ไม่ต้องการของท่าน^๑
ครั้นว่าดังนี้แล้ว เทพธิดากาพกัณณี
ก็หลีกไป.

ตสฺสา ปกฺกนฺตกาเล สิริเทวธิดา
สฺวณฺณวณฺณเนหิ คนฺธวิเลปนเนหิ สฺวณฺณา-
ลฺงกาเรนาคนฺตฺวา อุปกฺขานทฺวาเร
ปีตรํสี วิสฺสขฺเขตฺวา สมะหิ ปาเทหิ
สมํ ปจฺวิยํ ปติฏฺจาย สคารวา
อฏฺฐจาสิ. ตํ ทิสฺวา มหาสตุโต ปจฺมํ
คาถมาห .

ในเวลานางเทพธิดากาพกัณณีนั้น
หลีกไปแล้ว นางเทพธิดาชื่อสิริได้มา
โดยแต่งตัวด้วยเครื่องประดับสีทอง ลูบไล้
ด้วยของหอมสีทอง มายืนเปล่งรัศมี
มีสีเหลืองอยู่ใกล้ประตูหอพักบนพื้นดิน
ที่ราบเรียบด้วยเท้าที่ราบเรียบอย่างมี
การระ. พระมหาสัตว์เห็นเข้าจึงกล่าว
คาถาที่ ๑ ว่า

๔๙. “กา ญุ ทิพฺพเพน วณฺณเนน
ปรพฺพยา สฺุปติฏฺฐิตา
กา วา ตฺวํ กสฺส วา ธิดา
กถํ ชาเนมฺม ตํ มยญฺ”ติ.

๔๙. “ท่านเป็นใครหนอ มีรัศมีอันเป็น
ทิพย์ ยืนอยู่ที่พื้นดินอย่างเรียบร้อย
ท่านเป็นใคร หรือเป็นธิดาของใคร
เราจะรู้จักท่านได้อย่างไร”.

ตตฺถ ทิพฺพเพนาติ วิสิฏฺฐเณ
อตุตฺตเมน.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อัน
เป็นทิพย์ คือ อันพิเศษ ได้แก่อันสูงสุด.

จํ สฺุตฺวา สิริ ทฺุติยํ คาถมาห

นางเทพธิดาชื่อสิริได้ฟังคำนั้นแล้ว
จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

^๑ กรณีเช่นนี้ ส่วนคนไทยมีว่า “ไม่ให้ก็ไม่เอา”
เป็นการพูดแก้เก้อ.

๕๐. “มหาราชสุสหิ ธิตา
 ฐตฺรภูจฺสุส สิริมโต
 อหิ สิริ จ ลกฺขี จ
 ภูริปญฺญาติ มํ วิฑฺฑ
 โอกาสํ ยาจิโต เทหิ
 วเสมฺภู ตว สนฺติเก”ติ.

ตตฺถ สิริ จ ลกฺขี จาติ สิริติ
 จ ลกฺขีติ จ อหเมวํนามา น
 อนุญา.

ภูริปญฺญาติ มํ วิฑฺฑติ มํ จาตุม-
 มหาราชิกเทวโลเก ปจฺวิสมาย วิปฺลายน
 ปญฺญาตย สมนฺนาคตาติ ชานนฺติ.

วเสมฺภู ตว สนฺติเกติ ตว อนุจฺฉินฺทฺฐาสเน
 เจว อนุจฺฉินฺทฺฐสยเน จ เอกเรตฺติ
 วเสยฺยาม, โอกาสํ เม เทหิติ.

โตโต ปรี โปธิสตุโต อาห

๕๐. “ดิฉันเป็นธิดาของท้าวธตรฐมหา-
 ราชผู้มีสิริ ดิฉันมีสิริด้วย มีบุญ
 ด้วย ทวยเทพรู้จักดิฉันว่าเป็นหญิง
 มีปัญญาจุกแผ่นดิน ดิฉันขอพัก
 อาศัยอยู่ในสำนักของท่านสักราตรี
 หนึ่ง ขอท่านจงให้โอกาสแก่ดิฉัน
 ด้วยเถิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น
 หญิงมีสิริด้วย มีบุญด้วย ความว่า
 ดิฉันมีชื่ออย่างนี้ว่า มีสิริด้วย มีบุญด้วย
 มิใช่มีชื่ออย่างอื่น.

คำว่า ทวยเทพรู้จักดิฉันว่า เป็น
 หญิงมีปัญญาจุกแผ่นดิน ความว่า
 ทวยเทพในเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกะรู้จัก
 ดิฉันว่า เป็นหญิงประกอบด้วยปัญญา
 อย่างกว้างขวางเสมอด้วยแผ่นดิน.

คำว่า ดิฉันขอพักอาศัยอยู่ในสำนักของ
 ท่าน ความว่า ดิฉันขอพักอาศัยบนที่นั่ง
 และที่นอนอันใหม่เอี่ยมของท่านสักคืนหนึ่ง,
 ขอท่านจงให้โอกาสแก่ดิฉันด้วยเถิด.

ต่อจากนั้น พระโปธิสัตว์จึงกล่าว

ว่า

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕๑. “กีสึเล กีสมาจาเร
 ปุริเส นิวิเส ตุวั
 ปุฏฐา เม ลกฺขิ อกฺขาหิ
 กถั ชาเนมฺม ตั มยั.

๕๒. โย จาปี สีเต อถวาปี อุณฺเฑห
 วาตาตเป ทสสิริสเป จ
 ขุทฺทํ ปิปลา ส อภิภูยฺย สพุพฺ
 รตฺตินฺทิว โย สตตํ นิยฺตุโต

๕๓. กาลาคตญฺจ น หาเปติ อตุถิ
 โส เม มนาโป นิวิเส ว ตมฺหิ^๑
 อุกฺโกธโน มิตุตฺวา จาคฺวา จ
 สึลุปนฺโน อสโรชฺชุกฺโต

๕๔. สงฺคาทโก สขิโส สณฺหฺวาโจ
 มหตฺตปฺโตปิ นิวาตฺวตฺตติ
 ตสฺมีหิ โปเส วิปฺลา ภวามิ

๕๑. “แม่ลักขี ท่านตั้งใจมันอยู่ในผู้ชาย
 ที่มีศีลอย่างไร มีความประพฤติ
 ที่ดีอย่างไร ฉันถามท่านแล้วขอ
 ท่านจงตอบฉันด้วย ฉันจะรู้จักท่าน
 ได้อย่างไร.

๕๒. ผู้ชายใด เมื่อความหนาว ความ
 ร้อน ลม แดด เหลือบและสัตว์
 เลื้อยคลานมีอยู่ ก็ครอบงำความหิว
 ความกระหายทั้งหมด ประกอบ
 การงานทั้งหลายติดต่อกัน (มิได้
 ขาด) ทั้งกลางคืน และกลางวัน

๕๓. ไม่ทำประโยชน์ที่มีมาตามกาล ให้
 เสื่อมเสียไป ผู้ชายนั้นเป็นที่พอใจ
 ของดิฉัน ดิฉันตั้งใจมันอยู่ใน
 ผู้ชายนั้น. อนึ่ง ผู้ชายใดเป็นคน
 ไมโกรธ มีมิตรดี ชอบบริจาคทาน
 ถึงพร้อมด้วยศีล ไม่โอ้อวด เป็นคน
 ซื่อตรง

๕๔. สงเคราะห์มิตร มีวาจาอ่อนหวาน
 ไพเราะ ถึงแม้จะได้รับแต่งตั้งให้
 เป็นใหญ่ ก็ยังประพฤติต่อมตนอยู่

^๑ ฉ. ม. จ ตมฺหิ.

๕๔. อุมมี^๑ สมุททสส ยถาปี วณฺณ.

ดิฉันพอใจในผู้ชายนั้นเป็นอย่างมาก เหมือนคลื่นในทะเล ปรากฏแก่คนที่มองดูสีน้ำเหมือนมีมาก ฉะนั้น.

๕๕. โย จาปี มิตฺเต อถวา อมิตฺเต
เสฏฺเฐ สริกฺเข อถวาปี หิเน
อตุถํ จรณฺตํ อถวา อนตุถํ
อาวี รโห สงฺคหเมว วตุโต,
วาทํ น วชฺชา ผรุสํ กทาจิ
มตฺตสฺส ชีวสฺส จ ตสฺส โหมิ.

๕๕. อนึ่ง ผู้ชายใดประพาศสังคหกรรม ทั้งต่อหน้าและลับหลังในมิตร หรือ ผู้มีโซมิตร ในคนที่ประเสริฐกว่า ในคนที่เสมอกัน หรือในคนที่เลวกว่า คนที่ประพาศประโยชน์ หรือ คนที่ประพาศสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์. ไม่กล่าววาทจาหยาบคาย ในกาลไหน ๆ ดิฉันจะขอคบกับผู้ชายนั้น ทั้งเมื่อเขาตายแล้ว และยังมีชีวิตอยู่.

๕๖. เอเตส โย อญฺญตฺรํ ลภิตฺวา
กนฺตุํ สีรี มชฺชติ อปฺปปญฺโธ
ตํ ทิตฺตฺรुปํ วิสมํ จรณฺตํ
กรีสชาตํ วิวชฺชยามิ.

๕๖. ผู้ชายใด เป็นคนไม่มีปัญญา บรรณาณาสิริที่คนพอใจได้อย่างใด อย่างหนึ่ง บรรดาคุณตามที่กล่าวมาแล้วนี้ แล้วลืมเสีย ดิฉันขอเว้นผู้ชายผู้นั้น ผู้ประพาศลุ่ม ๆ ดอน ๆ เป็นเหตุเดือดร้อน เหมือนบุคคล เว้นหลุมคุงให้ห่างไกล ฉะนั้น.

๕๗. อตฺตนา กุรุเต ลภฺธี
อลภฺธี กุรุตฺตตนา

๕๗. บุคคลย่อมนำความดี และความไม่ดีด้วยตน คนอื่นจะทำความดี

^๑ น. ม. อุมิ.

น. หิ ลกฺขี อลกฺขี วา
 อดฺโฆ อดฺฆสฺส การโก”ติ.
 เสฏฺฐิสฺส ปุจฺฉา โหติ
 สิริยา วิสขุชนั.

หรือความไม่ดีให้แก่คนอื่น 'ไม่ได้
 เลย'.
 คำถามของเศรษฐี คำตอบของ
 นางสิริเทพธิดา มีดังนี้.

ตตฺถ ทํสสิริสเป จาติ ทํสา
 วุจฺจติ^๑ ปิงฺกลมกฺขิกา, สพฺพา วา
 มกฺขิกชาติกา อิธ ทํสาติ อธิปฺเปโต.^๒

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เหลือบ**
และสัตว์เลื้อยคลาน ความว่า แมลง
 สีเหลืองท่านเรียกว่า เหลือบ, อีกอย่าง-
 หนึ่ง สัตว์ที่มีชาติแมลงทั้งหมด ท่าน
 ประสงค์เอวว่า เหลือบ ในที่นี้.

สิริสปาติ ทิมชาติกา. ทํสา จ
 สิริสปา จ ทํสสิริสปา, ตสฺมี
 ทํสสิริสเป สติ. อิทํ วุตฺตํ โหติ
 โย มหาเสฏฺฐิ ปุริโส สีเต วา อุหนฺ
 วา วาตาตเป วา ทํสสิริสเป วา
 สติ เอเตหิ สีตาทีหิ ปิพฺพิตมาโนปิ
 เอตานิ เจว สีตาทีนิ ชุทฺทํ
 ปิปาสณฺจจาติ สพฺพมุเปตํ ปริสฺสยํ
 อภิภุจฺย อภิภาวิตฺวา ตินํ วิย
 อคณฺเดตฺวา รตฺตินุทิวํ กสิวนิชาทิสฺสุ
 เจว ทานสีลาทิสฺสุ จ สตตํ อตฺตโน

คำว่า **สัตว์เลื้อยคลาน** ได้แก่
 สัตว์มีตัวยาว (งู). เหลือบ และสัตว์มี
 ตัวยาวทั้งหลาย ชื่อว่า ทํสสิริสเป, เมื่อ
 เหลือบและสัตว์เลื้อยคลานนั้น มีอยู่. มี
 คำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ดังนี้. ดูก่อน
 ท่านมหาเศรษฐี ผู้ชายใจ เมื่อความ
 หนาว ความร้อน ลม แดด หรือเหลือบ
 และสัตว์เลื้อยคลานมีอยู่ แม้จะถูกความ
 หนาวเป็นต้นเหล่านี้ บีบคั้นอยู่ ก็
 ครอบงำคือข่ม ไม่คำนึงถึงอันตราย
 ทั้งปวงนี้ คือ ความหนาวเป็นต้น

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท. ๑๓-๘

^๑ น. ม. วุจฺจนฺติ.
^๒ น. ม. อธิปฺเปตา.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กมุเมสุ นียุตโต อุตตานิ โยเซตวา
วตตติ.

ความหิวและความกระหาย เหมือน
ต้นหญ้า มิได้คำนึงถึงอุปสรรคดังกล่าว
นั้น ประกอบแล้วในการทำงานทั้งหลาย
ของตน ติดต่อกัน (เนื่อง ๆ) คือ
ประพฤติประกอบตนในการทำงาน มี
กสิกรรมและพาณิชยกรรมเป็นต้นด้วย
ในบุญกิริยาวัตตุมิให้ทาน รักษาศีลเป็นต้น
ด้วย ทั้งกลางวันและกลางคืน.

กาลาตตยชาติ กสิกาลาทีสุ
กสิอาทีนิ ธนปริจจาคสีรภขณ-
ธมมสุสวานาทีสุ กาลesu จ ธนปริจ-
จชนาทีภาทิ ทิฏฐธมมสมปราเย สุขาวหิ
อตุถิ น หาเปติ ยุตตปยุตตกาเล
กโรติเยว, โส มยหิ มนาโป ตสุมิณจ
ปุริเส อหิ นิจจํ วสามิติ.

คำว่า **ที่มาตามกาล** ความว่า
ไม่ทำกิจทั้งหลายมีกสิกรรมเป็นต้น
ในกาลกสิกรรมเป็นต้นและประโยชน์ที่จะ
นำความสุขมาให้ในภพปัจจุบัน และ
สัมปรายภพอันต่างด้วยการบริจาคทรัพย์
เป็นต้น ในกาลทั้งหลายมีการบริจาค
ทรัพย์ รักษาศีลและพึงธรรมเป็นต้นให้
เสื่อมเสียไป คือทำในเวลาสมควรเพียร
และพยายามทีเดียว ผู้ชายนั้นเป็นที่พอใจ
ของดิฉัน ดิฉันตั้งใจมั่นอยู่ในผู้ชายนั้น
เป็นนิตย์.

อกุโธโนติ อธิวาสนกฺขนฺติยา
สมนฺนาโคโต. มิตฺตวาติ กฺลฺยาณมิตฺเตน
สมนฺนาโคโต.

คำว่า **อกุโธโน** (ไม่มักโกรธ) คือ
ประกอบด้วยความอดทนอดกลั้น. คำว่า
มีมิตรดี คือ ประกอบด้วยกัลยาณมิตร.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จกควาติ ธนปริจจาคยตุโต. สงฺกาหโกติ
มิตตสงฺคหอามิสสงฺคหธมฺมสงฺคหานํ
การโก.

คำว่า **ชอบปริจาคทาน** คือ ประกอบด้วย
การบริจาคทรัพย์. คำว่า **สงเคราะห์มิตร**
คือ เป็นผู้ทำการสงเคราะห์มิตร การ
สงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของการสงเคราะห์
ด้วยธรรม.

สขิลลิตี มุทฺทาใจ. สณฺหาใจติ
วิสฺฐจฺจวโน. มหตฺตปฺตฺโตปี นีวาต-
วฺตฺตติ มหนฺตํ จานํ วิปฺลํ อีสฺสรียํ
ปฺตฺโตปี ยเสน อนฺุทฺธโต นีจฺวตฺติ
ปณฺทิตานํ โอวาทกโร โหติ. ตสฺมีหํ
โปเสติ ตสฺมี อหํ ปฺริเส. วิปฺลา
ภวามิตี อชฺุทฺทกา โหมิ, โส หิ มหติยา
สิริยา ปทฺฐจฺาโน.

คำว่า **มีวาจาอ่อนหวาน** คือ มีวาจา
นิ่มนวล. คำว่า **มีวาจาไพเราะ** คือ มี
คำพูดสละสลวย. คำว่า **ถึงแม้จะได้รับ**
แต่งตั้งให้เป็นใหญ่ก็ยังประพฤติด้อมตนอยู่
ความว่า ถึงแม้จะได้รับตำแหน่งใหญ่
คือความเป็นอิสระอันไพบูลย์ ก็ไม่พองเพื่อ
ด้วยยศ ยังคงประพฤติด้อมตัวอยู่ คือ
ยังทำตามโอวาทของบัณฑิตทั้งหลายอยู่.
คำว่า **ดิฉันพอใจในชายผู้นั้น** คือ ดิฉัน
พอใจในผู้ชายนั้น. คำว่า **ดิฉันพอใจ**
เป็นอย่างมาก คือ ดิฉันเป็นผู้พอใจไม่ใช่
เล็กน้อย, เพราะว่า ชายผู้นั้นเป็น
ปัทมฐานของสิริอันยิ่งใหญ่.

อุมฺมี สมฺภูทฺทสฺส ยถาปี วณฺณนฺติ ยถา
นาม สมฺภูทฺทสฺส วณฺณํ โอลเณนฺตานํ
อฺุปรูปรึ อาคํจฺจมาณา อุมฺมี วิปฺลา
วีย ชายติ, เอวาทํ ตสฺมี ปฺคฺคฺล

คำว่า **เหมือนคลื่นในทะเลปรากฏแก่**
คนที่มองดูสิน้ำทะเลเหมือนมีมาก ฉะนั้น
นางเทพธิดา กล่าววว่า เหมือนอย่างว่า
คลื่นแห่งทะเลปรากฏแก่คนที่มองดูสิน้ำ-

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก บทกวีในกาย ป-ท.๑๓-๕

วิปูลา โหมีติ ทีเปติ.

ทะเล เหมือนมีมาก ชื่อฉันใด, ดิจันมีความพอใจในผู้ชายนั้นเป็นอันมากฉันนั้น.

อวี รโหติ สมมุขา จ ปรมมุขา
จ.

คำว่า **ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ** ได้แก่ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง.

สงฺกหเมว วตุโตติ เอตสฺมี มิตฺตาทิเกเท
ปุคฺคเเล จตุพฺพิธสงฺกหเมว วตุเตติ
ปวตุเตติ.

คำว่า **ประพุดิสังคหธรรม** คือ ประพุดิคือยังสังคหธรรม ๔ อย่าง นั่นเองให้เป็นไปในบุคคลนั้นอันต่างด้วยบุคคลผู้เป็นมิตรเป็นต้น.

น วชฺชชาติ โย กทาจิ กิสฺมิณฺจิ
กาเล ผรุสฺวจันฺ น วเทยฺย,
มธุรวจโนว โหติ.

คำว่า **ไม่กล่าว** คือ ชายผู้ใดไม่กล่าววจาหยาบคายในกาลไหน ๆ คือในกาลบางคราว, คือกล่าวแต่คำอ่อนหวานเท่านั้น.

มตฺตสฺส ชีวสฺสชาติ ตสฺสหา ปุคฺคลสฺส
มตฺตสฺสปี ชีวนตฺตสฺสปี ภชิตา โหมิ, อิธ
โลเกปิ ปโรโลเกปิ ตาทิสเมว ภาชามิติ
ทสฺเสติ.

คำว่า **ตายแล้วยังมีชีวิตอยู่** นางเทพธิดาแสดงว่า ดิจันจะคบผู้ชายนั้นทั้งเมื่อเขาตายแล้วยังมีชีวิตอยู่ คือ ดิจันจะคบผู้ชายเช่นนั้นทั้งในโลกนี้ทั้งในโลกหน้า.

เอเตสฺส โยติ เอเตสฺสํ สีตาทิกาวานาทินํ
เหฏฺฐา วุตฺตคฺคณานํ โย ปุคฺคโล เอกปี
คฺคณํ ลภิตฺวา ปมชฺชติ ปมฺสฺสติ
ปฺนปฺปฺนํ นานฺนุญฺชติติ อตฺถเ.

คำว่า **เอเตส โย** ความว่า ผู้ชายใดครั้งได้คุณแม้อย่างหนึ่ง บรรดาคุณที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น มีความครอบงำความหนาวเป็นต้นอย่างหนึ่ง แล้วเสื่อมเสียคือไม่หมั่นประกอบบ่อย ๆ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สิริตี^๑ กนฺตา สิรี กนฺตสิริ. กนฺตํ สิรินฺดี ตโยปี ปาจา. เตสํ วเสน อยํ อตฺถโยชนา โย ปุคฺคโล สิรี ลภิตฺวา “กนฺตา เม สิรี ยถาจาเน จิตา”ติ เอเตสํ อณฺเฏตโร คุณฺโด ปมฺชฺชติ ปมฺสุสฺสติ, โย วา ปุคฺคโล กนฺตสิริ วีย สิรี อิจฺฉนฺโต เอเตสํ คุณฺดานํ อณฺเฏตโร ลภิตฺวา ปมฺชฺชติ, โย วา ปุคฺคโล สิรี ลภิตฺวา กนฺตํ มนาปํ สิรี เอเตสํ คุณฺดานํ อณฺเฏตโร ปมฺชฺชติ.

อุปฺปโยติ นิปฺปโย. **ตํ ทิตฺตฺรूपิ** วิสมํ จรฺนฺตฺนฺติ ตํ อหํ ทิตฺตฺสภาวํ คพฺพิตฺสภาวํ กายทฺวจฺริตาภิเภทํ วิสมํ จรฺนฺตํ สุจฺฉาติโก มนฺุสฺโส วา ปุคฺคโล คุณฺดอุปฺ วีย ทฺูโรโต วิวชฺเชยฺย เอวํ วิสุสฺชเชยฺยามิตฺติ.

คำว่า **สิริ** ได้แก่ **สิริอันน่าใคร่** คือ กนฺตสิริ. พระบาลีทั้ง ๓ แห่งว่า กนฺตํ สิรี ก็มีบ้าง. ด้วยอำนาจพระบาลีทั้ง ๓ แห่งนั้น มีอันประกอบความดังนี้ บุคคลใด ได้สิริแล้วก็ลี้ม คือหลงลี้มคุณเหล่านี้ อย่างใดอย่างหนึ่งเสียโดยเห็นว่า “สิริที่ เรารักใคร่ยังอยู่ในฐานะเดิม”, อีกอย่าง บุคคลใดปรารถนาสิริเหมือนอย่างสิริที่เขา รักใคร่ ครั้นได้คุณอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาคุณเหล่านี้ ก็ลี้มเสีย, อีกอย่างหนึ่ง บุคคลใดครั้นได้สิริที่ตนรักใคร่ คือที่ตน พอใจแล้วลี้มคุณอย่างใดอย่างหนึ่งบรรดา คุณเหล่านี้เสีย.

คำว่า **ไม่มีปัญญา** ได้แก่ **ไร้ปัญญา**. คำว่า **ผู้ชายนั่นประพตฺติลุ่ม ๆ ดอน ๆ เป็นเหตุเดือดร้อน** ความว่า ซึ่งผู้ชายนั่น ที่ประพตฺติลุ่ม ๆ ดอน ๆ อันเป็นสภาพ เดือดร้อน คือเป็นสภาพร้อนรน อันต่าง ด้วยทฺวจริตมีกายทฺวจริตเป็นต้น ฟิงวัน คือ ฟิงละวันให้ห่างไกล เหมือนคนที่มีนิสัย รักสะอาด เว้นหลุมคูถให้ห่างไกล ฉะนั้น.

^๑ ฉ. ม. “กนิตา สิรี, กนตสิรี, กนตํ สิรินฺดี ตโยปี ปาจา”ติ ทิสฺสติ.

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๐ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

อณฺโณ อณฺณสฺส การโกติ เอวํ
สนฺเต ลกฺขี วา อลกฺขี วา อณฺโณ
ปุริโส อณฺณสฺส การโก นาม นตฺถิ,
โย โภจิ อตฺตโน ลกฺขี วา อลกฺขี
วา กโรตฺติติ.

เอวํ มหาสตุโต สิริเทวีย วจนํ
สฺตุวา อภินนฺทิตฺวา “อิทํ อณฺณิภูจํ
ปลฺลงฺกณฺจ อาสนณฺจ ตฺยหฺเขว
อนฺจฺฉวิกํ ปลฺลงฺเก จ อาสเน จ
นิสีท เจว นิปฺชฺช จา”ติ อาห.
สา ตตฺถ วสิตฺวา ปจฺจุสกาเล
นิกฺขมิตฺวา จาตุมฺหาราชิกเทวโลกํ
คนฺตฺวา อนฺตตตฺตทเห ปจฺมํ นหายิตฺุ
อลภิ. ตํปี สยนํ สิริเทวตฺยา
ปริภุตฺตภาเวน สิริสยนํ นาม ชาตํ.
สิริสยนสฺส อยํ วิโส อิมินา การณฺณ
ยวชฺชตนา “สิริสยนนฺ”ติ วุจฺจติ.

สตุกา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
ชาตกํ สโมธานสิ “ตทา สิริเทวี

คำว่า คนอื่นจะทำความดีและ
ความไม่ดีให้แก่คนอื่นไม่ได้เลย ความว่า
เมื่อเป็นอย่างนี้ คนอื่นชื่อว่าทำความดี
หรือความไม่ดีแก่คนอื่น ย่อมไม่มี, ใคร ๆ
ก็ย่อมทำความดี หรือความไม่ดีแก่ตน
เท่านั้น.

พระมหาสัตว์ครั้งนั้นได้ฟังคำของนาง-
เทพธิดาชื่อว่าสิริ ดังกล่าวมานี้แล้ว
พอใจอย่างยิ่ง จึงกล่าวว่า “บัลลังก์และ
อาสนะที่ใหม่นี้ สมควรแก่เธอเท่านั้น
ขอเชิญเธอนั่งและนอนบนบัลลังก์และ
อาสนะเถิด”. นางเทพธิดาชื่อสิรินั้นจึง
พักอาศัยอยู่บนบัลลังก์และอาสนะนั้นแล้ว
ออกไปในเวลาเช้าตรู่ กลับไปยังเทวโลก
ชั้นจาตุมหาราชิกะแล้วได้เล่นน้ำในสระ
อนโตนาดก่อน. ที่นอนนั้นจึงได้ชื่อว่า
สิริไสยาสน์ เพราะเหตุที่นางเทพธิดา
ชื่อสิริได้ใช้สอยแล้ว. นี่คือวงศ์ของที่นอน
สิริไสยาสน์ เพราะเหตุนี้จึงเรียกกันว่า
“ที่นอนสิริไสยาสน์” มาจนทุกวันนี้.

สมเด็จพระศาสดา ครั้งทรงนำ
พระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงประชุม

บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุบลพลวงณา อโหสิ สุจีปรีวารเสฏฐี
ปน อหเมวา”ติ.

ชาดกว่า “นางเทพธิดาชื่อสิรีในครั้งนั้น
คือนางอุบลวรรณา ส่วนสุจีปรีวารเศรษฐี
คือตัวเราเอง” ดังนี้.

สิริกภาพกัณณีชาดกวรรณนา สุตตมา.

พรรณนาสิริกภาพกัณณีชาดก ที่ ๗

จบ.